

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1/94

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

TŘETÍ (TŘICÁTÝ PÁTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

Václav Havel armádě

Armáda České republiky vstupuje do druhého roku své nové existence. Situace ve světě trvale prokazuje, že armády dosud musí být budovány, a to nikoliv pouze k tomu, aby jejich příslušníci vzdávali čest významným návštěvám, ale zejména proto, že státy mají důvod cítit se ohroženými. Je to jen pár stovek kilometrů odtud, kde obrazy válečných krutostí, zprostředkované každodenními televizními šoty, zmrazují naše touhy po životě beze zbraní. Je tomu jen pár týdnů, kdy po volbách v Rusku zazněl hlas politika volajícího po změně hranic evropských států. Nezbude nám tedy než dál usilovat o to, co bylo, myslím, dobře začato, společně usilovat o dobré jméno naší armády, o její prestiž, o úctu k ní, o důvěru v ní.

Naše armáda za poslední čtyři roky prošla rozhodujícími změnami. Přijala a respektovala novou vojenskou doktrínu, která ji po zrušení Varšavské smlouvy vymanila z vlivu někdejšího bipolárního pojmání světa. Generální štáb zpracoval novou strategii obrany, připravil a rozpracoval obranné operační plány, velení se vypořádalo s mezinárodními smluvními závazky, které znamenaly radikální snížení počtů lidí i zbraní. S obrovským úsilím všech, zejména vojáků z povolání, zdařilo se rozmístit vojenské útvary soustředěné převážně v západní a jihozápadní části Čech účelně po celém území státu. Namísto někdejších vojenských okruhů byla vytvořena tři více méně autonomní teritoriální velitelství, což pak usnadnilo rozdělení bývalé československé armády v neuvěřitelně krátkém čase a zcela hladce.

Se vznikem Armády České republiky začala nová etapa rozvoje armády charakterizovaná omlazováním nejvyšších velitelských kádří, zkrácením povinné vojenské služby a úsilím o kvalifikovanou strukturální přeměnu provázenou dalším výrazným snižováním počtů. Zřetelné úspěchy transformace armády jsou však, zdá se mi, stále ještě přehlíženy a slyšíme, dokonce i z úst některých politiků, výroky o nepotřebnosti armády či pochybnosti o její spolehlivosti. Stále ještě se leckomu jeví armáda jako příliš drahá a někteří volají po snižování jejího rozpočtu. Mnozí stále ještě chybně vnímají armádu především či pouze jako sbor vojáků z povolání, ačkoliv rozhodující její silou jsou ti, kdo v armádě plní nebo již splnili svou občanskou povinnost, cvičí se zde ve zbraní, učí se bránit pro případ potřeby svou zemi, svou vlast, svou rodinu, svůj majetek, život vlastní i životy svých blízkých. Zejména oni, mladí muži, kteří prožívají v armádě rok svého života, nesou a ponese významný díl odpovědnosti za to, jaký názor si civilní veřejnost o armádě vytvoří. Jenom tehdy, spojí-li se jejich vědomí občanské odpovědnosti s profesní odpovědností velitelů, změní se atmosféra

uvnitř armády a spolu s tím poroste i důvěra v ozbrojené síly. Významnou roli zde musí sehrát kvalifikovaný přístup politiků, jejichž jednání by mělo směřovat k podpoře občanské odpovědnosti za přípravu k obraně republiky. Kritika, které se armádě v minulých letech dostávalo, byla na místě všude tam, kde podporovala co možná nejrychlejší a co možná nehlubší proměnu armády kdysi včleňované do agresivního paktu, armády nesuverenní, satelitní, v armádu demokratického nezávislého státu. Nyní však je nejvyšší čas říci, že své armádě věříme, že se dokázala vypořádat s velice složitými úkoly, prokázala, že přijala ve svém velitelském sboru nabídku loajality k demokracii, a dosáhla i nejednoho významného uznání mezinárodního.

Armáda kdysi stála u zrodu Československa, vojáci této armády, politiky rozpuštěné, bojovali a vyznamenávali se na všech frontách druhé světové války, v nedávných letech se vojáci naší armády zúčastnili obrany naší civilizace v Perském zálivu a dnes poskytují svou pomoc obyvatelům Jugoslávie.

Armáda České republiky má nač navázat, občané této země mají, tím jsem si jist, již dost důvodů změnit svůj vztah k armádě, mohou jí důvěřovat a ti, kteří v ní slouží, mají příležitost a povinnost i nadále jednat tak, abychom na armádu, to znamená na ně, mohli být opět hrdi.

Václav Havel

(Pro Vojenské rozhledy 16. 12. 1993)

SLOVO VYDAVATELE

Vstupujeme do nového roku - Armáda České republiky a spolu s ní i její časopis *Vojenské rozhledy*, jak jinak, než s novými předsevzetími, které si však vynucuje především doba, kterou žijeme a novost úkolů, jež před námi stojí.

Všechny velké a vskutku dějnotvorné změny ve prospěch demokracie a svobody, které se na našem kontinentu, především pak ve středoevropském prostoru udály, s sebou zároveň nesou obnovená, či zcela nová mezinárodní rizika. Evropa, zbavená bipolárního krutého, hledá nové politické i vojenské záruky bezpečnosti a účinné mechanismy jejího zajištění. Důvodů je celá řada a mnohé z nich jsou více než pádné.

V této chvíli se válčí asi na 200 místech zeměkoule, přičemž nejméně ve 30 případech těchto válečných konfliktů proti sobě bojují regulární armády, či jednotky. V Evropě od roku 1989 proběhlo nebo probíhá 8 lokálních válek, které si již vyžádaly mnoho lidských životů. Jen ve válce v bývalé Jugoslávii dosud padlo nebo zahynulo na 200 000 lidí.

Největší hrozbou současného demokratického vývoje jsou nábožensky, etnicky a národnostně motivované konflikty. Hrozbou o to větší, měla-li by být provázena použitím jaderných zbraní, jejichž hlavic je např. jen na různých místech území bývalého Sovětského svazu na 30 000.

Za těchto okolností není divu, že zejména středoevropské postkomunistické země usilují o vstup do NATO, který jako jediný vojenský pakt zrozený minulostí, má šanci zajistit mír v budoucnosti. Rozhodování o našem členství v NATO je otázkou ryze politickou, kdy pozitivní odpovědi bude zřejmě muset ještě předcházet řada politických a vojenskoodborných kroků z naší strany.

Tyto kroky by měly vycházet z vědomí, že za vlastní svobodu a bezpečnost jsme odpovědní především my sami. Nelze je zajišťovat pouze zvenčí, bez vyjádření odpovědnosti, našeho odhodlání a vůle k obraně. Bude to zároveň náš přínos k věrohodnosti Severoatlantické aliance řešit soudobé problémy i k její schopnosti odstrašení.

Budování naší nové armády, která si získá vyšší uznání společnosti a je schopna adekvátně odpovědět na předpokládaná ohrožení - to je úkol, s jehož řešením jsme již započali a se kterým jdeme i do roku 1994. Snad pro každou generaci platí, že doba, kterou prožívá a problémy, které řeší, jsou neopakovatelné a zcela nové. Platilo-li to doposud, platí to pro nás dvojnásob. Proto se při hledání odpovědí obracíme za minulými zkušenostmi. Nacházíme je v odkazu československého vojenského myšlení, jehož základy se tvořily kolem Hlavního štábu, Vědeckého ústavu vojenského a jeho časopisu *Vojenské rozhledy*. Zde především se připravovaly a diskutovaly operační plány československé armády a tvořily základy vojenské doktríny naší první republiky.

Žel - kontinuita původního československého vojenského myšlení byla několikrát násilně přerušena a nyní stojíme před úkolem vytvořit základy vojenského myšlení nového českého státu v jeho kontextu s demokratickými zeměmi Evropy.

Velký význam má proto rozvoj vojensko-teoretického myšlení doktrinární povahy. Řešení otázek souvisejících se strategickými koncepcemi obrany státu, s rozvojem vojenské strategie a operačního umění.

V současnosti je realizována Koncepce výstavby Armády ČR do roku 1996. V tomto roce stojíme před úkolem vypracovat navazující Koncepci výstavby AČR v letech 1996 - 2005. Přitom je třeba brát v úvahu některé kvalitativně nové okolnosti. Patří mezi ně nová geopolitická a mimobloková pozice České republiky, limity rozvoje armády vyplývající z omezenosti ekonomických zdrojů a skutečnosti, že jsme schopni definovat reálná rizika a pojmenovat ohrožení, nikoli nepřítel.

Teoretického rozpracování a kvalifikovaných odborných diskusí si zaslouží cesty a způsoby, kterými zvládneme náročné úkoly související s výstavbou, organizací, vyzbrojováním a řízením armády. V této oblasti probíhá a nadále bude pokračovat proces transformace. Ten zahrnuje přechod na třístupňový systém řízení. Vytvoření brigádní struktury. Vybudování logistiky jako relativně samostatného systému, jenž bude zabezpečovat materiálové toky potřebné pro činnosti armády a konečně zavádění nového systému plánování, programování a rozpočtování.

Transformace se promítne do snižování počtů i do složení Armády České republiky tak, jak jste se s ní mohli seznámit v minulém roce na stránkách našeho časopisu (VR č. 5 a 7).

S transformací je spojena řada otázek, které je třeba souběžně rozpracovávat. To platí především pro oblast logistiky, kde začínáme bez zkušeností, ale týká se i otázek přípravy vojsk, kde roste význam taktických stupňů v bojové činnosti a všech činitelů, které s tím souvisejí.

Nedílnou součástí transformace naší armády je její přibližování k NATO. V poslední době je toto téma častým námětem diskuse, spíše v občanských sdělovacích prostředcích než ve vojenských vědeckých a odborných kroužcích či na stránkách vojenského tisku.

Jednou z klíčových otázek, na kterou hledáme odpověď je konkrétní obsah a vojenskoodborné dimenze kompatibility se Severoatlantickou aliancí a jejími armádami. Ukazuje se, že prvotní zjednodušené představy o tom, že jde o těsné ztotožnění vojensko-strategického myšlení, struktur a přípravy vojsk, organizace bojové činnosti, zbraňových systémů a celkového zabezpečení jsou v této době neuskutečnitelné. Hlavním kritériem kompatibility - slučitelnosti - je pro nás nyní taková míra přiblížení, která umožní efektivní vedení společné vojenské činnosti v reálném čase a prostoru, v souladu se společně sdílenými koaličními cíli.

Od tohoto pojetí se odvíjejí i postupné kroky, které ve prospěch přibližování k NATO činíme. Týkájí se jazykové a odborné přípravy lidí. Přibližování v oblasti spojovacích systémů. Doplnování naší bojové techniky o komponenty používané v armádách této organizace, jež umožní přiblížit námi užívanou bojovou techniku jejím standardům. Patří sem i přibližování v oblasti řízení, velení a plánování, jež má přirozeně zatím jen skromné výsledky.

Uskutečňování přijatých záměrů do značné míry závisí na kvalitě lidí a na fenoménu, který je možné souhrnně označit jako duch armády. V této oblasti dochází

k nejradikálnějším změnám. Uskutečňuje se rozsáhlá výměna velitelů a náčelníků, zejména na nejvyšších stupních armádního velení. U vojsk dostávají příležitost mladí velitelé nezatížení minulostí. Ti tvoří jádro armády, o které se chceme co nejvíce opírat. Aktuálním úkolem proto je vypracovat co nejdříve modely vojenské kariéry profesionála a k jejich realizaci vytvořit co nej příznivější podmínky.

Dvanáctiměsíční výkon vojenské základní služby a způsob doplňování vojsk podtrhl význam efektivnosti výcviku, celkové přípravy, režimu života a především kázně. To musí jít ruku v ruce s úsilím o humanizaci vojenské služby a o zkvalitnění věcných a sociálních podmínek života vojáků základní služby.

Důležitou oblastí zájmu velitelů všech stupňů musí být vytváření pozitivních vztahů mezi armádou a veřejností. Těžiště této práce leží především na regionálních úrovních a v místech posádek. Jejím smyslem je zlepšovat image armády, zvyšovat úroveň pozitivních vztahů veřejnosti k armádě a napomáhat k formování vědomí a odpovědnosti občanů za obranu země.

Jsem přesvědčen, že se kolem časopisu Vojenské rozhledy vytvoří silné autorské zázemí s intelektuální potenciálem a zkušenostmi, které přispějí k řešení naznačených a dalších problémů jak v jejich teoretické, tak i praktické podobě. Stejně tak věřím, že si časopis získá pozorné čtenáře z řad vojenské veřejnosti, kteří zde naleznou podněty ke kritickým diskusím a k tvořivým úvahám, i poznatky pro svoji každodenní práci. Přeji všem příznivcům úspěšné vykročení do roku 1994, hodně zdaru v práci, štěstí a pohodu v osobním životě.

Zástupce náčelníka Generálního štábu AČR
generálmajor Ing. Pavel Jandáček

EVROPSKÁ BEZPEČNOST v období systémové transformace postkomunistických zemí

Bezprostředně po skončení studené války a po tom, kdy končilo rozdělení Evropy, v politických kruzích kontinentu převládalo všeobecné přesvědčení, že nejnaléhavějším požadavkem doby je „usilovat o novou kvalitu bezpečnostních vztahů“^{1/}. V době, kdy byl v Chartě pro novou Evropu konsenzem zformulován, si zřejmě ani všichni nejvyšší představitelé účastnických států helsinského procesu neuvědomovali mimořádnou obtížnost toho, k čemu se zavázali.

Realisté již tehdy varovali před neoprávněným optimismem, který byl vždy v dějinách součástí porevolučních euforií. Obrovská náročnost pařížského závazku spočívá především v tom, že **proces utváření nové kvality bezpečnostních vztahů probíhá v kvalitativně zcela jiném prostředí**, než v jakém diplomaté připravovali návrhy dokumentů z druhého summitu KBSE. Jen málokdo měl zřejmě v té době reálnou představu o jeho možných parametrech.

Porevoluční léta evropského vývoje ukázala, že zejména národy postkomunistické části kontinentu se potýkají s často neočekávanými důsledky „čtyřicetileté (studené) války“. Jejich překonání si vyžádá mnohem delší čas a podstatně větší úsilí, než se původně předpokládalo. Optimistická očekávání, že budování demokratických a právních států s fungující tržní ekonomikou bude probíhat hladce a téměř bezkonfliktně, se nesplnila. Přitom žádná sebedokonalejší analýza není s to kvantifikovat rozsah negativních následků, kterými léta života v totalitních společnostech poznamenala myšlení a vědomí lidí, a to často i těch (nebo snad především těch), kteří vzali na sebe odpovědnost mluvit ve jménu celých národů nebo národnostních skupin.

Zdroje ohrožení evropské bezpečnosti

I když mnozí realisté očekávali, že proces integrace kontinentu nebude tak snadnou a jednoduchou záležitostí, jak se dost často veřejnosti namlouvalo, jen málokdo předpovídal, že bude doprovázen takovými riziky, jaká se objevila v souvislosti s vývojem v postkomunistických státech. S jakousi samozřejmostí se kalkulovalo, že po pádu komunismu všude a bez větších obtíží zvítězí demokracie, a ta již snadno nalezne spolehlivé metody mírového řešení sporů, jakkoli vyhrančených a nepřehledných.

I když byl konflikt systémů rozpadem neživotaschopné strany tohoto střetu nakonec vyřešen, zdroje ohrožení evropské bezpečnosti nebyly zcela vyčerpány. Dědictví minulosti zatížilo postkonfrontační éru množstvím střetů, jejichž historické kořeny byly totalitními mechanismy pouze zakonzervovány, nebo v podmínkách nesvobody pod povrchem dokonce dál latentně bujely. **Se změnou podstaty zdrojů ohrožení se změnil i charakter potenciálních rizik.**

Nová vojenskopolitická a vojenskostrategická situace v Evropě, jež se navíc neustále mění, vyžaduje zcela jiné přístupy k řešení bezpečnostních otázek kontinentu, než jaké se nabízely bezprostředně na přelomu epoch. Zejména státy, které se ocitly mimo jakékoli vojenskopolitické struktury, jsou nuceny horečně hledat spolehlivé způsoby zajištění své vnější bezpečnosti.

V souvislosti s charakterem přechodného období vzniká především význam časového faktoru, jehož délka bude podle všeho záviset hlavně na průběhu systémové transformace postkomunistických států. Právě ta bude určovat, za jak dlouho se podaří zformovat relativně harmonické evropské společenství či, genscherskou terminologií řečeno, **evropský mírový řád.**

Praxe potvrzuje, že určujícím předpokladem všestranně rozvinuté mírové koexistence a bezkonfliktních vztahů celého kontinentu jsou nejen společně sdílené hodnoty, na nichž by měl být budován každý moderní politický systém civilizace 21. století, ale fungující a prosperující tržní hospodářství. Pouze za předpokladu úspěšné kombinace obou faktorů lze vytvořit nezbytné podmínky pro stabilní a neustále se zdokonalující evropské politické a bezpečnostní uspořádání.

Vzhledem k současnému stupni vzájemné propojenosti a závislosti států mohou důsledky oslabení bezpečnosti postkomunistických zemí, procházejících procesem systémové transformace, významně komplikovat vývoj i v dalších regionech Evropy. Jinými slovy řečeno, potenciál nestability přechodného období, v němž bude probíhat transformace zemí střední, jihovýchodní a východní Evropy je významným rizikovým faktorem celoevropského vývoje.

Potíže, které se během procesu systémové transformace těchto zemí vyskytují, mají sice přechodný charakter, praxe ale potvrzuje, že jejich překonávání nebude krátkodobou záležitostí. Některé státy mají předpoklady, aby je zdolaly dříve, jiné však k tomu budou potřebovat nejméně 10 až 15 let. V důsledku hluboké ekonomické recese, která zasáhla všechny průmyslově vyspělé země, neočekávané komplikace se objevily i v prosperující části Evropy. Americký politolog, autor publikace Konec studené války. W. G. Hyland, napsal: „Bude trvat desetiletí, než bude evropská jednota završena, byl i jen v tom nejužším smyslu.“^{2/} Často se rovněž zapomíná, že situaci v jednotlivých postkomunistických zemích ovlivňují i negativní důsledky vývoje v ostatních částech planety.

Hlavní příčinou mimořádné obtížnosti transformace postkomunistických zemí je její **systémový charakter.** Vzhledem k tomu má obrovský rozsah a převratnou hloubku. Zahrnuje všechny oblasti společenského života - politicko-správní, státoprávní, ekonomickou, vojenskou, sociální, morálněpolitickou, psychologickou aj. I když uskutečňované změny mají v každé oblasti své zvláštnosti, jsou

vzájemně propojené, navzájem se podmiňují a jejich důsledky se prolínají nejen uvnitř jednoho státu nebo soustátí, ale v podstatě zasahují tou či onou mírou celý region.

Vzhledem k historickému vývoji a ekonomické úrovni byly výchozí podmínky k transformačním změnám v jednotlivých zemích značně rozdílné. Rozdílné byly i bezprostřední konkrétní příčiny, které nezbytnost systémového zvratu vyvolaly. Rozdílná byla též připravenost, organizovanost a intelektuální potenciál těch, kteří stáli v čele transformace. Rovněž sociální, politické i ekonomické základy, o něž se mohly opírat síly usilující o změny, byly značně rozdílné. Ani odpor poražených garnitur, který proces změn v zemích postkomunistické části Evropy komplikuje, není stejný. Význam těchto diferencí neoslabuje ani skutečnost, že rozhodujícím společným motivem radikálních společenských změn ve všech státech byla snaha převážné většiny obyvatelstva co nejrychleji se zbavit neblahého dědictví minulosti.

Řada dalších faktorů, které transformační změny ovlivňovaly a ovlivňují nebo jim vtiskly jisté historické rysy, má naopak obecně platný, nadstátní či nadnárodní charakter. Ten jim určily především základní cíle, o něž pomocí transformace postkomunistické země, bez rozdílu politických odstínů a míry vlivu vládních koalic, usilují.

Působení kumulovaných účinků specifických a obecně platných faktorů, nejenže se promítlo do způsobů, jakými se komunistické režimy v jednotlivých státech zhroutily, ale v mnohém předurčuje i metody, hloubku, rozsah a dynamiku transformačních procesů. Ty mají mnohorozměrný charakter, rozvíjejí se řetězovitě, jsou mimořádně složité a multisimultánní. Dosavadní průběh systémové transformace se vyznačuje nejméně třemi základními rysy - radikálností, vysokou dynamikou a malou předvídatelností průvodních či vedlejších důsledků. Každý z těchto znaků je nositelem značného potenciálu rizik, která se dosud tragickým způsobem materializovala především v bývalé Jugoslávii a ještě tragičtějším na teritoriu rozpadlého SSSR.

I když zánikem sovětského impéria a radikální změnou politické orientace jeho nástupnických států zmizela z planety sovětská vojenská hrozba, bylo odstraněno nebezpečí rozsáhlé vojenské agrese a možnost vzniku velkoplošného ozbrojeného konfliktu na kontinentě, mír v Evropě ještě nebyl zajištěn.

Po likvidaci represivních režimů se uvolnily síly, které doutnaly pod povrchem „internacionální“ jednoty a titovského „federalismu“. Četní politici začali svou touhu po moci prosazovat na vlně nacionalismu, jenž často sami vědomě podněcovali. Parazitovali přitom na růstu sociálního napětí, které je rovněž katalyzátorem populismu. V takových podmínkách jsou často přijímána neodpovědná zjednodušená politická řešení.

Pád totalitních režimů v Evropě byl doprovázen **dominací dezintegrační tendence**. Byl to důsledek přirozené reakce na vzniklou historickou situaci. Bez převahy dezintegračních snah by nemohlo dojít k rozbití byrokraticko-administrativního centralismu. Nevytvořily by se ani podmínky pro plnohodnotné uplatnění demokratických principů při výstavbě nových politických systémů a zásad tržní ekonomiky.

Dezintegrace v oblasti státoprávního uspořádání, není-li prosazována kultivovaně a se smyslem pro racionalitu, zpravidla se dostává do rozporu se základními vývojovými trendy současnosti, má regresivní důsledky a v extrémních případech je i zdrojem ozbrojených konfliktů. Jedním z jevů řetězového charakteru dezintegrace, zejména na území bývalého SSSR, je atomizace nejen státních, ale i nižších územně správních celků. V četných případech překročila hranice jakékoli racionality a většinou vyústila do ozbrojených střetů.

Její mimořádné nebezpečí, zejména pro další vývoj Ruské federace, spočívá v tom, že může paralyzovat hospodářské a jiné vazby a následně vést k ekonomickému kolapsu celých regionů. Živnou půdou pro růst nacionálního a regionálního egoismu a katalyzátorem vzniku různých konfliktů je velmi často **hospodářská asymetrie**. Bezprostřední aktuální příčiny ozbrojených srážek v bývalé Jugoslávii a na území SNS jsou umocňovány historicky motivovanou národnostní a náboženskou nesnášenlivostí a **rozdílností kultur**. To mimořádně ztěžuje hledání přijatelných východisek k mírovému urovnání.

Pozornost světové a evropské veřejnosti je z několika důvodů obrácena především k průběhu občanské války v bývalé Jugoslávii. Balkánská tragédie se dostala do centra pozornosti nejen evropských a světových politiků, ale i obyčejných občanů především proto, že se obávají možnosti jejího dalšího rozšíření a internacionalizace a mají strach z celkové destabilizace vojenskopolitické situace na kontinentě, resp. v jeho jižní části. I když se mezinárodními organizacím koordinovaným úsilím zřejmě v dohledné době podaří bojovou činnost zneprátených stran ukončit, důsledky vzájemné tradiční nevraživosti a těžce skrývané nenávisti budou ještě po řadu let komplikovat evropský vývoj a významně znesnadňovat formování harmonického evropského společenství.

Ekonomická situace na Balkáně, výrazně zhoršená válkou a rozpauem jednotného jugoslávského trhu, bude zdrojem chronické politické a sociální nestability v regioně. **Strategický význam Balkánu, zejména v kontextu s vývojem v muslimském světě a s jeho rostoucí úlohou, bude důvodem stále většího zájmu evropských, ale i mimoevropských mocností o tento prostor.** To může mít jak pozitivní, tak i negativní důsledky. V každém případě však bude vyčerpávat jejich potenciál a snižovat ochotu podílet se na řešení dalších, neméně důležitých, i když ne tak dramatických otázek přechodného období v jiných regionech. **Situace v této části Evropy podstatně přispívá k rizikovosti a výraznému prodloužení doby transformace postkomunistických režimů.**

Ruský obr na rozcestí

Řádově několikanásobně nebezpečnější a dlouhodobější důsledky pro mezinárodní společenství jsou obsaženy v perspektivách vývoje situace na území bývalého SSSR. **Rozpad sovětského impéria je událostí světového významu.** Všestranné komplexní zhodnocení této historické skutečnosti nebylo dosud kvalifikovaně provedeno mj. také proto, že **proces vnitřní eroze následnických států zřejmě ještě nedosáhl konečného stadia.** Nesmlouvavý boj o moc, jehož jedním

z vrcholů bylo krvavé drama v Moskvě na začátku října 1993, potvrzuje, že přeměna Ruska, jako dědice velmocenských atributů SSSR, na demokratický, politicky stabilní a hospodářsky konsolidovaný stát, bude podstatně delší a obtížnější, než se původně předpokládalo. O rozsahu obrovských obtíží, se kterými se potýká ruské vedení, svědčí nejen problémy spojené s prosazováním demokracie, ale především nepředstavitelná hloubka ekonomického rozkladu. Ilustruje jej např. vysoká inflace, která v roce 1992 dosáhla více než 250 %. V jednotlivých měsících 1993 oscilovala mezi 20 až 25 %. Vicepremiér J. Gajdar označil za úspěch, podaří-li se její měsíční míru udržovat (v roce 1994) pod 10 % úrovní.

Situaci v národním hospodářství komplikuje neustále klesající těžba ropy. V roce 1990 se jí na území Ruské federace těžilo 500 mil. tun (v r. 1992 pouze 422 mil.). Předběžné odhady naznačují, že v uplynulém roce její výše dosáhla 340 až 350 mil. tun. Předpokládá se, že letos klesne pravděpodobně na 320 mil. tun.

I když se pozice prodemokratických sil v Rusku po likvidaci pokusu o puč v srpnu 1991 výrazně upevnily, dnes je obtížné odhadnout, zda jsou dostatečné k uhájení proreformního kurzu a aby zabránily návratu totalitního režimu pod jakýmkoli krytím. Tato pochybnost pramení z pochopení **nepředvídatelné hloubky politické, sociální, morální, ale zejména ekonomické krize**. Opírá se o trvalý růst politických a sociálních obtíží, které znesnadňují prosazení záměrů radikální hospodářské reformy. Silící odpor konzervativních sil zvyšuje akutní hrozbu společenského chaosu a nových vln separatistických snah.

Jelcinovo odhodlání použít k posílení pozic proreformních sil i mocenské prostředky dokazuje mimořádnou obtížnost transformace Ruska na demokratickou a prosperující zemi. Realistickou představu o perspektivách vývoje nástupnických republik SSSR si lze přitom utvořit pouze tehdy, jsou-li informace o tamější situaci hodnoceny důsledně v kontextu s obrovskou geografickou rozlohou teritoria, které zaujímají a nepřehledností demografických a etnických poměrů, jež se tam historicky vytvořily.

Zvláště rizikovou složkou potenciálu nestability Ruské federace je zejména **vojenské dědictví** po SSSR. Přestože se vlády členských států SNS v podstatě dohodly na základních principech jak s ním zacházet, nikdo dnes nemůže zaručit, že v podmínkách nepředvídatelného vývoje budou přijatá ujednání striktně dodržena. Největší rizika vyplývají z možného porušování Smlouvy o nešíření jaderných zbraní. Oprávněnost těchto obav potvrzuje řada odhalených pokusů o nezákonný prodej radioaktivních materiálů, pocházejících ze SNS, do oblasti Blízkého východu.

V důsledku **vojenské reformy**, naléhavých odsunů vojsk ze střední Evropy a delimitace ozbrojených sil bývalého SSSR, dochází v následnických armádách k nebývalé rozsáhlým změnám v dislokaci, organizaci a v podřízenosti všech druhů ozbrojených sil. I když se vojenské velení SNS snaží, aby jemu podřízená vojska nebyla vtahována do místních konfliktů, ne vždy se to podaří. Přestože o jejich použití zatím rozhodují politici, nelze vyloučit, že se maršálové a generálové nepokusí o samostatnou politickou akci. Situace, v nichž se nyní ozbrojené síly bývalého SSSR často ocitají, mimořádně ztěžují průkaznou evidenci, kontrolu

a střežení všech druhů bojové techniky a ostatních vojenských materiálů. Tím se nabízejí pro rozkrádáče vojenského materiálu četné příležitosti. Ochrana jaderných a jiných zbraní hromadného ničení je jistě mimořádně přísně organizovaná a zajišťovaná. To však, zejména v podmínkách chaosu vyvolaného občanskou válkou, nevylučuje možnost odcizení důležitých komponentů výzbroje, včetně jaderných. Motivují k tomu především atraktivní zisky. Za jadernou hlavici je nabízeno až 10 mil. USD. Přitom se ví, že sítě mafiánských překupníků mají své agenty i v ozbrojených silách.

Někteří vojenští odborníci označují strategické jaderné zbraně dislokované na Ukrajině za několikrát větší potenciál katastrofy, než jakou způsobila havárie jaderného reaktoru v černobylské elektrárně. Dospěli k tomu na základě informací o úrovni obsluhy a skladování jaderné munice, která je mimořádně nízká. I když tato obviňování oficiální ukrajinská místa popírají, nelze je brát na lehkou váhu. Obzvláštní nebezpečí, spojená s možností šíření jaderných zbraní nebo s jejich neoprávněným vlastnictvím, představuje i únik mozků. V tisku proběhla zpráva, že během října a listopadu 1992 bylo na letištích Ruska zadrženo 64 raketových odborníků, kteří chtěli opustit zemi, ačkoli podléhali pravidlům o chování osob, jež jsou nositeli státního tajemství. Většina z nich prý směřovala do KLDŘ. Demokratický svět si již uvědomuje možné důsledky těchto zneklidňujících jevů. Pokusem o minimalizaci podobných rizik je např. dohoda mezi USA, ES, Japonskem a Ruskem o poskytnutí dotace pro Středisko atomových vědců bývalého SSSR ve výši 75 mil. USD. Některé informační zdroje však tvrdí, že četní jaderní specialisté ze SNS již působí v řadě rozvojových zemí, včetně těch, které jsou označovány za rizikové.

I když se Rusko, Ukrajina, Bělorusko a Kazachstán v dohodě s USA z května 1992 zavázaly, že budou dodržovat podmínky smlouvy START 1 o omezení strategických jaderných zbraní, kterou podepsal ještě představitel SSSR, nelze očekávat, že je budou všichni respektovat. Např. ukrajinská vláda využívá problémy spojené s ratifikací smlouvy START 1 v parlamentu k získání lepších vyjednávacích pozic jak s Ruskem, tak USA. Přitom jí nejde jen o finanční výhody. Netají se tím, že se statutu jaderného státu hodlá zřeknout jen za předpokladu, získá-li ještě bezpečnostní záruky. Kladení stále nových podmínek neúměrně oddaluje platnost této smlouvy. Bez jejího schválení nemůže být ani zahájen ratifikační proces k smlouvě START 2, přestože již byla mezi USA a Ruskou federací sjednána. Dostanou-li se mezitím k moci opoziční síly, nelze odhadnout, jaké postoje v této otázce zaujmou.

To jen zdůrazňuje závažnost problémů, které vznikly v oblasti omezování jaderných potenciálů po rozpadu jedné ze dvou největších světových jaderných mocností. Ani striktní dodržování ustanovení dalších bilaterálních a multilaterálních dohod a smluv týkajících se jaderné a jiné výzbroje není zaručeno.

Rovněž likvidace nadbytečného vojenského potenciálu bývalého SSSR a převod jeho zbytků na další nástupnické státy, resp. SNS jsou doprovázeny řadou konfliktů. Největší problémy se objevují v sociální oblasti. V důsledku redislokace a dalších změn zůstalo kolem 200 000 důstojníků bez rodinných bytů. Tato

skutečnost nejenže ztěžuje realizaci úmluv o odsunu vojsk SNS z Pobaltí, ale za určitých podmínek by se mohla stát významným katalyzátorem nebezpečných protivládních vystoupení části armády.

Proces radikálního omezování největší zbrojní výroby na světě dosud probíhá s obrovskými potížemi. Dřívější harmonogram zbrojní konverze předpokládal v krátkém časovém rozmezí uvolnit na 4,5 mil. kvalifikovaných pracovníků z tohoto resortu. Přitom pro ně nebyly vytvořeny adekvátní pracovní příležitosti, které by jim umožňovaly zachovat dřívější ekonomické a sociální postavení. O snaze zmírnit negativní důsledky radikálního omezení zbrojní produkce svědčí i další dohoda mezi USA, ES, Japonskem a Ruskem z listopadu 1992 o zřízení Mezinárodního vědeckotechnického ústavu v Moskvě. Toto pracoviště by mělo poskytnout příležitost pro uplatnění špičkových odborníků z obranného průmyslu a omezit tak možnost jejich odchodu do zahraničí. Je to však jen nepatrný příspěvek k řešení celého komplexu otázek zbrojní konverze.

Z některých zpráv vyplývá, že ruská vláda se po tlakem ekonomické a sociální situace rozhodla původní radikální projekt omezování vojenské výroby revidovat. Tento krok však není motivován jen neočekávaným rozsahem sociálních a technologických problémů spojených s konverzí, ale především snahou získat prakticky jedině dosažitelným způsobem - exportem zbraní - dramaticky chybějící devizové prostředky. **Znovuoživení mezinárodního obchodu se zbraněmi** by mohlo vyvolat řadu komplikací ve světovém vývoji s negativními důsledky i pro evropskou bezpečnostní situaci. Zintenzivnění exportu zbrojní produkce nepřímo napomáhá k zhoršování podmínek pro mírové řešení starých ozbrojených konfliktů a přispívá k polarizaci postojů stran v potenciálních sporech. Obrovská mezinárodní konkurence na trhu zbraní která se po skončení studené války ještě zůstala, může vést k tomu, že stát - vývozcem nebude ochoten respektovat mezinárodně dohodnutá omezení a embargo. To by mohlo zhoršit vztahy zejména mezi stálými členy Rady bezpečnosti OSN a tím opět paralyzovat její roli při ochraně míru a mezinárodní bezpečnosti.

Hloubka a šířka problémů ve všech oblastech, s nimiž se musejí nástupnické státy v průběhu transformace vypořádat, je nepředstavitelná. Vyspělé státy světa, se zjevnou snahou omezit potenciál rizik, jež by mohly ohrozit evropský a světový vývoj, všestranně přispívají k jejich řešení. Přesto nelze očekávat, že se v dohledné době podaří zlikvidovat zdroje napětí v celé oblasti, sahající až do hloubky Asie. Akční prostor helsinského procesu v důsledku toho zahrnuje pásma četných a zvláště nebezpečných rizik. Vyznačují se velkým destabilizačním potenciálem, jenž může nepříznivě ovlivnit i vývoj uvnitř geograficky vymezené Evropy.

Mimořádně složitá politická a ekonomická situace Ruské federace je zdrojem různých, především potenciálních rizik a nebezpečí. Již dnes však velmi negativně působí na podmínky zajištění evropské bezpečnosti. Ohledy k mocenskému statusu Ruska jsou často příčinou nepřiměřené tolerance zahraničí při posuzování vnitropolitických kroků ruských činitelů. Ekonomická a politická slabost Ruska znesnadňuje uplatnění jeho potenciálu mocnosti při řešení napětí a krizí, které vznikají ve vztazích mezi následnickými státy SSSR.

Proces transformace států střední Evropy, zejména účastníků spolupráce v rámci „visegrádské čtyřky“, probíhá ve srovnání s vývojem na Balkáně a v republikách rozpadlého SSSR nanejvýš spořádaně. Avšak ani tato oblast není zcela bezproblémová. I když Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko mají poměrně nejlepší předpoklady úspěšně ukončit reformy svých ekonomik a zdárně završit kladení základů demokratických, pluralitních a právních států, ani jejich teritorium nelze pokládat za ostrov bezstarostného klidu a neotřesitelné stability.

V politické, ekonomické a sociální sféře se každá z těchto zemí vypořádává se svými specifickými negativními jevy, obsahově sice rozdílnými, ale pokud jde o možné důsledky, v podstatě velmi podobnými. Především jsou příčinou malé předvídatelnosti budoucího vývoje a obsahují latentní potenciál nestability a vnitropolitického napětí. Některé zahrnují i rizika sporů se sousedy. Kromě toho, transformující se systémy, které ještě nestačily upevnit své struktury a dobudovat mechanismy vnitřní imunity proti vnějším nebezpečím, velmi citlivě reagují na rizika, vyvolaná vývojem v aktuálních ohniscích napětí a konfliktů.

Změny na polské politické scéně naznačují růst nespokojenosti obyvatelstva s mírou obětí, které byly na něm požadovány v zájmu urychlení ekonomické reformy. Přitom výkonnost polského hospodářství stále ještě nedosahuje parametrů, které by signalizovaly radikální obrát k lepšímu.

Ekonomika Maďarska je odborníky pokládána v řadě ukazatelů za nejlépe připravenou pro vstup do ES. Představitelé Rady Evropy se často velmi pozitivně vyjadřují o úrovni, kterou tento stát dosáhl při rozvoji a upevňování demokracie a politického pluralismu. Avšak dosud ani tato země nedosahuje v politické, ekonomické a sociální oblasti takových výsledků, které by opravňovaly ke všeobecné spokojenosti. Latentním zdrojem značného potenciálu nestability jsou nacionalistická pojetí některých politických sil, která se prosazují při řešení otázek maďarských menšin v sousedních státech.

Rovněž situace v České republice a na Slovensku by neměla vyvolávat přehnaný optimismus. Přestože rozdělení ČSFR na dva samostatné státy proběhlo ústavními prostředky, velmi kultivovaně a bez větších průvodních ekonomických nebo politických komplikací, vneslo do středoevropského prostoru určité napětí a obezřetná očekávání. Vztahy Slovenské republiky s Maďarskem jsou zatíženy ještě „federálním“ problémem vodního díla Gabčíkovo. Zostřila se i otázka maďarské menšiny na Slovensku. Slovenská ekonomika prodělává vážné obtíže, jejichž důsledky mohou významně zkomplikovat podmínky hospodářské spolupráce ve středoevropském prostoru.

V relativně nejlepší ekonomické situaci z postkomunistických zemí je Česká republika. Nejobtížnější fázi reformy má však stále ještě před sebou. Restrukturalizace jednotlivých průmyslových odvětví povede ke zvýšení procenta nezaměstnanosti, které je až dosud nejnižší v celé postkomunistické Evropě. Závažným vnitropolitickým problémem v ČR je kriminalita. Rovněž důsledky negativního

vývoje ekonomiky dalších zemí střední a východní Evropy, s nimiž byla všestranně těsně propojena, mohou její hospodářské postavení v regionu značně poškodit.

Přestože vojenskopolitická situace v prostoru „visegrádské čtyřky“ je i po rozdělení Československa v porovnání s ostatními regiony bývalého východního bloku nadále nejkldnější, nelze očekávat, že k plné integraci účastnických států této subregionální spolupráce do západoevropských struktur dojde před koncem tisíciletí. Negativními jevy ve vývoji transformující se části Evropy mohou zpomalit dynamiku a omezit hloubku integračních procesů s jejím prosperujícím protějškem. V kombinaci s dalšími nepříznivými faktory evropského a světového dosahu mohou významně ztížit její „cestu do Evropy“.

Prostor vymezený této státi nedovoluje analyzovat dnešní vývoj a předpokládané varianty jeho perspektiv a v dalších postkomunistických zemích. Mimořádně nebezpečných směrem by se mohla vyvinout situace zejména na Balkáně a v Pobaltí. Budou-li realizovány silící snahy o vojenskou zahraniční podporu muslimské Bosny a Hercegoviny, kterou stále hlasitěji prosazuje hlavně Turecko, mohla by subregionální, v podstatě občanská válka, dále eskalovat a dostat nový rozměr a ještě nebezpečnější charakter. Tragické důsledky pro evropský vývoj by měla též varianta, podle níž by se vztahy mezi některými postsovětskými republikami mohly zhoršit natolik, že by k jejich řešení byly použity i státní mocenské prostředky.

Vyspělé průmyslové země - naděje Evropy?

Evropský vývoj v postkonfrontačním období je navíc komplikován i důsledky jedné z nejhlubších recesí, které v poválečných letech postihly ekonomiku vyspělých průmyslových zemí. Konkurenční vztahy mezi nejvýznamnějšími centry světového hospodářství se zostřily. V důsledku sjednocení Německa se změnilo i rozložení mocenských sil uvnitř ES a mezi evropskými a světovými mocnostmi. Samotné Německo v současnosti prochází rozporuplným vývojem. Většina vládních činitelů již přiznala, že cena za spontánní a v některých aspektech unáhle- né sjednocení byla příliš vysoká.

V kontextu s dalšími problémy se znatelně zhoršilo též prostředí, v němž probíhá nová, kvalitativně vyšší fáze integračního procesu evropské dvanáctky. Potvrzují to i obtíže, které v několika členských zemích provázely proces ratifikace Smlouvy z Maastrichtu. Její realizaci výrazně poznamenají i problémy evropského měnového systému a skutečnost, že jej musely opustit měny několika států. Oba problémy naznačují, že ani tak stabilizované a prosperující seskupení, jakým bezesporu ES je, se nevyvíjí přímočaře a bezkonfliktně, přesně podle politických představ a teoretických prognóz.

Vztahy mezi členy ES, ale i mezi Společenstvími a jejich hlavními členskými státy na jedné straně a dalšími světovými ekonomickými centry a mocnostmi na straně druhé, se po překonání bipolarity, a tím i zmizení pocitu ohrožení z Východu, rozvíjejí na měnící se základně. I když její evoluce probíhá vcelku nenápadně a téměř nepozorovaně, mohla by se během krátké doby, pod tlakem konkrétních problémů v politické a hospodářské oblasti, stát úrodnou půdou pro zřetelnější změny priorit

zahraničněpolitické strategie ES a jejich členských států. Nepochybně by pak podstatně modifikovaly i své nynější postupy na mezinárodní scéně. I když je základní směr integračních procesů dvanáctky vytyčený maastrichtskou smlouvou zřejmě nezvratný, již dnes je jisté, že o pojetí jednotlivých etap a mezistupňů při jejím plnění, budou vedeny mnohem ostřejší diskuse, než jakých jsme byli svědky v dosavadních fázích integrace.

Politika ES bude utvářena v atmosféře ostřejších střetů zájmů různých států a skupin států, mj. i v otázce předpokládaného přijímání nových členů. Dokazují to značně vyhraněná stanoviska stoupenců strategie „prohlubování“ a „rozšiřování“ ES. Zvláště citlivou oblastí je problém formulace společné branné politiky, který se stále více stává jakýmsi prubířským kamenem transatlantické solidarity a evropeisticky autonomního federalismu. Sporným tématem přitom je především vymezení vztahu mezi ZEU, jako vojenskobezpečnostní institucí projektované Evropské unie a NATO, jako tradičním spolehlivým poutem mezi vyspělou částí Evropy a Severní Amerikou. Tím tato otázka dostává zcela jasnou transatlantickou dimenzi. Její uspokojivé a z hlediska potřeb evropské bezpečnosti optimální řešení je podmíněno především vzájemným respektováním životním zájmů USA a hlavních evropských mocností, zejména Francie.

Významným faktorem budoucího vývoje dvanáctky bude i vnitropolitický vývoj v jednotlivých členských státech, hlavně těch, které mají největší hospodářský potenciál a politickou autoritu. K určitému skepticizmu při hodnocení perspektiv evropské bezpečnosti nabádají rovněž silící pozice krajně pravicových stran a rostoucí nestabilita vnitropolitické scény v některých evropských zemích.

Obecně se uznává, že postkomunistická Evropa se bez výraznější pomoci rozvinutých států neobejde. Důsledky krize, v níž se nachází, mohou být podstatnou příčinou další destabilizace celého světa. Přitom prostá finanční pomoc, kterou některým státům poskytují průmyslově vyspělé země, nepřináší odpovídající efekt. Za nejúčinnější formu pozitivního ovlivnění vývoje v postkomunistických státech je pokládáno jejich včlenění do struktur prosperující části Evropy. To by významně přispělo i k posílení jejich vnější bezpečnosti. Přesto ale převažuje mínění, že přijetí nového člena do konsolidovaného seskupení musí být přínosem nejen pro něj, ale i pro přijímací instituci. Touto zásadou se v plné míře řídí jak ES, tak i NATO. Zkušenosti z jednání o převodu podmínek asociovaného členství ČSFR na ČR a SR a jiné indicie naznačují, že časové horizonty přijetí postkomunistických států za plnohodnotné členy ES je třeba hodnotit velmi strážlivě.

Podmínky, v nichž zejména státy postkomunistické Evropy zajišťují svou bezpečnost, jsou rozhodujícím způsobem determinovány charakterem přechodného období. V nich se odvíjí i proces zajištění evropské bezpečnosti. Jednou z negativních reakcí četných politických představitelů evropských států na dnešní labilní situaci je snaha opustit celoevropské pojetí bezpečnosti. Jako důvod se uvádí, že se rodilo ještě v podmínkách studené války. Přitom se ale zapomíná, že novou nadějnou náplň a očekávanou dimenzi začalo dostávat až po jejím skončení. Idea celoevropského pojetí se rozvinula zejména pod tlakem hrozeb vyplývajících z tehdejší vojenskopolitické konfrontace. I když dnešní rizika podstatu lidské exis-

tence bezprostředně neohrožují, je nezbytné jim čelit rovněž společným, kontinentálním úsilím.

V této souvislosti se vynořuje řada otázek. Jaké změny v kvalitě bezpečnostního prostředí způsobily, že se během posledních dvou třít let začíná prosazovat snaha o selektivní pojetí zajištění vnější bezpečnosti na úkor celoevropského? Které problémy při řešení otázek evropské bezpečnosti hrají v této situaci dominantní úlohu? Za jak dlouho (a zda vůbec) se vyčerpají zdroje, z nichž pramení snahy a renacionalizaci a selektivnost bezpečnostní politiky? Jde o dobovou záležitost, nebo o trvalejší jev? Dosáhl již proces evropské integrace úrovně, která zaručuje jeho nezvratnost? Jaké tendence se v této oblasti definitivně prosadí? Jaká perspektivní východiska při řešení otázek evropské bezpečnosti jsou optimální a jaká realizovatelná? Čím více se vzdalujeme od revolučního podzimu 1989, tím je seznam otázek tohoto druhu delší a naléhavost hledat na ně odpovědi stále větší.

Budoucnost bezpečnosti starého kontinentu bude významně primárně ovlivněna obecnými rysy systémové transformace postkomunistických zemí - radikálností, vysokou dynamikou a malou předvídatelností jejího průběhu i konečného efektu. Charakter a obtížná definovatelnost bezpečnostních rizik přechodného období proto již dnes významně ovlivňují chování a postoje značné části politických představitelů jednotlivých postkomunistických států. Pod bezprostředním tlakem vojenskopolitických událostí k řešení otázek zajištění bezpečnosti svých zemí často přistupují z pozic krátkodobého pragmatismu a se zřetelem pouze na své úzké národní zájmy. Přitom jednostranně spoléhají na potenciál bezpečnostních institucí, které v minulosti prokázaly svou životaschopnost a efektivitu.

Historická změna politického obrazu kontinentu se promítla četnými důsledky i do politiky států konsolidované části Evropy a do vztahů mezi nimi. Hledání optimálních způsobů prosazování národních zájmů, které by odpovídaly nové realitě přechodné fáze, neprobíhá přitom vždy hladce a bez střetů. Rovněž v bezpečnostní oblasti se stále uplatňuje zásada „bližší košile než kabát“, a to často i v situacích, jejichž historické paralely před její aplikací přímo varují.

Pozornost OSN i evropských organizací poutají především aktuální lokální ohniska napětí a otevřené ozbrojené konflikty na Balkáně a na území bývalého SSSR. Tím značně vyčerpávají jejich politický, diplomatický, intelektuální, organizační, ale i vojenskobezpečnostní potenciál. I když nastolování, rozvíjení a řešení koncepčních otázek evropské bezpečnosti zcela neustalo, nemá v politice vlád států, ani v aktivitách multilaterálních institucí odpovídající prioritu. Nyní je uspokojování požadavků operativního charakteru naléhavější.

Proces hledání optimálního celoevropského bezpečnostního modelu významně ztěžují též asymetrie v politickém a ekonomickém vývoji kontinentu a v stupni zajištění národní bezpečnosti jeho rozdílných částí. Významně jej ovlivňují rovněž podstatné difference v stupni zajištění bezpečnosti jednotlivých postkomunistických států. Přispívá to k tříštění dříve značně příbuzných představ o možnostech optimálního řešení tohoto životně důležitého problému jejich státní a národní existence. To vše utlumuje společné úsilí o vytvoření systému, který by komplexně a univerzálně zajišťoval bezpečnost pro všechny evropské státy a národy. Princip

nedělitelnosti míru a bezpečnosti je uznáván zpravidla pouze ve vztahu k vlastním zájmům.

Na oficiálních multilaterálních fórech jsou nadále zdůrazňovány zásady plně odpovídající obecnému požadavku sjednocení Evropy. V politické praxi se však často prosazují aktivity, jež jsou s nimi v rozporu. Vzhledem k mimořádné obtížnosti hledání konsenzu jsou celoevropská řešení pokládána za neefektivní. Ačkoli je vzájemná propojenost mezinárodních institucí označována za základní předpoklad účinného předcházení konfliktům a jejich urovnávání, je stále na nízké úrovni. **V bezpečnostní politice států se začíná projevovat národní a do jisté míry i koaliční egoismus. Pod tlakem aktuálních problémů vlády některých států ztrácejí ze zřetele dlouhodobé bezpečnostní zájmy kontinentu a jejich globální kontext.**

Jaký bezpečnostní model Evropy?

Je zřejmé, že evropská bezpečnost bude v přechodném období vystavena obzvláště velkým rizikům. K tomuto závěru dospěli nejvyšší představitelé účastnických států KBSE již na svém třetím summitu v červenci 1992. Helsinská deklarace, která byla na něm přijata, se značnou dávkou znepokojení konstatuje: „Žijeme v mnohoslibné době, ale i v době nestability a nejistoty. Hospodářský úpadek, sociální napětí, agresivní nacionalismus, netolerantnost, nenávisť vůči cizincům a etnické konflikty ohrožují stabilitu na území KBSE.“⁴¹ V dokumentu jsou dále vyjmenovány nejtýpičtější formy ohrožení evropské stability. Obzvláštní nebezpečí, zejména pro mírový vývoj v nových demokraciích, představuje hrubé porušování závazků KBSE v oblasti lidských práv a základních svobod, včetně těch, které souvisejí s národnostními menšinami. Nemělo by se přitom rovněž zapomínat na mimoevropské hrozby, jejichž potenciál se neustále zvětšuje v důsledku prohlubujícího se napětí mezi „bohatým Severem“ a „chudým Jihem“.

Proto je namístě otázka: jaký bezpečnostní model by Evropě v nové vojensko-politické situaci nejlépe vyhovoval? Konfrontační model je pro ni po čtyřicetiletých zkušenostech naprosto nepřijatelný. V podmínkách, kdy je nedělitelnost nejen deklarovaným, ale i objektivně nevyhnutelným a obecně uznávaným atributem bezpečnosti, mohou být nacionální nebo selektivně koaliční přístupy jen organickou součástí komplexnějšího kontinentálního pojetí. Současně je ale také zcela zřejmé, že dosud nebyly vytvořeny podmínky pro to, aby ochrana národních zájmů všech států kontinentu proti vnějšímu ohrožení byla zajišťována na principech evropské kolektivní bezpečnosti. Zdá se, že se je během příštích 10 až 15 let ani nepodaří vytvořit. Charakter rizik, s nimiž se bude po tuto dobu nepochybně starý kontinent setkávat, však naléhavě vyžaduje promyšlené celoevropské řešení. Průběh a rozsah jugoslávské krize a ozbrojených konfliktů na území rozpadlého SSSR dokazují opodstatněnost komplexního pojetí evropské bezpečnosti, a to jak co do obsahu prostoru, tak i co do přístupů řešení a použitých nástrojů jejího zajištění.

Jedním z nejvýznamnějších nástrojů řešení problémů evropské bezpečnosti v postkonfrontačních podmínkách se stává preventivní diplomacie. Především

zásluhou helsinského procesu byly pro její efektivní uplatnění v soudobých podmínkách evropského vývoje vytvořeny poměrně solidní předpoklady.

Generální tajemník OSN Butrus Butrus-Gháli ve své zprávě 17. června 1992 na summitu Rady bezpečnosti za jeden z hlavních požadavků efektivního zajištění mezinárodního míru označil nezbytnost těsnější spolupráce orgánů OSN s regionálními multilaterálními institucemi. Nejen on, ale i četní političtí činitelé členských států Severoatlantické aliance, se vyslovují pro to, aby systém evropské bezpečnosti byl budován na principu kooperace všech existujících prvků - národních, bilaterálních i multilaterálních - jejichž posláním je zajištění klidu, stability a spořádaných vztahů mezi státy a národy.

Již v dubnu 1991 na pražské Konferenci o budoucnosti evropské bezpečnosti bylo zdůrazněno, že spolehlivé zajištění stability a rozvoje Evropy zřítka lze nejlépe dosáhnout harmonizací součinnosti klíčových institucí evropské bezpečnosti - KBSE, NATO, ES, ZEU a Rady Evropy.^{5/} Dodnes se tento závěr v různých obměnách soustavně objevuje jak v dokumentech NATO, ZEU a KBSE, tak i v projevech evropských a severoamerických státníků.

V podstatě jde o **model evropské kooperativní bezpečnosti**. Jeho urychlená výstavba je v životním zájmu především malých a středně velkých postkomunistických zemí. Jeho nezbytnost vyniká ještě více, hodnotíme-li situaci těchto států v kontextu s problémy, které jsou spojeny s procesem jejich systémové transformace. Umocňuje i ji i délka doby, již budou tyto země potřebovat k přípravě pro vstup do ekonomických a obranných organizací konsolidovaných a prosperujících států západní části kontinentu.

Zatím jsme však svědky dalšího z historických paradoxů: čím více Evropa potřebuje celokontinentální řešení svých bezpečnostních problémů, tím více se od nich vzdaluje.

Použité prameny:

1. **Charta pro novou Evropu**, přijatá na závěr konference KBSE v Paříži 21. listopadu 1990. Hospodářské noviny z 27. 11. 1990, Praha, s. 13.
2. **Spektrum č. 80/1993**. Informační služba USA, Praha 1993, s. 69.
3. **Lidové noviny** z 22. 12. 1992, Praha.
4. **Helsinský dokument 1992** (1. část), „Výzva doby změn“, Deklarace helsinského summitu v KBSE (pracovní překlad), čl. 12. In: Mezinárodní politika č. 9/1992, Praha 1992, s. 26.
5. **Příloha k Mezinárodní politice č. 7/1991**, Praha 1991.

STRUKTURA MEZINÁRODNÍHO BEZPEČNOSTNÍHO SYSTÉMU

(Některé aspekty vyplývající ze současného pohledu zahraničních odborníků)

Autor článku se v letních měsících 1993 zúčastnil 13. ročníku mezinárodního semináře v severoněmeckém Kielu k otázkám mezinárodní bezpečnosti. Renomovaní zahraniční odborníci si zde (s více než 50 účastníky této akce z různých zemí všech kontinentů) vyměňovali svá stanoviska a zkušenosti zaměřené na strukturu mezinárodního bezpečnostního systému a problematiku možných konfliktů po skončení období studené války. Pokusili se rovněž odhadnout možné tendence vývoje v nejbližší budoucnosti z hlediska vytváření mezinárodních bezpečnostních struktur. Takových struktur, které by zajistily reálnou funkčnost přijatých opatření v krizových a konfliktních obdobích.

O tom, že je třeba budovat a dále zdokonalovat mezinárodní bezpečnostní systém, není pochyb. Aby byl skutečně funkční, musejí být vždy podle konkrétní situace specifikovány hlavní společenské jevy mající přímou souvislost s globální bezpečností.

Profesor Robert Pfaltzgraff, který byl v nedávné minulosti poradcem ministerstva obrany a ministerstva zahraničí USA pro otázky bezpečnosti a nyní je ředitelem Institutu pro zahraničněpolitické analýzy ve Washingtonu, za nejdůležitější očekávané momenty mj. považuje:

- ▲ možnost vzniku krizových a konfliktních situací se bude v následující dekádě prohlubovat,
- ▲ ačkoli USA zůstanou světovou supervelmocí, pravděpodobně poklesne jejich schopnost utvářet bezpečné prostředí v určitém světovém regionu,
- ▲ budoucí svět bude charakteristický konflikty, v nichž hlavními činiteli budou nestátní entity,
- ▲ nebezpečí vzniku pravděpodobných konfliktů je umocněno relativně snadným přístupem nejchudších států k moderním technologiím,
- ▲ možná nebezpečí budou početná a často těžko předvídatelná,

▲ nebezpečí nacionalismu, náboženských sporů, etnických konfliktů, ideologických rozepří, ekonomicky podložených neshod a hrozba drog bude spíše větší než menší,

▲ svět bude charakteristický současným působením prvků integrace a dezintegrace.

Z tohoto pohledu je nezbytné, aby proces vytváření mezinárodních bezpečnostních struktur maximální měrou odrážel skutečné potřeby a byl schopen adekvátně a rychle reagovat na možné situace, které by ve svém konečném důsledku mohly ohrozit světový mírový vývoj.

Z hlediska koordinovaného přístupu, vzájemného pochopení a jednoznačné orientace již byly formulovány základní cíle a byl vytvořen pojmový aparát odrážející potřeby při specifikaci dohod, mezinárodně závazných smluv a dokumentů.

Pokud jde o pojmy definující nebo blíže specifikující proces řízení a zvládání krizových procesů ve světě (tzv. krizový management), ať už v národním nebo mezinárodním měřítku, jejich výklad bohužel není zcela řízen jednotným přístupem. A to i přesto, že jsou známy poměrně dlouhou dobu.

Jde zejména o tyto pojmy:

- **předcházení konfliktům** (Conflict Prevention),
- **vytváření míru** (Peace-making),
- **udržování neboli zachování míru** (Peace-keeping),
- **vynucování míru** (Peace-enforcement),
- **budování míru** (Peace-building).

Poznámka:

Výše uvedené české výrazy jsou výsledkem autorova názoru na jejich možný překlad, který nebyl konzultován s jazykovými specialisty.

Je nutné zdůraznit, že výklad obsahu základních pojmů nebyl ani mezi odborníky na bezpečnostní otázky přednášejícími na semináři totožný.

■ **Podstata rozdílného výkladu** může být dána jejím úhlem pohledu na vymezený problém. Ten vychází zejména z vnější bezpečnostní politiky jednotlivých států nebo Severoatlantické aliance. Jinými slovy, chápání amerických odborníků může být poněkud odlišné od chápání odborníků německých, italských, britských či dalších i z toho pohledu, hájí-li v podtextu zájmy vlastní země či prezentují-li koaliční názor.

Diference mohou vzniknout také proto, že preference nebo váha, kterou přisuzují jednotlivým faktorům ohrožujícím mírovou stabilitu ve světě, může být rozdílná.

Aby realizace tzv. krizového managementu v nadnárodním (ale i národním) měřítku mohla být úspěšná, musí se opírat o skutečně funkční bezpečnostní struktury.

V současnosti, jak bylo na semináři prezentováno, jsou za hlavní garanční systémy považovány především Organizace spojených národů (OSN) a Konference

o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE). Průběžně jsou studovány nové přístupy ke zdokonalení jejich funkce, zajištění rychlejších a přitom odpovídajících reakcí na jakoukoli spornou, krizovou nebo konfliktní situaci. Rovněž se neustále hodnotí možné propojení na další mezinárodní struktury, které by mohly účelně a úspěšně spolupracovat. Jde o Evropské společenství (ES), Západoevropskou unii (ZEU), avšak především o způsob a míru spolupráce se Severoatlantickou aliancí (NATO).

Z hlediska Evropy je právě Severoatlantická aliance rozhodující vojensko-politickou institucí, která by měla sehrát jednu z hlavních bezpečnostních rolí ve zcela konkrétní praktické rovině. V této souvislosti pro státy střední a východní Evropy (včetně České republiky) má obzvláštní důležitost nedávno vytvořená Severoatlantická rada pro spolupráci (North Atlantic Cooperation Council - NACC).

Právě z tohoto důvodu je na místě stručně si připomenout výklad vybraných základních pojmů, který byl přijat v NATO a s nímž souhlasili i účastníci červnového zasedání NACC v Aténách (1993). Rovněž byl pak přednesen i na mezinárodním letním semináři v Kielu. Výklad pojmů z tohoto zasedání je veden myšlenkou, že základní zastřešující organizace mající právo (mandát) rozhodovat s konečnou platností jsou nyní Organizace spojených národů (OSN) a Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE).

■ **Předcházení konfliktům** (Conflict Prevention) zahrnuje různé aktivity počínaje diplomatickými iniciativami a konče preventivním rozmístováním vojsk v ohrožených oblastech, s cílem předcházet sporům a zabránit jejich eskalaci v ozbrojené konflikty a jejich dalšímu šíření.

Předcházení konfliktům může zahrnovat tyto činnosti: analýzu příčin, konzultace na odpovídající úrovni, varování před negativními následky, kontrolní inspekce a dohled nad územím (monitoring). Pro preventivní rozmístování sil je možné využít jak civilní, tak i vojenské síly a prostředky.

■ **Vytváření míru** (Peace-making) obsahuje diplomatické aktivity vedené po zahájení konfliktu s cílem mírového urovnání.

Mohou zahrnovat vytváření úřadů s odpovídajícími pravomocemi, zprostředkování mírových jednání a takové činnosti, jako diplomatickou izolaci a sankce (zejména politické a ekonomické).

■ **Udržování neboli zachování míru** (Peace-keeping) znamená zmírnění nebo ukončení nepřátelství mezi dvěma nebo více státy prostřednictvím nezúčastněné třetí strany mezinárodně organizované a řízené. Dále i použití ozbrojených či civilních sil a prostředků jako doplnku politického procesu konfliktních řešení k nastolení a udržování míru.

Operace k udržování míru vycházející z ustanovení šesté kapitoly Charty OSN dovolují rozmístování ozbrojených sil v polí, se souhlasem všech stran, včetně dozoru nad demarkačními liniemi, průběžnou kontrolu dohod o zastavení palby, kontrolu dodržování tzv. nárazníkových zón, kontrolu procesu dohodnutého odzbrojování a demobilizace dosud válčících stran, kontrolu hranic.

Během několika posledních let OSN znatelně rozšířila možné typy vojenských operací, které jsou označovány souhrnně jako udržování míru (Peace-keeping).

Jde např. o ochranu a zabezpečení humanitárních akcí a řízení i kontrolu pohybu utečenců.

K zabezpečení těchto akcí je možné využívat i různé civilní instituce. Mezi jinými i orgány civilní policie, komise zabývající se kontrolou voleb či zabývající se lidskými právy.

■ **Vynucování míru** (Peace-enforcement) znamená využití vojenských sil a prostředků k nastolení míru v konfliktní oblasti.

Vojenské síly a prostředky mohou rovněž plnit humanitární nebo správní funkce, pokud tyto úkoly nemohou v dané oblasti vykonávat jiné orgány.

■ **Budování míru** (Peace-building) vyjadřuje postkonfliktní aktivity, které sníží pravděpodobnost znovuoobnovení konfliktu.

Zahrnují identifikaci a podporu struktur, které směřují k upevnění míru, pokroku a ovzduší vzájemné důvěry, pohody a podpory ekonomických reforem a mohou potřebovat vojenskou i civilní účast.

Z uvedených pojmů byl zahraničními odborníky nejvíce používán a často ve smyslu všezahrnujícím ve vztahu k jakýmkoli mírovým aktivitám termín udržování (zachování) míru - peace-keeping.

Tento přístup je vlastní i dokumentům dosud vydávaným pod patronací NATO.

Na základě tohoto přístupu byly také v rámci Severoatlantické aliance formulovány obecné principy činností pro udržování míru, z nichž potom vyplývají kritéria a principy vedení operací k udržování míru.

■ **Obecné principy platné pro akce podporující udržování míru:**

- a) Udržování míru může být prováděno pouze pod záštitou Rady bezpečnosti OSN nebo KBSE v souladu se závěrečným dokumentem KBSE podepsaným v Helsinkách v červenci 1992 a s dalšími platnými dokumenty KBSE.
- b) Udržování míru může být vykonáváno podle konkrétní situace v jakékoli době v souladu s cíli a principy Charty OSN.
- c) Rozhodnutí o účasti jednotlivých států nebo organizací na aktivitách udržování míru budou učiněna v každém specifickém případě pouze na žádost OSN nebo KBSE.
- d) Je na OSN nebo KBSE, aby prostřednictvím konzultací a přispívající státy nebo organizacemi stanovily konkrétní opatření pro operace k udržování míru, včetně vztahů mezi řídicími články.
- e) Akce k udržování míru jsou podnikány v případě konfliktu uvnitř nebo mezi státy pouze na základě politického řešení.
- f) Vcelku je udržování míru chápáno jako doplnění v politického procesu řešení sporů a není náhradou pro urovnání jednáním.
- g) Udržování míru vyžaduje jasný politický cíl a přesně definovaný mandát rozhodnutý v OSN nebo v KBSE.

Poznámka:

Uvedené principy byly rozhodnuty na jednání Rady NATO dne 15. 3. 1993.

Tato obecná východiska jsou dále upřesněna pomocí kritérií a principů vedení operací pro udržování míru.

■ **Kritéria vedení operací pro zachování míru:**

- jasný a přesně definovaný mandát,
- souhlas všech stran účastnících se konfliktu,
- průhlednost (transparentnost),
- nestrannost,
- čestnost.

■ **Principy vedení operací pro zachování míru:**

- jednotné velení a řízení,
- jasné vymezení a stálá kontrola použití síly,
- zajištění bezpečnosti osob účastnících se operace,
- možnost výběru dobrovolných účastníků,
- kolektivní odpovědnost za adekvátní finanční zabezpečení.

Jak uskutečnit jednotlivé principy a kritéria prakticky, je otázkou mnohem složitější. Již byly stanoveny zásady možné účasti členských zemí Severoatlantické rady pro spolupráci, široce je rozpracováno předpokládané použití sil a prostředků členských zemí NATO v rámci operací pro udržování míru, studuje se a analyzuje možné zapojení a návaznost mezinárodních bezpečnostních struktur.

Generál Dieter Clauss, zástupce vrchního velitele spojeneckých ozbrojených sil v Evropě, k zapojení NATO do mírotvorného procesu mj. na semináři uvedl: „Nová strategie NATO je zaměřena na dialog a spolupráci s našimi bývalými protivníky, značné úsilí Aliance vynakládá na vytvoření efektivních prostředků pro krizový management, na nové kategorie ozbrojených sil a na zvýšení multinacionality hlavních bojových jednotek NATO.

Naproti tomu nyní existují problémy především v koordinaci opatření krizového managementu jednotlivými bezpečnostními strukturami. Rivalitu mezi jednotlivými organizacemi budeme překonávat stále a stále.

Například bude vhodné, aby některé krizové situace řešila OSN, jiné KBSE, ZEU či účelově vytvořené koalice, jak tomu bylo v případě Perského zálivu“.

Generál Clauss vyjádřil připravenost NATO spolupracovat se všemi ostatními bezpečnostními strukturami. K úkolům NATO v rámci mírotvorného procesu rovněž poznamenal:

„Až do současnosti jsme měli přesně vymezeno tzv. **reaktivní řešení krizí**. Byli jsme připraveni na řešení až poté, co krize vypukla s tím, že nás to bude stát životy a peníze.

Nyní vidíme, že mnohem důležitější bude vytvořit **vstřícný a předstihující management**, který by včas reagoval a minimalizoval tak ztráty pro případ příštího otálení. V ideálním případě to znamená, že bychom byli schopni zažehnat problém dříve, než by stačil přerůst v mezinárodní krizi. Program vzájemných vojenských kontaktů NATO se zeměmi střední a východní Evropy je příkladem takových kroků.

Čím více přispíváme k posilování demokratických hodnot a mírových řešení krizí, tím méně se můžeme v budoucnu setkat s opravdovými krizemi.

Vytvořit takový předstihující krizový management znamená nejdříve rozvíjet politickou vůli pro včasný zásah. Včasné a bezchybné varování by mohlo velice omezit nebo i naprosto vyloučit jakoukoli krizi. Po zajištění úkolů krizového managementu buduje NATO síly pružné a mobilní, multinárodní."

Generál Clauss rovněž potvrdil, že NATO se nadále zejména vzhledem k Evropě považuje za hlavní bezpečnostní záruku, která jako jediná má možnost těsného spojení mezi Evropou a Severní Amerikou.

Mezinárodní seminář v Kielu svým průběhem potvrdil nepřetržité úsilí mezinárodních bezpečnostních struktur o vybudování záruk mírového vývoje ve světě. Několikrát zde byla zdůrazněna významná role USA a NATO v mírotvorném procesu.

Nicméně bylo potvrzeno, že doposud není vytvořen takový systém s odpovídajícími a přesně vymezovanými pravomocemi, který by při dodržení všech ustanovení mezinárodního práva dokázal zcela zabránit nebo i vyloučit vznik krizových situací.

Na tomto poli je nutné z těchto důvodů postoupit o značný kus dopředu. Ať už prostřednictvím NATO či jiné mezinárodní instituce.

Použitá literatura:

- **Závěrečná zpráva** ze setkání představitelů členských zemí Severoatlantické rady pro spolupráci v Aténách dne 11. 6. 1993.
- **Gen. Clauss, D.:** Decision Making in NATO and SHAPE - Crisis Management. Určeno 13. mezinárodnímu letnímu semináři k otázkám mezinárodní bezpečnosti dne 21. 7. 1993.
- **Prof. Pfaltzgraff, R. L.:** The Structure of the International System. Kiel, 18. 7. 1993.

VYBRANÉ EKONOMICKÉ ASPEKTY PROCESU PROFESIONALIZACE

Problematika profesionalizace, jako procesu přechodu od současného stavu s vojáky v základní službě k plně profesionální armádě, byla od roku 1990 posuzována na různých úrovních vojenských orgánů a státní správy jak ve federální ČSFR, tak v České republice. Problém byl nastolen jako politická otázka a pak podroben analytickým a syntetickým pracím vojenských odborníků.

Současný stav poznání vychází ze studia zahraničních zkušeností a z rozpracování vlastních teoretických a praktických prací různého charakteru a určení. Zveřejňování názorů dodnes probíhá na stránkách odborného a popularizačního tisku. Pojem profesionalizace se dostal do povědomí vojáků i občanské veřejnosti.

Stejně jako v jiných složitých společenských procesech představují ekonomické zdroje jeden z limitujících prvků pro volbu varianty a tempa profesionalizace. V předkládaném příspěvku jsou uvedeny vybrané ekonomické aspekty procesu profesionalizace. Jeho předmětem tedy není úplný popis, ale problémy, s nimiž se mohou setkávat státy, které o profesionalizaci vlastní armády uvažují.

PROČ PROFESIONALIZACE

Rozhodnutí o vytvoření profesionální armády může vycházet (podle konkrétních podmínek) v jednotlivých státech z odlišných příčin. Jde však vždy o nákladnou změnu, proto je nezbytné ujasnit si cíle, jichž má být dosaženo. Je-li rozhodnutí racionální, pak snahou realizátorů bezesporu bude: **zvýšení kvality výkonu vojenské profese a účelné i efektivní zabezpečení potřeb obrany profesionálně zdatnými osobami.** Souhrnně můžeme hovořit o profesionálním zabezpečení obranné funkce státu.

Ekonomické úvahy o nákladovosti profesionalizace byly uskutečňovány při **řešení úlohy optimalizace poměru mezi výkonem a cenou.** V centru zájmu byl problém, jakými minimálními prostředky lze zajistit cíle profesionalizace. Výkon představuje profesionální a spolehlivé zajištění požadovaných i předpokládaných činností jednotlivců a organizačních prvků v armádě. Cena představuje hodnotu, zejména osobních nákladů, které dosažení kvalitativní změny umožní.

Řešení úkolu není jen problémem armády. Jde o způsob zahrnutí vlivu celospolečenského prostředí. Vždyť armáda nemá ve společnosti privilegované postavení, které by jí umožnilo provádět přednostní výběr vhodných adeptů. Občanská práva zaručují svobodnou volbu povolání. Hlavním atributem tohoto prostředí je **tržní ekonomika**, která se promítá do trhu práce. Obrana státu představuje specifický

trh zboží a služeb, který determinuje vnitřní strukturu nákladů na profesionalizaci. Obdobně jako v hospodářských organizacích i v armádě platí, že varianta s nejnižšími možnými náklady nemusí zajistit dosažení cílů. Právě naopak zvyšuje pravděpodobnost znehodnocení použitých prostředků a následného napravování stavu formou dodatečných investic.

Předmětem profesionalizace je člověk - občan v tržním prostředí. Armáda vstupuje na trh práce jako jeden z mnoha subjektů, které se ucházejí o jeho získání, udržení ve výkonu služby a zabezpečení odchodu.

Z hlediska nákladů, kterými je armáda vázána v oblasti osobních prostředků zabezpečujících vojenského profesionála, jde o hodnoty spojené se třemi etapami profesionalizace:

1. **Rekrutace** (získání ke službě).

2. **Retence** (udržení ve výkonu služby po určitou dobu).

3. **Migrace** (zabezpečení odchodu mimo služební činnost).

K tomu je potřeba dodat, že uvedený proces navazuje na existující systém obrany státu a jeho armádu, že nejde o vytváření něčeho zcela nového, vždyť řada osob je na vojenskou profesi již připravena. Mění se pouze způsob jejich právního závazku a u funkcí, které byly dosud vykonávány vojáky v základní službě, i způsob jejich finančního odměňování. Použití prostředků je rozloženo do mnoha let a je závislé na konkrétních personálních podmínkách.

Z hlediska formální logiky vyžaduje složitý proces přechodu od neprofesionálního k profesionálnímu stavu tři na sebe navazující etapy:

- **přípravnou etapu**, ve které by měly být zpracovány analytické a syntetické materiály, umožňující promyšlenou přípravu programů, projektů i jednotlivých opatření, jakož i organizační, materiální, finanční, sociální, propagandistické i jiné zabezpečení,
- **etapu zvyšování profesionalizace**, ve které budou uskutečňována opatření z úrovně vrcholového řízení k formování makroekonomických, makrostrukturalních, legislativních, právních, sociálních, vojenských a společenských podmínek, v níž proběhne profesionalizace nižších organizačních struktur (útvarů, organizací, orgánů) a na úrovni osobnosti vojenského profesionála,
- **etapu plné profesionalizace**, která je cílovým stavem procesu a již do něj nepatří.

Vrátím se k otázce: Proč profesionalizace? Obrana státu je plně hrazena daňovými poplatníky. Hodnoty systému obrany státu a armády představují historicky akumulovaný kapitál. Jeho rozumné využití zajistí jediné připravení lidí.

Každá z funkcí vyžaduje určitou míru přípravy, praktických zkušeností a dovedností. Při zkracování délky vojenské základní služby již investice např. na přípravu velitelů a řidičů tanků vysoce překračují možnosti jejich praktického využití. Při roční základní vojenské službě je jisté půlroční poddůstojnická škola přepychem, bude-li kvalifikace využita jen půl roku u vojsk. Například pětiletý závazek „vojáka

na čas" ušetří i kapacitu školících zařízení. A to není zahrnováno: snížení nebezpečí poškození vojenské techniky, zvýšení spolehlivosti, odbornosti a odpovědnosti.

Z ekonomického pohledu je profesionalizace jednou z rozhodujících podmínek pro dosažení kvalitativní změny ve zhodnocování prostředků vyčleňovaných na obranu. Představuje zásadní změnu poměru mezi kvalitou výkonu funkce a její cenou. Jakékoli odkládání profesionalizace neznamená šetření prostředky, ale je již nyní velice nákladným rozhodnutím, protože prodlužuje sníženou kvalitu výkonu základních velitelských funkcí. To je ve své podstatě neohospodárné, protože lze pochybovat o dosažení hranice prosté reprodukce té části prostředků, které musí být pro zajištění obrany státu nutně vyčleněny.

Náklady na profesionalizaci mají charakter investice ve prospěch zvýšení kvality reprodukce lidského faktoru v obraně. Má-li být dosaženo kvalitativních změn, transformace armády a systému obrany státu do nových bezpečnostních podmínek, bude jejich zárukou připravený člověk ve všech funkcích.

I proto je profesionalizace nutná.

OBEČNÉ TENDENCE ROZVOJE VOJENSTVÍ

Příčiny změn současného systému zabezpečování obrany nevycházejí jen z ekonomických podmínek v jednotlivých státech, ale jsou začleněny do kontextu mezinárodního vojenskopolitického vývoje. Proto jsme se v praktické činnosti zabývali analýzami vnějšího okolního prostředí a vyhodnocovali tendence a trendy v Evropě a ve světě. Vycházeli jsme z vědomí, že vlastní přijímaná řešení jsou jejich součástí.

Rozvoj vojenství, jako speciální lidské činnosti, bude v celosvětovém a evropském měřítku ovlivněn tendencí k:

- **snížování disponibilních zdrojů pro obranu států ozbrojenými silami**, vycházející z potřeby využít zdrojů pro řešení akutních globálních problémů lidstva,
- **budování světových a kontinentálních spojených ozbrojených sil** (SDI, OSN, KBSE),
- **snížování početních stavů armád v jednotlivých státech**,
- **uplatnění výsledků vědy a techniky** (materiální i nemateriální povahy).

Objektivní tendence vytvářejí nové prostředí pro rozvoj vojenství a vyvolávají řadu změn, které musí být teoreticky rozpracovány a prakticky zabezpečeny. Prvé tři představují zdánlivé oslabování vojenství a čtvrtá ten prvek, který má zabezpečit, aby úroveň obranyschopnosti zůstala zachována.

Vojenství jako celek musí řešit **problémy zdokonalování a vyšší efektivity ve využívání zdrojů, vlastní výstavby a bojového použití, bojové připravenosti a vazeb na ostatní prvky subsystémů obrany** jak světa (proti světové válečné katastrofě), tak Evropy i jednotlivých států. **Celková tendence představuje zdánlivý pokles významu vojenství (vzhledem ke globálním problémům lidstva) při jeho vnitřních kvalitativních změnách.** Ty budou zabezpečovány v rámci současné vojenské techniky, u níž je možné předpokládat inovace. (Nové zbraně mohou být vyvinuty zejména v supermocnostech s dostatečným ekono-

mickým potenciálem.) Změna vnitřní kvality bude probíhat zejména v oblasti rozvoje informačních technologií.

Celkové změny vojenství budou mít vliv na zvýšení kvality systému obrany v celosvětovém a evropském měřítku, na vybudování nových bezpečnostních struktur a na zvýšení úrovně připravenosti obranných a bojových kvalit armád. Praktické uskutečnění transformačních změn přinese přechodné období, ve kterém musí rozhodující úlohu sehrát mezinárodní vojenskopolitické a diplomatické aktivity, aby nedošlo ke zneužití stavu v neprospěch lidstva.

Z uvedených tendencí vyplývají tyto **závěry pro profesionalizaci systému obrany a armády**. Pro Českou republiku je nezbytně nutná hluboká transformace systému obrany a armády, radikální změny ve vojenské doktríně, ale i v charakteru armády, její organizaci, v počtech osob, předpokládaném použití vojsk, charakteru výzbroje, profesionalizaci a informatizaci. Některé kroky byly již v roce 1993 uskutečněny, další jsou zahrnuty v koncepci výstavby armády do r. 1996.

Občané, zařazení na jednotlivých funkcích hierarchizovaných struktur, budou v poměrně krátkém časovém období muset umět přiměřeným způsobem reagovat na nové podmínky a požadavky. **Jediným schůdným způsobem programového snižování nákladů na zabezpečení obrany, při zachování nezbytného stupně bezpečnosti, je profesionální výkon svěřených funkcí.** K zabezpečení žádoucích změn musí být vytvořeny systémové podmínky, což opět budou zajišťovat vysoce profesionální pracovníci na úrovni vrcholového řízení obrany.

Profesionalizace nemůže být uskutečněna jen na úrovni armády nebo útvaru. Musí proběhnout ve všech subsystémech systému obrany státu. **Dochází k paradoxnímu stavu, kdy pro snižování početních stavů a souhrnných nákladů na obranu, ochranu a bezpečnost se jeví nezbytným rozšíření znalostí, dovedností a odpovědností na nevojenskou populaci a nárůst požadavků, představující změnu struktury a kvality, na vojenské profesionály.**

Osobní lidské vlastnosti, zejména setrvačnost a konzervativnost v myšlení i konání, představují **významné bariéry** pro překonání současného stavu. Tyto vlastnosti se projevují jak u řadových občanů, tak u politických představitelů. Doposud nedošlo k vytvoření takového stavu vzájemné důvěry mezi jednotlivými státy, aby bylo možné vyloučit řešení sporných otázek použitím vojenské síly. Proto není možné uskutečňovat jednostranné rušení armád a vojenských potenciálů.

V tomto ohledu budou vysoké požadavky kladené na **profesionalitu pracovníků v oblasti mezinárodních vojenskopolitických a diplomatických aktivit**. Podařilo se jim již uskutečnit první významný krok na cestě k zastavení eskalace zbrojení, byl překonán kulminací bod a jsou nacházeny sice vratké, ale přeci jen perspektivní cesty budování mezinárodních bezpečnostních struktur a systémů.

Profesionálové v armádě budou muset z hlediska mezinárodní integrace zkvalitnit schopnosti komunikovat a připravovat se na plnění i jiných než bojových úkolů. Přitom by měli dosahovat vysokého bojového mistrovství při výcviku s vojenskou technikou a nacházet cesty k ekonomickému hodnocení všech svých činností.

Ostatní občané, kteří představují neprofesionální složky nevojenské obrany, by měli být systémem civilního vzdělávání a specializovaných zaměstnání dostatečně připraveni na plnění úkolů ochrany a obrany vlastního života a života spoluobčanů při stavech vojenských i nevojenských ohrožení.

HLAVNÍ PRAKTICKÉ ÚKOLY PROFESIONALIZACE

Vzhledem k tomu, že *předmětem profesionalizace* je:

- získávání, příprava a udržení ve vojenské profesi nových vojenských profesionálů a
- zabezpečení odchodu ze služebního poměru současných vojenských profesionálů,

je nezbytné *přednostně vyřešit všechny legislativní podmínky*. Měly by napomoci k překonání současného výrazného nezájmu mladé generace o službu v ozbrojených silách a také vytvoření sociálních jistot pro ty, kteří část svého aktivního života službě pro obranu státu věnovali.

Předpokládaná vnitřní personální struktura armády neodpovídá současnému stavu. Z personálního hlediska je nezbytné řešení:

- ◆ přebytkového počtu důstojníků, protože nelze předpokládat, že budou ochotni vykonávat funkce, na kterých není potřebná vysokoškolská kvalifikace,
- ◆ posílení počtu praporčíků, přehodnocení jejich funkcí z hlediska funkční náplně, zvýšení jejich pravomocí a odpovědnosti, aby byl stav srovnatelný s vyspělými armádami,
- ◆ vytvoření kategorie vojáků z povolání „na čas“, pro výkon funkcí, dosud zabezpečovaných vojáky v základní službě,
- ◆ kvalitativní přeměny uvnitř kategorie občanských zaměstnanců rozšířením počtu odborných funkcí, které mohou vykonávat místo vojáků z povolání, zrušením pomocných funkcí a služeb, které mohou být zabezpečeny dodavatelsky civilními organizacemi,
- ◆ přehodnocení všech funkcí vojáků v základní službě s ohledem na snížení délky této služby, náhrady profesí, které nebudou moci vykonávat (z důvodu porušování zákona, nemožnosti je vycvičit ap.).

LIMITUJÍCÍ PŘEDPOKLADY PROFESIONALIZACE

Mezi základní předpoklady, které limitují nejen rozvoj profesionalizace armád, ale i jejich skutečné kvality, náleží materiální, finanční a lidské zdroje.

Materiální zdroje, v úzké návaznosti na finanční zdroje, ovlivní profesionalizaci armády z hlediska schopností státu k vytvoření takových podmínek, aby výcvik, výchova a činnost armády byly uskutečňovány na žádoucí úrovni. Ať již půjde o vojenskou techniku, ubytovací kapacity nebo o výstroj a všestranné zabezpečení.

Významné místo v těchto předpokladech představují **finanční zdroje**. Zkušenosti z vyspělých armád s vyšší nebo plnou mírou profesionalizace ukazují, že profesionalizovaná armáda je až pětinasobně dražší než armáda se současným stupněm profesionalizace. Hlavní rozdíl spočívá zejména ve mzdových nákladech, což se promítá do změny vnitřní struktury jejich rozpočtů.

Z ekonomického hlediska, při zřejmé tendenci ke snižování rozpočtových nákladů, existují **základní varianty řešení**:

- a - **Konzervativní**, představující pro profesionalizaci zachování její současné míry a snižování početních stavů vojáků z povolání, vojáků v základní službě i občanských zaměstnanců. Jednotkové náklady na jednu funkci (podíl souhrnných rozpočtových nákladů a souhrnných početních stavů armády) by zůstaly přibližně zachovány.
- b - **Optimalizovaná**, která by představovala zvýšení míry profesionalizace a také snižování počtů vojáků v základní službě i dalších kategorií zaměstnanců resortu, které by bylo v souladu s konstantními zdroji. Jednotkové náklady by vzrostly. Metody by však byly více administrativní než kvalitativní.
- c - **Progresivní**, která vychází z počátečního investování do profesionalizace s předpokládanou návratností do 3 až 5 let a možností dalšího zkvalitňování bez výrazného čerpání zdrojů. Představuje podstatné zvýšení míry profesionalizace, snížení délky základní služby i početních stavů. Jednotkové náklady by vzrostly výrazněji, ale zdroje by byly získány z úspory prostředků při reorganizaci a transformaci organizačních struktur.

Z uvedených variant je pro budoucí řešení profesionalizace doporučována progresivní, protože představuje nejen administrativní řešení, ale i urychlené změny v kvalitě. Počáteční vložené investice do lidí a výrazná kvalitativní restrukturalizace armády by měly zajistit dosud nevyčíslitelné změny v profesionálním chování a přístupu u převažující části početního stavu vojenských profesionálů. Zde je cesta k urychlenému splnění strategického cíle, tj. zachování potřebné úrovně obranyschopnosti s nižšími početními stavy armády a nižšími prostředky.

Lidské zdroje představují další limitující prvek. Na jedné straně jsou dány braneckou populací a rekrutačními zdroji, na druhé straně vojáky z povolání v činné službě a existujícími zálohami. Mají rozměr potenciálních zdrojů, ale i ochoty podílet se na činnosti v systému obrany státu.

Branecká populace je sledována mobilizačními a doplňovacími organizačními prvky v armádě a představuje předmět jejich praktické činnosti. Do výkonu vojenské základní služby, v souladu se zákonem, jsou povoláváni branci, kteří však na rozdíl od dřívějších let mají možnost volby civilní služby. To se negativně promítá do celkového procenta procvičenosti branecké populace. Pokles absolutních počtů může ovlivnit celkové počty armády a její strukturu, na druhé straně však podporuje nezbytnost profesionalizace na základních funkcích.

Tento existující problém naznačuje, že současný systém není vytvořen tak, aby byl akceptován všemi občany, prokazuje mezery v branném vědomí. Vyskytuje se i ve vyspělých demokratických státech. Je jej možno zahrnout mezi argumenty ve prospěch profesionalizace.

Rekrutační zdroje představují širší spektrum osob než jen braneckou populaci. Představují množinu občanů, kteří by se mohli stát na kratší nebo delší dobu vojenskými profesionály, tedy vojáky z povolání, vojáky „na čas“, občanskými

zaměstnanci, či kvalifikovanými zálohami. Ve společnosti tento potenciál představuje:

- branecká populace,
- vojáci v základní službě,
- vojáci v záloze (jak po absolvování základní služby, tak bývalí vojáci z povolání),
- další občané vybraných profesí podle potřeb armády.

Uskutečnění profesionalizace je závislé na úspěšné rekrutaci. Bez vytvoření zajímavých podmínek na trhu práce bude zejména získávání vojáků „na čas“ představovat významnou bariéru. Její překonání je možné, zejména při použití ekonomických a sociálních stimulů.

Tyto otázky byly rozpracovány při přípravě komplexního programu profesionalizace v podmínkách České republiky. Analytické podklady vycházely z **tržního principu nákladů obětované alternativy**. Jeho podstata spočívá v hypotéze, která je již částečně potvrzena společenskou praxí, že občan bude případnou vojenskou profesionální kariéru posuzovat podle osobně identifikovaných nákladů, které jsou s touto volbou spojeny. Hodnota je dána subjektivním hodnocením všech ostatních příležitostí, jichž se na trhu práce zřídka.

V České republice, jakož i v jiných státech, se výrazně rozvíjí soukromý sektor a vytváří neopomenutelné konkurenční prostředí. Proto podmínky výkonu profese vojáka z povolání, zejména na základních funkcích, musí vycházet z úrovně alternativních pracovních příležitostí zájmových skupin obyvatelstva. Jestliže tyto podmínky nebudou vytvořeny, tzn. že finanční ocenění funkcí bude nižší, pak nebudou získáni kvalitní jednotlivci, ale ti, kteří mají nižší schopnosti. Důsledkem může být nesplnění požadovaných cílů profesionalizace a znehodnocení vynaložených prostředků. Přitom máme stále na mysli, že jde o prostředky daňových poplatníků, za jejichž hospodárné využití je nezbytné bojovat.

V článku byly uvedeny vybrané aspekty procesu profesionalizace, které se vztahují k ekonomickým otázkám. Vycházejí z postupného rozpracování a poznání procesu profesionalizace v podmínkách České republiky. Některé poznatky mají obecnou platnost, jiné jsou specifické pro státy, které procházejí etapou ekonomické transformace na principy tržního hospodářství.

Profesionalizace armád a systémů obrany jednotlivých států se nemůže příliš vymykat tendencím vývoje vojenství. Jejich uskutečnění je výrazně závislé na materiálních, finančních a lidských zdrojích. Praktické řešení se musí přizpůsobovat společenským podmínkám. I přes tyto poznatky platí, že proces profesionalizace je nezastavitelný a jeho jakékoli odkládání je neohospodárné. Ve svém důsledku, i přes počáteční investice, umožní urychlený přechod k řešení globálních problémů lidstva a nové etapy rozvoje vojenskopolitických otázek a vojenství.

Literatura:

- **Janošec, J.:** Profesionalizace ve strategii obrany státu. (Výzkumná zpráva.) Praha, Institut pro strategická studia 1992, s. 35.
- **Smolík, R.:** Profesionalizace armády. Náklady na plošnou profesionalizaci funkcí. Institut ekonomické analýzy a racionalizace, Praha 1991, s. 18.

SPOJENECKÝ SBOR RYCHLÉ REAKCE SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE

Spojenecký sbor rychlé reakce (Allied Rapid Reaction Corps, ARRC) je prvním a nejvýraznějším vyjádřením nové strategické koncepce Severoatlantické aliance, podle níž vysoce mobilní a pružné mnohonárodní síly nahrazují dřívější lineární obranu. Byl založen v roce 1992, má dosáhnout plné bojeschopnosti v roce 1995 a má být hlavním nástrojem vrchního velitele spojeneckých ozbrojených sil v Evropě.

Velitelství sboru je v Bielefeld a na jaře 1994 se přemístí do Rheindahlen, SRN.

V rámci nové strategické koncepce Severoatlantické aliance je Spojenecký sbor rychlé reakce pozemní složkou sil rychlé reakce Spojeneckého velitelství v Evropě (ACE).

● Má pět úkolů:

- demonstrace: mírový důkaz způsobilosti a rozhodnosti aliance,
- posílení: v dobách krizí musí být schopen posilovat hlavní obranné síly a národní síly,
- vedení boje: když se krize vyvine ve velký konflikt, musí být schopen vést dlouhodobé mnohonárodní operace až na stupni sboru,
- operace pro upevnění míru: v reakci na regionální rozpory, z pověření Spojených národů nebo Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě mohou síly Spojeneckého sboru rychlé reakce napomáhat při vedení zabezpečovacích operací jako pozorovací úkoly, humanitární pomoc a udržování míru,
- příbuzné úkoly: silám rychlé reakce mohou být ukládány úkoly sledování a kontroly přesunu vojsk anebo ověřování odzbrojení.

Při plnění těchto úkolů musejí být síly rychlé reakce schopny sebeobranu a mít patřičné průzkumné, spojovací a přepravní možnosti pokrývající stanovený prostor.

Z těchto úkolů vyplývá současná formulace poslání pro plánovací účely:

„Být připraven zasadit vojska Spojeneckého sboru rychlé reakce v síle až čtyř divizí do vojenských operací pro zajištění rozhodnutí vrchního velitele spojeneckých ozbrojených sil v Evropě (SACEUR) pro řešení krizí.“

Organizace Spojeneckého sboru rychlé reakce pro určitou operaci bude záviset na druhu krize, na prostoru krize a na možnostech a disponibilitě jiných regionálních sil. Bude se používat metody „uskupování sil“ (force packaging) ke splnění okamžitých politických a vojenských požadavků.

● Organizace

Velitelství Spojeneckého sboru rychlé reakce je mezinárodním velitelstvím přímo podřízeným vrchnímu veliteli spojeneckých ozbrojených sil v Evropě. Klíčové funkce v něm jsou vyhrazeny pro všech dvanáct států.

Spojenecký sbor rychlé reakce bude tvořit deset divizí, rozdělených do níže uvedených kategorií.

Národní divize jsou složeny z jednotek pouze jednoho státu. Německo, Velká Británie a Spojené státy přidělily po jedné divizi. Španělsko rovněž přidělí jednu divizi podle zvláštních dohod.

Rámcové divize tvoří jednotky dvou národů, přičemž jeden stát poskytuje hlavní část a tým vytváří rámec. Na tomto základě jsou vyčleněny 3 britské divize s jednou italskou brigádou a jedna italská divize s jednou portugalskou brigádou. Řecko a Turecko rovněž přidělily po jedné divizi s možností poskytnout rámec pro jiný stát.

Mnohonárodní divize jsou tvořeny jednotkami tří nebo více států. Patří k nim velitelská mnohonárodní divize „střed“ (s brigádami belgickou, německou, holandskou a britskou) a mnohonárodní divize „jih“ (s brigádami italskou, řeckou a tureckou).

Sborové útvary.

● Výstavba

Práce spojená s výstavbou v příštích dvou létech bude zahrnovat tyto oblasti:

- úkoly a poslání,
- nová „politika“ stupně sboru v celém rozsahu možností,
- další upřesňování organizace.

Operační účinnost musí být řídicím principem, podle něhož se bude posuzovat pokrok. Za zvlášť důležité je nutno považovat:

- **Výcvik.** Mnohonárodní ráz Spojeneckého sboru rychlé reakce staví před všechny velitele nové výcvikové problémy. Je nutno zpracovat dlouhodobě platnou metodologii, která stanoví cíle, zásady, požadavky, výcvikové metody a konečně způsoby a prostředky hodnocení. Bude nutno nalézt novou rovnováhu mezi odpovědností mnohonárodnostních velitelů a státních orgánů;

- **Týl.** Koncepte Spojeneckého sboru rychlé reakce staví na nových zásadách, podle nichž je týl oblastí společné odpovědnosti aliance a členských států. Je nutno splnit požadavek, aby velitel měl stejnou úroveň pravomoci vůči týlovým jednotkám jako má vůči bojovým útvarům a útvarům bojové podpory;

- **Spojení.** Velitelství Spojeneckého sboru rychlé reakce je odpovědné za spojení nejen v rámci vlastního velitelství, ale také za spojení se čtyřmi přidělenými divizemi. Nyní jsou k tomu určeny dvě spojovací brigády organizované pro tyto úkoly. Rozmanitost možných situací vyžaduje, aby spojení sboru bylo vysoce mobilní a pružné. Družicové spoje jsou důležité pro zabezpečení operačních koncepcí, při nichž mohou být velitelství od sebe značně vzdálena a terén může znemožnit používání tradičních spojovacích systémů.

Generálmajor Ing. Emil A n t u š á k

NOVÉ ASPEKTY VOJENSKÉ STRATEGIE

Závěr roku 1993 přinesl řadu významných momentů, které ve své podstatě přímo ovlivní další vývoj vojenské strategie a vojenského umění vůbec.

V první řadě jde o skutečnost, že dnem 1. listopadu 1993 vstoupila v platnost maastrichtská **Smlouva o Evropské unii**. Členské země se její ratifikací dohodly na zavedení společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Pro nejbližší období bylo vytypováno pět priorit této oblasti:

- ▲ snaha o stabilizaci nových demokracií ve střední a východní Evropě,
- ▲ podpora mírového procesu na Blízkém východě,
- ▲ demokratizace na jihu Afriky,
- ▲ úsilí o vyřešení konfliktu v bývalé Jugoslávii,
- ▲ podpora demokratizace v Rusku.

Kromě toho Maastricht předpokládá vytvoření jakési evropské policie k zajišťování vnitřního pořádku.

Uvedené priority zahraniční a bezpečnostní politiky budou mít přímý dopad na výsledek nejbližšího vrcholného jednání (leden 1994) Severoatlantické aliance (NATO), které by mělo stanovit nová kritéria pro její vojenskou strategii na nejbližších 10 až 15 let.

Druhým významným momentem byla zpráva, kterou přinesl americký deník The New York Times dne 30. října 1993 a která hovořila o tom, že ministr obrany USA Les Aspin nařídil provést zásadní revizi 45 let staré jaderné strategie USA.

Přitom bylo konstatováno, že americké jaderné rakety převážně dosud míří na důležitá vojenská, ale i civilní zařízení bývalého Sovětského svazu.

Vojenští plánovači Pentagonu dostali za úkol vyjít „ze zcela čistého stolu“ a připravit návrh nové jaderné strategie USA. Tato má vést nejen ke změně cílů, ale má revidovat i velikost atomového arzenálu a jeho rozmístění.

Základem příští strategie by měly být nové reality dnešního světa. Podle Pentagonu je nutno počítat zejména se dvěma hlavními zdroji nebezpečí:

- Rusko, Ukrajina, Bělorusko a Kazachstán, které převzaly jaderné zbraně bývalého SSSR,
- některé státy nepřátelské USA nebo teroristické skupiny, které mohou způsobit zkázu několika měst.

V první skupině jsou hlavním zdrojem obav USA možnosti nehod a ztráty kontroly nad jadernými zbraněmi. Ve druhé skupině jsou země jako Libye a severní Korea. Hlavní metodou ohrožení je propašování jedné či několika jaderných náloží, které mohou být buď přivedeny k výbuchu nebo jen nastraženy a použity k jadernému vydírání. Zjistit něco takového je mnohem složitější než sledovat rozsáhlé sovětské jaderné síly. Dříve proti jadernému ohrožení ze Sovětského svazu stála kombinace odstrašení a kontroly zbrojení. Noví vlastníci jaderných zbraní však možná nebudou odstrašitelní, konstatoval Les Aspin.

Rovněž tato skutečnost se zásadním způsobem promítne do strategie NATO 21. století.

Třetím závažným faktorem, který bude mít vliv na vývoj strategických koncepcí NATO, ale i dalších zemí, které usilují o vstup do této organizace, je skutečnost, že vedoucí představitelé Ruska se v závěru roku 1993 jasně vyslovovali ke třem zásadním vojenským problémům, a to:

- k otázce rozšiřování NATO,
- k požadavku Moskvy a Kyjeva na revizi Smlouvy o konvenčních zbraních,
- k otázce přidělení mandátu OSN pro ruské ozbrojené síly na mírové operace na území bývalého SSSR.

Ruský ministr zahraničí Kozyrev se koncem října v londýnském Královském ústavu pro mezinárodní otázky jasně vyslovil proti rozšiřování NATO. Naznačil, že členství zemí, jako je Česká republika, v NATO by jeho spoluobčany sotva přesvědčilo o tom, že tato aliance je strategickým partnerem Ruska a že se nepokouší Rusko izolovat od zbytku Evropy. Dále vyslovil názor, že členové aliance by měli zabránit novému rozdělení Evropy, ožívování nacionalismu, fragmentaci a návratu destruktivní logiky bloků a protibloků.

Ve stejné době přinesly listy Izvestija prohlášení šéfa odboru ruského ministerstva zahraničí Šelepina o tom, že Moskva a Kyjev, které se staly spojenci v úsilí o revizi smlouvy o konvenčních zbraních v Evropě z roku 1990, budou sice smlouvu dodržovat, ale situace se změnila natolik, že platnost alespoň jednoho z článků dokumentu bude třeba dočasně pozastavit.

Ukazuje se, uvádí deník, že smlouva poškozuje zájmy obou zemí. Jde především o omezení těžkých zbraní dislokovaných v oblastech přimykajících se k severnímu a jižnímu křídlu NATO.

Podle smlouvy může být v Leningradském a Severokavkazském vojenském okruhu (původní názvy uvedené ve smlouvě) umístěno jen 700 tanků, což je podle názoru vojáků nedostatečné. Události na severním Kavkazu jsou pro Rusko ohrožením. Severokavkazský okruh se stal z týlového prvosledovým (fakticky frontovým). Navíc udržovat vojska na jihu je levnější než na severu. Požadavek Moskvy a Kyjeva podpořily Bělorusko a Arménie.

Rovněž tento krok Ruska bude mít vliv na závěry jednání NATO i příští strategii této aliance.

Do stejného období patří i třetí případ, kdy ruští představitelé zahájili ofenzívu na diplomatickém poli. „Rusko žádá pro mírové operace svých vojsk na území bývalého SSSR mandát OSN.“ Toto prohlášení ministra zahraničí Kozyreva přinesl pro změnu list Rossijskaja gazeta.

Motivem, podle ministra zahraničí Ruska, nejsou neoimperialistické ambice, ale starost o mír a vědomí životních zájmů Ruska v postsovětském prostoru. Bylo konstatováno, že všechny mírové operace ruských ozbrojených sil odpovídají cílům a principům Charty OSN a provádějí se na žádost stran účastnících se konfliktu. Z toho pohledu je podle ministra žádoucí rozdělit náklady na tyto operace a stanovit, jakým způsobem by se měl Západ podílet na takové misi.

Z uvedených aktivit lze vyvodit, napsal 30. 10. 1993 londýnský deník The Daily Telegraph, „že existují určité obavy, že Sovětský svaz by mohl být obnoven když ne de iure, tak alespoň de facto“. Části ceny za Jelcinovo vítězství nad parlamentem je posílení pozic velení ozbrojených sil. Vysocí vojenští činitelé cítí, že mají stále volnější ruku, aby se mohli znovu prosazovat v nezávislých zemích bývalého SSSR, ale i hrát významnější roli v zahraniční politice Ruska.

Pro velení AČR jsou uvedené problémy velice aktuální a vojenští činitelé jim musí věnovat patřičnou pozornost.

Vojenská strategie 21. století, kterou Západ začíná rozpracovávat, bude do určité míry limitující i pro nás. Navíc, v souladu s usnesením 4. kolegia MO ČR ze dne 28. 7. 1993 k bodu Koncepce zavedení systému plánování, programování a rozpočtování do podmínek resortu ministerstva obrany se Generálnímu štábu AČR ukládá v roce 1993 zahájit a do 30. 9. 1994 dokončit práce na Vojenské strategii obrany ČR na léta 1996 - 2005.

Při zpracování tohoto dokumentu budeme muset vycházet i ze závěru vrcholného summitu NATO, který jistě vezme do úvahy otázku, o kterých jsem se v článku zmínil.

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a,
podplukovník Ing. Luděk H o d b o d'

K PROSTORU OBRANY

V roce 1992 byly dokončeny návrhy nového Polního řádu (PŘ) (část 1 a 2) a operačního předpisu Příprava a vedení operací a v témže roce vydány jako prozatímní k ověření vojskům. Z důvodů malé součinnosti a koordinace zpracovatelských skupin podílejících se na tvorbě obou předpisů došlo bohužel k některým nesrovnalostem v jejich obsahu. Jednou z nich je odlišné chápání prostorů, ve kterých svaz, svazek, útvar či jednotka připravují a vedou obranu. Zatímco v obou částech PŘ zůstaly zachovány klasické pojmy (četě a rotě se určuje opěrný bod, praporu obranný rajon, pluku a brigády obranný úsek, divizi obranné pásmo), v návrhu operačního předpisu byl zaveden pojem „prostor obrany“ svazu a svazku. Při komplexních štábních nácvičích a VŠC VVS i VVZ, jakož i při VŠC se studenty VA Brno způsobily tyto nesrovnalosti cvičícím jisté problémy ve snaze dodržovat navržené pojmosloví.

Používání jednotného pojmu „prostor obrany“ armádního sboru, divize, brigády, pluku, praporu je podle našeho názoru přijatelnější a účelnější vzhledem k současné situaci a úkolům Armády ČR než dosavadní používání rozdílných pojmů počínajíc obranným rajonem praporu a obranným pásmem armádního sboru konče. Na základě získaných zkušeností se ale domníváme, že je nezbytné, aby obsah pojmu „prostor obrany“ byl jednotně rozpracován (objasněn) v předpisech jak pro operační, tak i pro taktický stupeň. Vedou nás k tomu následující důvody.

Způsob obrany musí odpovídat způsobu útoku protivníka

Struktura obrany bránící se strany by měla eliminovat pravděpodobný způsob vedení útoku protivníkem. Je všeobecně známo, že bojová činnost v soudobých podmínkách je charakteristická některými výrazně novými rysy:

- zvyšující se účinnost zbraní a bojové techniky, jejich výrazně vyšší ceny a omezené ekonomické možnosti států spolu s úsilím o snižování nebezpečí ozbrojených konfliktů vedou k snižování počtů soudobých armád, což by se v případě rozpoutání války projevilo tendencemi ke vzniku nesouvislé fronty a k vedení bojové činnosti vojsk na rozhodujících směrech,
- vysoká pohyblivost vojsk umožňuje daleko vyšší manévrovost v průběhu vedení boje, v důsledku čehož také vzrůstá možnost působení vojsk protivníka na směrech,

- bojová i přepravní technika (zejména vrtulníky) umožňují vést bojovou činnost současně v dotyku i v hloubce sestavy protivníka,
- výrazně se zvyšuje intenzita a rozhodnost bojové činnosti,
- zejména na taktických stupních vzrůstá epizodičnost bojů (tzn. určité roztržité bojové činnosti na jednotlivá ozbrojená střetnutí malých jednotek),
- významnou roli hraje překvapení v prostoru, čase i způsobu vedení bojové činnosti, přičemž mj. roste význam využívání válečné lsi a různých způsobů klamání protivníka.

Tyto a další rysy vyplývají především z intenzivního uplatňování vědeckotechnických poznatků v zavádění a používání stále účinnějších prostředků průzkumu, pohybu a ničení (palby). Obecně lze konstatovat, že v budoucím možném ozbrojeném konfliktu znaky „třírozměrného“ boje (viz článek K technologii třírozměrného boje, VR 3/93) budou převažovat nad znaky boje dvourozměrného. Poziční či statické prvky odolnosti obrany postupně ustupují prvkům, které jsou charakteristické vysokou pohyblivostí, manévrušností a pružností.

V návrhu PŘ je v této souvislosti sice v čl. 80 popsán způsob dosahování odolnosti a aktivity obrany, ale následující čl. 81 už na tyto „dynamické“ požadavky dostatečně nereaguje a v podstatě zůstává u klasického pojetí obranného pásma z doby 2. světové války. Ani ve válce v Perském zálivu se statická a ženíjně dobře vybudovaná obrana irácké armády neosvědčila.

Především tyto skutečnosti podle našeho názoru vedly tvůrce operačního předpisu k použití a zavedení pojmu „prostor obrany“.

Pod tímto pojmem je chápán prostor, který je určen danému organizačnímu celku (as, divizi, brigádě atd.) k obraně objektů, obyvatelstva a vojsk v něm, k vyřazení (ničení, zajmutí) protivníka, který do něj vstoupí atd. Jinými slovy řečeno jde o prostor odpovědnosti za obranu.

Rozpor mezi PŘ a operačním předpisem však není jenom v jednostranném zavedení nového pojmu. Výraznější problém je skutečnost, že sami tvůrci předpisu chápali i vedení obrany v „prostoru obrany“ nově, naprosto odlišně od PŘ. Tato odlišnost spočívá především v tom, že v prostoru obrany **nejsou stanovovány** žádné obranné čáry, postavení, opěrné body ap. (protože je to věcí velitele zodpovědného za obranu určeného prostoru) a dále v tom, že obrana v tomto prostoru je vedena „celoplošně“, tj. nešablonovitým a nelineárním, hlubokým a již od státní hranice dovedně uspořádaným systémem obrany ohniskového typu po celé ploše určeného „prostoru obrany“ s cílem dosáhnout tak ničení nejen vojsk útočících čelně, ale i vzdušných výsadků, přepadových odřadů ap. vysazovaných nebo proniknuvších do týlu bránících se vojsk. Jistý problém v takto chápané celoplošné obraně může nastat tehdy, jestliže z operačního stupně „sestoupíme“ na taktický, a to především v otázkách:

- jak řešit a zabezpečit např. palebnou a taktickou součinnost a vzájemnou podporu sousedních jednotek,
- jak zabránit vzniku odkrytých boků a mezer na stycích jednotek a útvarů, jestliže se ponechá rozhodnutí o způsobu uspořádání a vedení obrany v sousedících prostorech obrany pouze na rozhodnutích velitelů podřízených stupňů,

- jak sladit (i stanovit) prostory, na jejichž udržení je nutno soustředit hlavní úsilí obránce, do nichž by měl i nadřízený stupeň svými prostředky v prospěch podřízeného působit,
- kdy, v jakém případě a jakým způsobem bude zasahovat nadřízený stupeň v prospěch podřízeného, jestliže ten pod tlakem protivníka bude zatlačován k týlové hranici určeného prostoru obrany atd. (na řadu dalších podobných problémů přijde pozorný a trochu zkušený čtenář jistě i sám).

Uvedené problémy lze do určité míry podle našeho názoru řešit i propracovanějším úkolováním a důslednější organizací součinnosti, zvláště pro případy vyžadování podpory dělostřelectvem a letectvem nadřízeného (koneckonců o podobný problém jde i na operačním stupni).

Přes uvedené nejasnosti a problémy se ale domníváme, že lze myšlenku prostoru obrany akceptovat i na taktických stupních, ovšem na trochu jiných základech, než jak ji autoři operačního předpisu chápali. Myšlenka „celoplošné, celoprostorové“ obrany je z hlediska operačního zajímavá a lákavá, protože „umožňuje vyřešit“ rozpor mezi délkou státní hranice a velikostí bráněného státního území na straně jedné a nedostatkem sil a prostředků k jejich obraně na straně druhé. Z hlediska taktického má ale, jak bylo naznačeno výše, některá slabá místa.

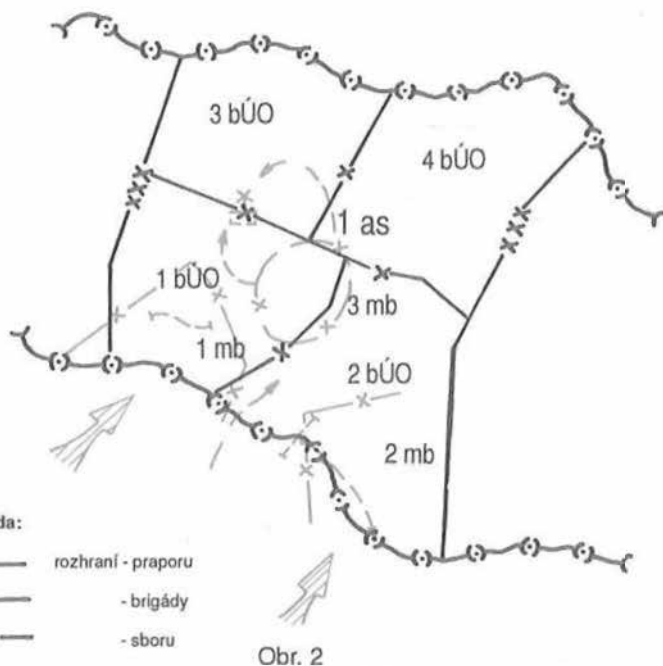
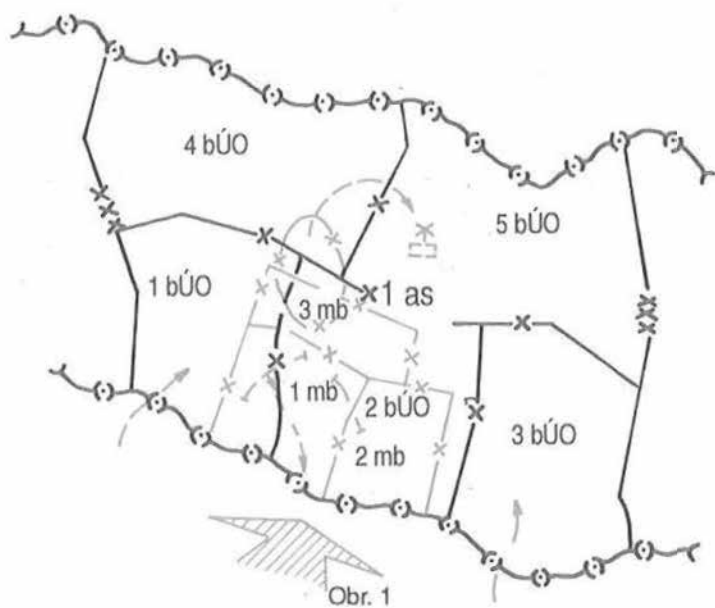
Proto se domníváme (i když ne ve všem se zcela shodujeme), že **prostor obrany** by:

- mohl být určován pro organizační stupně od praporu výše,
- měl být hlubší než dosud určované rajony, úseky a pásma obrany, aby tak umožnil danému stupni využívat jeho hloubku k manévru silami a prostředky, k vedení obranného boje na několika čarách (prostorech) výhodných pro vyřazení útočícího protivníka,
- měl být vymezen nejen několika hraničními body, ale možná i průběhem předního okraje obrany v něm, aby tak bylo možno organizovat součinnost bránících se sousedních jednotek, útvarů a svazků,
- měl být u **prvosledových svazků** dostatečně hluboký, aby umožnil v závislosti na situaci, způsobu zahájení ozbrojeného konfliktu, poměru sil a pravděpodobném způsobu vedení bojové činnosti protivníkem vytvořit v případě potřeby i dostatečně hluboký zabezpečovací prostor (pásmo?) umožňující získat čas, oslabit protivníka i usměrnit jeho postup do prostorů vhodných pro obránce k jeho zastavení a vyřazení ap.

Struktura prostoru obrany armádního sboru

Vzhledem k stálé tendenci snižování počtů vojsk se domníváme, že nelze v současné době stanovit jednoznačné normy šířek a hloubek prostoru obrany zejména na stupních útvar, svazek, svaz. Tyto normy budou muset v konkrétních případech a podmínkách vycházet z pravděpodobného způsobu činnosti protivníka, jeho síly, terénu i možnosti použití vlastních vojsk.

Armádní sbor bude zpravidla bránit prostor obrany shodný s prostorem jeho mírové dislokace. Podřízeným bojovým svazkům (mb, brigáda ÚO) bude určován prostor obrany s určitými odlišnostmi. Zatímco prostory obrany brigád ÚO budou

- Legenda:
- || — rozhraní - praporu
 - X — - brigády
 - XXX — - sboru

Obr. 2

vycházejí z jejich mírové dislokace, prostory obrany (prostory soustředění) mechanizovaných brigád budou velitelem armádního sboru určeny na základě jeho rozhodnutí pro obrannou operaci (viz **obr. 1 a 2**).

Z uvedeného se jeví, že souvislá pásma ve struktuře obrany armádního sboru jsou překonána. Zabezpečovací pásmo, první pásmo obrany a druhé pásmo obrany by mohlo být nahrazeno pojmy:

- prostor obrany prvosledových svazků as,
- prostor obrany (rozmístění?) druhosledových svazků as,
- prostor obrany v hloubce as.

Jsme si současně vědomi určité „těžkopádnosti“ navržených pojmů, ale bohužel se nám zatím (při snaze vyjádřit určitou „nesouvislost“ obrany v sousedících prostorech obrany - viz **obr. 2**) nepodařilo vhodnější pojmy nalézt.

Prostor obrany prvosledových svazků as by zaujímaly (bránily) mechanizované svazky a části svazků ÚO nejbližší k předpokládanému uskupení (a použití) vojsk potenciálního agresora (**obr. 1 - 1. a 2. mb, části 1., 2. a 3. bÚO**). Prostor obrany druhosledových svazků as by zaujímaly (bránily) zbývající mechanizované svazky armádního sboru, případně část vojska ÚO (**obr. 1 - 3. mb a části 1., 2. a 4. bÚO**) a prostor obrany v hloubce as by zaujímaly (bránily) brigády ÚO nebo jejich části, nepatřící do obou výše jmenovaných prostorů (**obr. 1 - 5. bÚO a části 1., 2., 3. a 4. bÚO**). Přitom vojska v prostoru obrany v hloubce as by mohla být mobilizačně a operačně rozvinuta **úměrně** situaci, především podle rozsahu a intenzity vedení předpokládané bojové činnosti protivníkem. Části vojska ÚO, nacházející se v prostoru obrany prvosledových (nebo i druhosledových) mechanizovaných svazků by měly být z hlediska efektivnosti přípravy a vedení obranného boje **v podřízenosti velitelů mechanizovaných svazků**.

Nově i v přípravě a vedení obrany

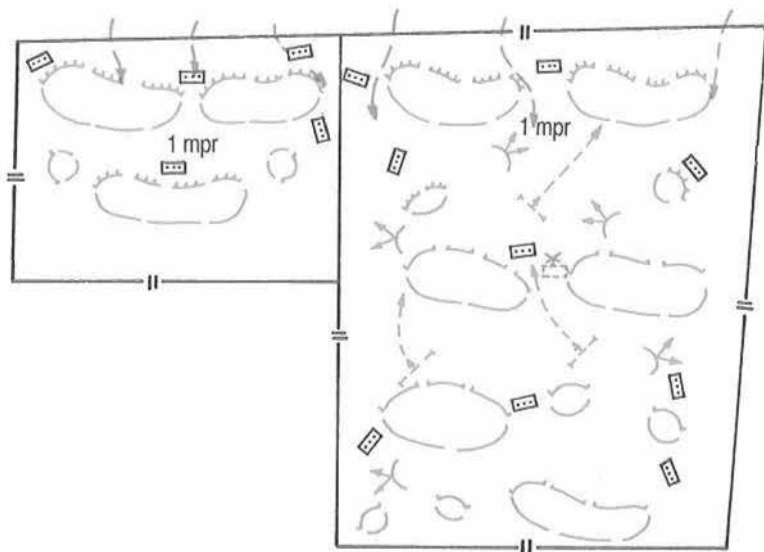
Způsob vedení bojové činnosti ve svěřeném (v určeném) prostoru obrany by měl velitel svazu, svazku, útvaru či jednotky plně podřídit úkolu, který je mu stanoven. Oproti klasickému „držení prostoru za každou cenu“, což se většinou doposud spojuje se statickým a strnulým ženíjním budováním a z odolňováním postavení, prostorů, úseků a pásem, je zde očividný posun k možnosti v širší míře využívat celé škály různorodých forem bojové činnosti. Zodpovědnost za prostor obrany bude pro příslušného velitele mj. znamenat být připraven:

- bránit objekty, obyvatelstvo i vojska před napadením ze vzduchu, a to zpravidla v součinnosti s letectvem a vojskem PVO,
- bránit postupu protivníka po zemi zřizováním zátarasů v pro něj výhodných směrech,
- ničit protivníka na přístupech a ve stanoveném prostoru obrany překvapivou palbou spojenou s rychlým manévrem do prostorů výhodných pro vedení obranného boje, do prostorů léček a přeпадů, na palebné čáry, k provedení protiztečí s omezeným cílem atd. (v dynamice této činnosti by se měla projevit největší odlišnost **obraný prostor** od dosavadního chápání obrany),

- v součinnosti s vojsky provádějícími protizteč (protiúder), případně i odcházejícími vlastními vojsky dokončit vyřazení protivníka a tím prostor obrany udržet a „obnovit“.

Z těchto úkolů vyplývají nové požadavky na způsob přípravy a vedení obrany. Není nadále možné se soustřeďovat na pouhé budování postavení, opěrných bodů, rajonů a pásem a jejich následné zaujímání vojsky, ale velitelé by měli více využívat dalších forem a způsobů vedení boje, jako jsou léčky, přepady, klamání, odchod na výhodné čáry v hloubce prostoru obrany, případně (pokud možno ve výjimečných případech) boj v obklíčení a další nekonvenční způsoby vedení bojové činnosti. Význam dovedného využívání terénu k vedení pružné a manévrové obrany stále více vzrůstá. Aktuálním se jeví takový způsob vedení obrany, kdy se předem (tj. v případě nebezpečí napadení nebo po zahájení ozbrojeného konfliktu) výhodné terénní čáry a prostory připraví (ženijně vybudují) ve více variantách a podle vývoje situace je vojska zaujmou. V této souvislosti se nabízí k zamyšlení a využití i přepadová činnost malých skupin působících v týlu protivníka po jeho proniknutí do hloubky státního území (k takovéto činnosti ovšem musí být předem určené jednotky dobře připraveny a vycvičeny včetně dokonalé znalosti terénu a zřízení utajovaných „základen“ se zásobami munice, proviantu a ostatního materiálu).

Z uvedeného pojetí prostoru obrany se poněkud vymykají opěrné body rot a čet. Je to dáno tím, že je **nutno zabezpečit palebnou a taktickou součinnost těchto malých jednotek v rámci prostoru obrany praporu a v duchu zámyslu boje velitele praporu**. Současně je nutno respektovat fakt, že k dosažení potřebné

Obr. 3

hustoty palby před předním okrajem nelze neúměrně rozšiřovat jejich bojovou sestavu, ale že větší šířky prostoru obrany lze dosáhnout pouze zvětšováním mezer mezi opěrnými body rot a čet a jejich přehrazováním palbou a zátarasy. Proto se domníváme, že pro uvedené jednotky (v každém případě pro čet) by měl být zachován dosavadní pojem opěrný bod. Rozdíl mezi „obraným rajonem“ a „prostorem obrany“ praporu je vyjádřen na obr. 3.

Takovéto chápání pojmu „prostor obrany“ od praporu po armádní sbor a způsobu vedení bojové činnosti v něm, podle našeho názoru, vytváří pro podřízené prostor k uplatnění operačního (pružného) myšlení, iniciativy a válečné lsti. Jde i o praktické naplnění požadavku řízení podle cílů v bojové činnosti. Současně umožňuje i zvětšení hloubky bojové a operační sestavy bránících se vojsk.

Jsme si vědomi určité polemičnosti uvedených názorů. Je např. otázkou, zda je výhodnější připravovat a vést manévrovou (pohyblivou) obranu, nebo bránit prostor obrany. Plně se zatím neshodujeme ani v názorech na možnost nebo nutnost přípravy a zaujímání obrany po určitých „čarách“ nebo „prostorech“. Jsme ale současně přesvědčeni o tom, že je nutno urychleně řešit rozpor mezi možnostmi armády ČR a rozsahem možných úkolů při obraně státního území. Rádi bychom proto vyvolali polemiku a diskusi k těmto problémům, protože nejde o to „vymyslet“ nový Polní řád a operační předpis, ale především o jejich realnost a tím i schopnost a možnost vojsk jejich ustanovení v případě potřeby realizovat a využít.

Podplukovník doc. Ing. Karel K o t e k, CSc.

OPZHN ano, nebo ne?

V současné době je mezi důstojníky různých stupňů velení, různých specializací, ale i mezi vědeckopedagogickými pracovníky a specialisty v dané problematice často diskutována otázka významu, místa a úlohy OPZHN vůbec a v systému zabezpečení vojsk zvláště. Diskuse je založena především na hodnocení místa ZHN v soudobých zbraňových systémech, reálného začlenění ve zbrojních arzenálech, jejich úlohy v případném vedení boje a operace a především na posuzování tendence vývoje v oblasti ZHN směrem k jejich úplnému zákazu a likvidaci.

Pochopit význam souboru opatření, která jsou, pro zjednodušení, z určité setrvačnosti a snahy po zachování členění systému zabezpečení vojsk, ozna-

čována stále jako OPZHN, vyžaduje, podle mého názoru, posoudit různé aspekty problému, které se pokusím v dalším naznačit. Jsou to především:

- současný vývoj v oblasti ZHN vůbec,
- předpokládaný charakter vedení boje i operace a oblast působení armády ČR,
- cíle a obsah OPZHN,
- možnost vedení bojové činnosti v podmínkách radioaktivního nebo chemického zamoření bez použití ZHN,
- znalosti a připravenost velitelů zabezpečit úkoly OPZHN.

V prvním přiblížení je neoddiskutovatelné, že obecná tendence vývoje v oblasti ZHN směřuje logicky k jejich postupnému omezování, zákazu a likvidaci. Důkazem toho jsou základní smlouvy, a to **Úmluva o zákazu vývoje, výroby a skladování bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení z roku 1972, Úmluva o zákazu chemických zbraní a o jejich likvidaci z roku 1993** a bilaterální smlouvy o omezení jaderných zbraní START 1 a START 2. Tyto smlouvy určitým způsobem pokrývají, i když START 1, 2 jen pro dvě smluvní strany, téměř celé spektrum soudobých ZHN.

Uzavření smluv a především jejich naplňování má však celou řadu úskalí.

Každá smlouva platí jen pro ty účastníky, kteří ji **podepíší a chtějí naplňovat**. Smlouvy tedy, a historické zkušenosti nás o tom přesvědčují, nemusí být vždy dodrženy. Z hlediska platnosti jako takové je pak zatím všeobecně platná jen smlouva o **Zákazu biologických zbraní**, i když i zde se už objevily informace o jejím porušování (1). V oblasti biologických materiálů je velmi složitá kontrola, protože výzkum a vývoj prostředků prevence a léčení různých chorob vyžaduje manipulaci s kulturami mikrobů a bakterií a eventuální zneužití takového výzkumu stoprocentně vyloučit nelze.

Naproti tomu smlouvy o jaderných a chemických zbraních se zdaleka netýkají všech jejich současných a potenciálních vlastníků. Především u chemických zbraní je zřejmá druhá tendence - snaha některých států, hlavně z nestabilních oblastí světa, tyto zbraně vlastnit.

Vlastnictví jaderných zbraní deklarovalo **původně 5 zemí**. Tento počet se rozpadem SSSR **zvýšil na 8**. Existuje však dalších **4 až 5 zemí**, které se o získání jaderné zbraně pravděpodobně snaží. Ještě složitější je situace u chemických zbraní, kdy deklarace o chemickém arzenálu pro bojové použití vlastně předložily jen **dva státy** (a Irák, který to prokázal prakticky), ale kolem **20 dalších zemí** (1) tyto zbraně možná vlastní nebo o jejich získání usilují. Velká část zemí, u nichž se předpokládá snaha o získání chemických zbraní, není signatářem smlouvy o jejich zákazu. Často uváděná skutečnost, že stát, který nevlastní chemické zbraně, má ale vyspělý chemický průmysl, může v krátké době několika týdnů tyto zbraně použít v boji, je však vysoce nepravděpodobná.

Dvě uvedené protikladné vývojové tendence se rovněž protikladně promítají do předpokládané činnosti, případné ohrožení vojsk Armády ČR. Obranná doktrína státu logicky předpokládá vedení operací Armádou ČR výhradně na státním teritoriu. Střední Evropa je bez ZHN. Jejich případné použití na evropském kontinentu je minimální. Paradoxně se však s těmito zbraněmi mohou naše jednotky setkat pravděpodobněji než v dobách studené války, a to např. při plnění úkolů v rámci mírových sil OSN nebo při podobných akcích, jako byl konflikt v Perském zálivu.

Dále si je třeba uvědomit, že proces likvidace ZHN je dlouhodobý. Např. smlouva o chemických zbraních je rozpracována na dobu 10 let od ratifikace. Finanční náklady na likvidaci některých druhů ZNH převyšují i náklady na jejich výrobu. Vzhledem k celkovému arzenálu ZHN a některým snahám po vstupu do „klubu“ států vlastnicích jaderné nebo chemické zbraně, vlastně fakticky, kromě likvidace některých tříd jaderných zbraní, k zásadním změnám ještě nedošlo. ZHN stále zůstávají nejničivějším prvkem ve zbraňových systémech soudobých armád. Znáť jejich účinky, hovořit o nich, mít rozpracovány způsoby ochrany není nic „nemravného“, jak by se mohlo zdát z postojů některých důstojníků k této problematice. ZHN jsou současným reálným vojenskopolitickým faktem. Vojenští specialisté, ale i odborný tisk v průmyslové a vojensky vyspělých zemích se jimi odpovědně zabývají.

Struktura a obsah OPZHN, tak jak jsou definovány našimi nynějšími přepisy, již částečně **reagují na změny**, k nimž ve vývoji dochází, a akceptují i tu skutečnost, že vojska mohou být nucena plnit úkoly v **podmínkách radioaktivního a chemického zamoření**, aniž by byly zbraně hromadného ničení použity. Tato skutečnost, i když zřejmá, nebyla dříve zdůrazňována.

Cíl OPZHN je v současnosti definován takto: Maximálně oslabit účinky jaderných, chemických a biologických zbraní, **radiačních a chemických havárií** na vojska, **zachovat jejich bojeschopnost, a tak zabezpečit úspěšné splnění stanovených úkolů.**

Je zřejmé, že soubor opatření, kterým je současný systém OPZHN, má za cíl chránit nejen před účinky ZHN, ale i před následky událostí, které dnes souhrnně označujeme jako **radiační a chemické havárie** a které jsou charakterizovány únikem radioaktivních a toxických látek do životního prostředí bez ohledu na prvotní příčinu tohoto úniku. Teritorium státu je poměrně hustě zaplněno objekty využívajícími, produkujícími, skladujícími nebo přepravujícími radioaktivní nebo toxické látky.

Vzhledem k obsahu jednotlivých opatření jsou tato členěna do dvou základních skupin, a to na opatření všeobecná a zvláštní:

■ Všeobecná opatření:

- **Aktivní boj** s prostředky jaderného a chemického napadení protivníka.
- **Včasné zjištění** příprav protivníka k použití ZHN.
- **Rozptýlení vojsk a změny prostorů** jejich rozmístění.
- **Ženíjní budování** prostorů a postavení zaujímaných vojsky a **příprava komunikací** pro manévr.
- **Využití** ochranných a maskovacích vlastností terénu.

■ Zvláštní opatření:

- **Varování vojsk** před bezprostředním nebezpečím použití ZHN.
- **Uvědomování vojsk** o jaderných úderech, chemických napadeních, použití biologických zbraní, radiačních a chemických haváriích, radiační, chemické a biologické situaci.

- Zjišťování následků použití ZHN, radiačních a chemických havárií.
- Zajištění ochrany vojsk při činnosti v zamořených pásmech (prostorech), v prostorech požárů, závalů a zátop.
- Odstraňování následků použití ZHN, radiačních a chemických havárií.

Rozdíl mezi oběma skupinami opatření spočívá v jejich realizaci. Zatímco se u všeobecných opatření předpokládá organizace a provádění nepřetržitě, v plném rozsahu, při přípravě a vedení boje jak za použití ZHN, tak i „jen konvenčních“ zbraní, zvláštní opatření se v boji vedeném konvenčními prostředky jen připravují, **pokud ovšem nehrozí akutní nebezpečí radiační nebo chemické havárie.**

Všeobecná opatření jsou, jak vyplývá z jejich obsahu, obdobná běžným opatřením ochrany vojsk před účinky konvenčních zbraní a liší se od nich, vzhledem k předpokládaným mimořádným účinkům ZHN, jen **naléhavostí a rozsahem.**

Zvláštní opatření jsou specifická pro zabezpečení činnosti vojsk za podmínek **použití ZHN protivníkem nebo v prostorech jinak zamořených radioaktivními, chemickými, případně biologickými látkami.**

Současný obsah OPZHN je tedy širší než vyplývá z názvu. Není zařity veliteli a štáby a pravděpodobně bude podstatně méně procvičováno jeho zvládnutí, než tomu bylo v dobách dřívějších. To však nezbavuje funkcionáře odpovědnosti za organizaci OPZHN v případě potřeby. K tomu je nezbytné určité penzum základních znalostí problematiky a především základní všeobecný přehled. Ukazuje se, že velitelé často možné nebezpečí vyplývající z případného zamoření části teritoria radioaktivními nebo toxickými látkami podceňují nebo mu naopak přikládají ve svých rozhodnutích podstatně větší význam, než je nezbytné. Je to ovšem dáno i skutečností, že naše řády a předpisy zatím podrobněji činnost vojsk v prostorech zamořených po radiačních a chemických haváriích důsledně neřeší.

Jeví se proto účelné věnovat určitý výukový prostor ve vojenských školách, především pak v akademických (případně kvalifikačních) kurzech důstojníků, v němž by byla problematika organizace OPZHN u jednotek, útvarů a svazků komplexně objasňována. U vojsk by pak měla být tato problematika zahrnuta do velitelské přípravy. Jsem toho názoru, že vzdělaný důstojník by měl mít znalosti přesahující poněkud rámec toho, co bezprostředně řeší ve své každodenní činnosti a které by mu dovolovaly základní orientaci i v tak složité problematice.

Současně je ovšem možné hledat i jiný název opatření, lépe vystihující skutečnou podstatu, upravit dlečím způsobem obsah nebo diskutovat o systémových změnách začlenění současné „OPZHN“ do širšího systému ochrany vojsk vůbec. To je však zatím záležitost teoretická.

Hlavní cíl a podstatná část obsahu tohoto opatření současného bojového zabezpečení zatím zůstává nezměněna. Jde o to splnit stanovené úkoly za daných podmínek s minimálními ztrátami na životech a minimálním vlivem na zdravotní stav vojsk. K tomu v boji a operaci přispějí i znalosti a připravenost velitelů a štábů organizovat činnost vojsk i za tak extrémních podmínek, jaké mohou vzniknout po použití některého druhu ZHN nebo po radiační či chemické havárii.

* * *

Mám-li odpovědět na otázku naznačenou v nadpisu tohoto článku, pak odpovídám OPZHN ano, ale nikoli jako nějaký výjimečný systém zastiňující svou závažností cokoli jiného. Nikoli jako soubor opatření životně důležitý pro každý krok vojáka v míru i v boji. Ale jako logicky uspořádaný souhrn informací, zkušeností a návodů k řešení velmi složitého úkolu splnění stanoveného cíle při zabezpečení ochrany osob ať už v podmínkách použití ZHN nebo v prostorech zamořených škodlivinami různého druhu.

S využitím materiálů:

- (1) SIPRI Yearbook. Oxford University Press. Oxford 1991.
- (2) Sborník vědeckých prací VLA JEP, Hradec Králové 1993.

VOJENSKÉ ROZHLEDY o Vojenských rozhledech

Měsíční vojensko-vědecká revue „Vojenské rozhledy“ začala vycházet v roce 1920. Její vydávání je úzce spjato s Vědeckým ústavem vojenským (dále jen VÚV), který vznikl 16. května 1920 jako čistě vědecká instituce s úkolem stát se střediskem vědecké práce v československé armádě, „aby se svou vnitřní hodnotou a silou své kulturní a mravní zdatnosti řadila čestně k vyspělým armádám jiných kulturních států“.

O činnost ústavu se proto logicky zajímali vrchní velitelé československé branné moci (T. G. Masaryk, E. Beneš) i všichni ministři národní obrany. Vztah ústavu k vrchnímu veliteli podtrhla skutečnost, že 13. června 1932 byl třetím prezidentem VÚV zvolen přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky generál ing. Silvestr Bláha. Mimo to sám T. G. Masaryk byl 14. května 1930 zvolen jediným čestným členem VÚV a E. Beneš se pak po svém zvolení prezidentem republiky stal protektorem VÚV.

Jednou z důležitých činností ústavu byla jeho vydavatelská aktivita, která směřovala k vytvoření československé vojenské literatury. Mimo Sbírkky praktických příruček, Sborníku věd vojenských, Technické knihovny, Štefánikovy knihovny spisů vzdělávacích, Knihovny překladů spisů cizojazyčných a edice Vyšší velitel VÚV také vydával měsíční odbornou revui Vojenské rozhledy.

Redakce v prvním čísle uvedla, že jejím cílem je, aby Vojenské rozhledy „šířily vědu vojenskou, objektivně a bez tendencí politických a jiných; aby vychovávaly a poučovaly naše důstojníky i širší kruhy veřejnosti, které o vědy vojenské mají zájem. Chceme pracovat celou vůlí a vším úsilím k tomu, aby národ poznal důležitost vojska našeho, aby každému občanu bylo vštípeno přesvědčení, že jest podle svých sil povinen přispěti k tomu, abychom dovedli uhájit vlasti nám soudem darované a navracené, vykoupené krví desetitisíců našich legionářů, i těch, kdož padli v cizích službách proti svému přesvědčení. Naše vojsko musí být kvalitativně takové, aby duchem i výcvikem, výzbrojí i organizací nahradilo to, čeho mu snad bude scházeti na počtu.“

Vojenské rozhledy měly vytvořit, a nepochybně také vytvořily, prostor pro původní československé vojenské myšlení. Na stránkách revue byly publikovány odborné názory reprezentativní části velitelského sboru československé armády, které vydávají svědectví o jeho tvůrčích schopnostech. Promítá se tu patrná snaha o samostatné myšlení při respektování obecné vývojové tendence

ve vojenství, avšak vždy se zřetelem na konkrétní potřeby a možnosti Československé republiky.

Redakci se nepochybně dařilo plnit její původní záměr, který specifikovala následovně:

„1. Budou soustavně studovati vše, co ze světové války vojiny zajímá: její dějiny, strategii, taktiku, zásobování, osobní zkušenosti aj. a nezanedbají ani historie válek minulých, zvláště českých, na jejichž tradici i ducha musíme v mnohém navazovati.

2. Budou zaznamenávati cizí pokroky vojenské, jakož i naše vlastní, pokud ovšem nejsou důvěrného rázu, a seznamovati čtenáře s cizími armádami, jejich zřízením ap.

3. Budou co možná úplně sledovati veškerou důležitou literaturu válečnou a vojenskou.“

Redakce se z těchto důvodů zavazovala „*uveřejňovati odborná vojenská pojednání původní, psaná formou vědeckou i referáty, týkající se jak otázek našich, tak vůbec témat zajímavých každého odborníka vojenského. Zvláště budou hleděti k tomu, aby vojenství naše vyvrljelo se v duchu výrazně československém, odpovídajícím psychologii i všem jiným vlastnostem člověka.*“

Revue měla proto velmi široké pole působnosti, které se dále ještě rozšiřovalo, neboť z původních 400 stran prvního ročníku dosáhl v roce 1937 roční rozsah přibližně 1300 stran, a to při nákladu 5400 výtisků. Svým hodnotným obsahem se postupně vyrovnala podobným zahraničním časopisům.

Jednotlivá čísla v této době měla následující skladbu:

- Všeobecná část
- Pěchotní rozhledy
- Dělostřelecké rozhledy
- Letecké rozhledy
- Rozhledy technických zbraní
- Cvičební listy (vycházely jako příloha v letech 1921-1937)
- zvláštní přílohu pak tvořily Zprávy o činnosti Vojenského ústavu vědeckého a informace o přírůstcích v jeho knihovně.

Všeobecná část věnovala pozornost těmto otázkám:

- obecné problémy vojenské vědy
- koncepční a strategické otázky
- branná politika státu
- vývojové tendence ve vojenství
- studium novodobých válečných zkušeností
- vývoj cizích armád
- sociologické a psychologické otázky.

Části jednotlivých odborností se věnovaly operačnímu umění a taktice, technickým prostředkům, výcvikovým a výchovným otázkám, metodice výcviku a následně teoretickým a praktickým otázkám jednotlivých druhů vojsk, respektive zbraní a služeb.

Mimo hlavních a původních studií a článků byly zde publikovány dále statě ze zahraničních časopisů, zkušenosti z první světové války, literární přehledy, anotace, přehledy zahraničního tisku a recenze významných domácích i zahraničních článků a statí. Na konci třicátých let se recenzovalo už 55 zahraničních tiskovin.

Dvacátý ročník revue měl přinést další změny v její skladbě. Předpokládalo se, že začnou vycházet Intendantské rozhledy, Technické rozhledy se měly přeměnit na Vojenské technické zprávy, podobně jako dosavadní Zdravotnické listy na Vojenské zdravotní listy. Upravená skladba revue měla vypadat takto:

- všeobecná část,
- rozhledy zbraní,
- rozhledy služeb,
- přehled vojenských zahraničních časopisů.

Vojenské rozhledy byly potom vydávány za druhé světové války v Londýně, i když v podstatně menším rozsahu. Do prvního čísla zahraničního vydání prezident Dr. E. Beneš mimo jiné napsal, že Vojenské rozhledy budou „*odbornou revuí, jež bude vlastně pokračováním Vojenských rozhledů vydávaných péčí Vojenského vědeckého ústavu. I po této stránce držíme kontinuitu své armády.*“ Opět se dbalo, aby jejich obsah byl přínosem pro budování armády, a to jak v zahraničí, tak především v osvobozené vlasti. Jednotlivé příspěvky přinášely poznatky z vojenských dějin, názory na minulé, současné a budoucí vojenské dění, náměty na zdokonalování výcviku a úroveň jednotek československých vojenských jednotek v zahraničí.

Po válce byla schválena koncepce vydávání Vojenských rozhledů jako jednotného časopisu s různými přílohami, zvláště měly vycházet pouze historické sborníky, topografické a lékařské listy.

Po zrušení Vědeckého ústavu vojenského (na jaře r. 1949) se stal vydavatelem časopisu Vojenské rozhledy Hlavní štáb, který předpokládal vydávání 10 čísel časopisu ročně s určením výhradně pro služební potřebu. Tento pokus však velmi rychle skončil, neboť název revue, i přes změněnou koncepci, příliš připomínal kontinuitu s předválečnou československou armádou. Rok 1951 ukončil tedy vydávání tohoto časopisu, ale jen dočasně. Jeho **znovuobnovení započalo v roce 1992.**

Ohlédnutí do historie našeho časopisu nabízí myšlenku, že odpovědnost současníků, kteří mají vliv na utváření nové skutečnosti, je nesmírně velká. Uvědomujeme si, že záměry, snažení a především výsledky předchůdců v uniformě, ale i bez ní, při budování armády demokratického státu jsou obdivuhodné. Važme si toho.

V předválečných Vojenských rozhledech byly publikovány následující statě (včetně recenzí) se vztahem k vrchnímu veliteli československé branné moci:

T. G. Masaryk

- Nadporučík R. Lounský: Prezident o armádě, (VR 1920, s. 145.)
- Návštěva T. G. Masaryka ve válečné škole, (VR 1922, s. 203.)

- Přehlídka pražské posádky a letectva prezidentem, (VR 1922, s. 367.)
- Návštěva TGM v divizní zásobárně č. 1 v Dejvicích, (VR 1923, s. 166-167.)
- T. G. Masaryk: Slované po válce, (VR 1923, s. 200.)
- J. Kudela: Profesor Masaryk a čs. vojsko na Rusi, (VR 1923, s. 375-376.)
- R. Wolf: TGM k 75. narozeninám, (VR 1925, s. 101-103.)
- Gen. Mittelhauser: „Já si vojenského vzdělání velmi vážím“ (citát TGM), (VR 1925, s. 104-108)
- Označení jménem TGM některá význačná inženýrská díla - stavby, (VR 1925, s. 183.)
- TGM o důstojnících a vojácích, (VR 1925, s. 468.)
- V. Klecanda: Jubilejní vzpomínka (návštěva TGM v ruském štábu v Berdichově, (VR 1925, s. 468.)
- F. Šteidler: Masaryk v legiích a válce, (VR 1925, s. 617-626.)
- Náš voják, (VR 1926, s. 219.)
- Jubileum T. G. Masaryka k 7. 3. 1930, (VR 1930, s. 161.)
- Naše vojsko o čs. důstojnících v projevech T. G. Masaryka, (VR 1932, s. 661.)
- R. Medek: T. G. Masaryk - vrchní velitel, (VR - všeob. 1935, s. 305-308.)
- S. Bláha: Co dal Masaryk armádě a brannosti národa, (VR - všeob. 1935, s. 331-333.)
- Proslov T. G. Masaryka v Milovické škole 22. 6. 1920, (VR, přech. 1935, s. 210-212.)
- Svět se dívá na TGM, (VR - všeob. 1936, s. 64.)
- Ve jménu Husově pro svobodu národa (20. výročí vystoupení TGM ve Švýcarsku 4. a 6. VII. 1915), (VR - všeob. 1936, s. 103-104.)
- Památce prezidenta Osvoboditele T. G. Masaryka, prvního vrchního velitele čs. branné moci (VR č. 9, s. 1-112.)
- Dr. Šteidler: Památce Masarykově, (VR - všeob. 1938, s. 225-227.)

E. Beneš

- J. Boháč: Prezident Dr. E. Beneš, československé legie a čs. branná moc, (VR - všeob. 1935, s. 308-311.)
- Světová válka a naše revoluce, (VR - všeob. 1936, s. 64 a 168.)
- Návštěva a projev Dr. Beneše k pěšímu pluku 5 "T. G. Masaryka" na Smíchově. Prezident republiky a naše vojenská tradice, (VR - všeob. 1936, s. 105-109.)
- Projev Dr. Beneše 25. 11. 1937 na Hradě k pozvaným zástupcům armády, (VR - všeob. 1937, s. 25-27.)
- Zvolen protektorem Vojenského ústavu vědeckého, (VR - všeob. 1937, Zprávy VÚV, s. 2.)
- R. N. Foustka: Tři přednášky o prezidentu Dr. Benešovi, (VR 1937, Zprávy VÚV, s. 4.)
- Armáda, brannost národa a obrana státu (Projevy 1935 - 1937, VR - všeob. 1937, s. 29.)
- Dr. E. Beneš přijal kruh spisovatelů při VÚV, (VR 1938, Zprávy VÚV, s. 22.)
- Armáda a národ. (Úvod ke sborníku 20 let čs. armády v osvobozeném státě, VR - všeob. 1938, s. 220.)

VOJENSKÉ PŘÍPRAVY Srbska a Černé Hory k válce v roce 1914

Osmdesát let od vzniku první světové války (1914-1994) dovoluje zhodnotit tuto světodějnou událost z hlediska jejích příčin, průběhu i následků, které se bezprostředně dotýkají i problémů dnešních. (Naše nové postavení v Evropě, vztah k německy mluvícím zemím, otázky českého národního charakteru a možnosti zapojení do evropské pospolitosti ap.).

Ukazuje se, že k tomuto dějinnému tématu první světové války nelze přistupovat nacionalisticky (oslava vítězství národů spojenců a jejich sympatizantů, to jest Srbů, Čechů, Slováků i Slovanů), na úkor velmoci centrálních (Němců, Raků, Maďarů, Turků), ale že její důsledky a další vývoj zasahují mnohem hlouběji do polohy mentální a politicko-geografické. Jakékoli zjednodušení a zploštění této historické události a její interpretace se vymstilo v minulosti a je problematické i dnes.

První světová válka ve svých důsledcích předznamenala vznik samostatného státu Čechů a Slováků. Vystoupení čs. legií znamenalo vzrůst národního entuziasmu, povzbudilo sebevědomí dříve utlačovaného malého národa a podmiňlo postavení české národní kultury v Evropě.

Od tohoto čísla Vám chceme nabídnout určité pohledy do minulosti a také naznačit rozhodující souvislosti, které mnohdy ovlivňovaly příčiny, průběh i charakter války. Předkládaná, zatím nepublikovaná studie o této válce leccos napoví nejen o tehdejší vojenském umění a strategii.

Redakce

Začátkem 20. století byl Balkánský poloostrov předmětem různých mocenských zájmů. Rakousko-Uhersko zde tradičně usilovalo o politickou i hospodářskou hegemonii a uhasínající turecký vliv hodlalo využít i Německo v prosazování své expanze přes Balkán a Turecko na Blízký východ. Také carské Rusko, považující se za osvoboditele a ochránce balkánských Slovanů, hodlalo být oprávněným činitelem při rozhodování o osudech této části Evropy. Vzniklé zde malé státy, jimiž byly Bulharsko, Černá Hora, Rumunsko, Řecko a Srbsko, které se v průběhu 19. století vymanily z turecké nadvlády, byly ekonomicky značně za evropským průměrem a své nezávislé postavení se snažily upevnit pomocí jiných velmocí. Turecký vliv byl tak v podstatě nahrazován vlivy jinými (v Bulharsku, Rumunsku a Řecku se na příklad stali panovníky příslušníci německých knížecích a královských rodů),

které ve svých důsledcích působily i na vzájemné vztahy těchto států, vyúsťující někdy ve vzájemné vojenské konfrontace.

V roce 1903 došlo v Srbsku ke státnímu převratu. Skupina nacionálně smýšlejících důstojníků zavraždila krále Alexandra II. Obrenoviće i jeho manželku Dragu, protože se Obrenovičové v předcházejících letech svou politickou orientací stali velmi závislími na Rakousko-Uhersku. Na srbský královský trůn byl Petrem I. povolán rod Karadjorděvičů. Z bývalého srbského vazala se tím postupně stával zarpuntilý odpůrce rakousko-uherských aspirací na Balkáně s ruskou a francouzskou orientací a ve vládě země byly uplatňovány moderní demokratické prvky.

V roce 1908 ještě jednou a naposled dosáhla rakousko-uherská diplomacie balkánského úspěchu anexí Bosny a Hercegoviny. Tyto země, tehdy součást turecké říše, byly berlínským kongresem v roce 1878 přičleny správě Rakousko-Uherska, které si je nyní přivlastnilo. Pro Srbsko to bylo nepřijatelné, hrozil i evropský válečný konflikt, ale vše bylo zažehnáno ústupem Anglie, Francie a Ruska. Nicméně však od té doby se stalo vojenské střetnutí Dohody (Anglie, Francie a Rusko) a Trojspolku (Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie) nevyhnutelným a prakticky jen otázkou krátkého času.

V říjnu 1912 využilo Bulharsko, Černá Hora, Řecko a Srbsko italsko-turecké války (1911-1912) k vyřešení svých problémů s Tureckem. Jejich vojenské akce byly úspěšné. Již po dvou týdnech pronikla vojska spojených balkánských států k Cařihradu a obsadila veškerá území od Jadranu až po Egejské moře. Turecku nezbylo nic jiného, než požádat evropské velmoci o zprostředkování míru. Bulharsko, předpokládající v této vítězné válce větší územní zisky, bylo mírovým jednáním nespokojeno s výhradami vůči Řecku a Srbsku. Jisto si vídeňskou pomocí a rumunskou neutralitou, zahájilo koncem června 1913 vojenskou akci proti Řecku a Srbsku. Ve prospěch Bulharů zasáhlo omezeně Turecko, ale proti nim nečekané i Rumunsko. Výsledek války byl rozhodnut v několika týdnech buhareštským mírem (10. srpna 1913) pro Bulharsko pochopitelně nepříznivým.

Svými vítězstvími v balkánských válkách, především získáním větší části Makedonie, se Srbsko teritoriálně téměř dvojnásobně zvětšilo - z původních 48 000 km² na 90 000 km² se 4,8 milionu obyvatel. Nedosáhlo však přístupu k jadranskému pobřeží, protože vídeňská vláda při mírovém jednání v Bukurešti zde prosadila nezávislé albánské knížectví. Vznikem Albánie byly i územní zisky Černé Hory nepatrné, dosahovaly 14 100 km² s počtem necelého půl milionu obyvatel.

I přes předchozí vojenské úspěchy bylo ekonomicky málo vyvinuté Srbsko značně vyčerpano. Bylo proto jen logické, když snahy bělehradské vlády, i přes krajně napjatý vztah k Vídni, směřovaly především k mírové konsolidaci své země a také k tomu, aby Rakousko-Uhersku nebyla vytvářena příčina k vojenské konfrontaci.

Neblahé důsledky z balkánských válek byly však v jiném směru přece jen zúročeny dosažením značné úrovně připravenosti velitelského sboru i armády jak v Srbsku, tak i v Černé Hoře. Tyto ozbrojené síly byly na Balkáně hodnoceny jako nejkvalitnější. I při těchto kladech bylo nutné při možném nastávajícím střetnutí se s Rakousko-Uherskem brát v úvahu převažující početnost a materiálně-technickou úroveň jeho vojsk, stejně jako všeobecně vyšší ekonomické možnosti této značně průmyslově vyspělejší středoevropské velmoci.

Armády balkánských zemí, tedy i Srbska a Černé Hory, disponovaly nesporně vojáky morálně i fyzicky zdatnými, schopnými odolávat i vysokému bojovému strádání. Nevysoká agrární základna s absencí potřebného vlastního průmyslu se však nutně musela odrážet na stupni všestranného zabezpečení činnosti vojsk. V organizačním složení srbských útvarů a svazků byly počty kulometů a děl značně nižší, než v armádách evropských velmocí. Nižší úrovně dosahovaly i téměř všechny druhy používané výzbroje, odkázané většinou na nákup v zahraničí, což představovalo značné nároky ve skromném finančním rozpočtu země. Černohorská armáda byla na tomto ještě hůře. V tomto směru byly bez pochyb největší problémy, před kterými Srbsko a Černá Hora stály před nadcházející válkou s Rakousko-Uherskem.

V této situaci, začátkem roku 1914, vznikl srbský nástupní plán. Nebyl, pochopitelně, ihned motivován možnou vojenskou konfrontací Dohody s Trojspolkem, ale spíše jako reakce na stále se zostřující vztahy s Rakousko-Uherskem. Rozhodně se však počítalo s ruskou pomocí, která měla ve prospěch Srbska eliminovat vídeňskou hrozbu ať již diplomatickou cestou či vojensky. Kromě rakousko-uherského problému, vytypovanému jako prvořadý, nespouštěl srbský generální štáb ze zřetele i možné vystoupení Bulharska, sice rovněž vyčerpaného, ale nespokojeného výsledky nedávných balkánských válek. Na druhé straně se jevilo jisté spojení s Černou Horou a neutralita sousední Albánie, Rumunska a Řecka.

Nástupní plán byl zpracován srbským generálním štábem, v jehož čele působil vojvoda (maršál) Radomir Putnik (1847-1917). Lze jej označit za srbskou významnou vojenskou osobnost v počátcích 20. století. Jako velitel vynikl ve válkách s Turky (1876-1878) a Bulharskem (1885). V letech 1896 až 1903 byl jako generál penzionován pro svůj nesouhlas s prorakouskou politikou vlády. Po nástupu Karadjorděvičů na srbský trůn (1903) byl opět reaktivován a kromě krátkého období ve funkci ministra války, stál dlouhodobě v čele generálního štábu. Za úspěchy srbských vojsk v balkánských válkách byl povýšen na vojvodu. I přes svůj poměrně vysoký věk a nepříznivý zdravotní stav se vyznačoval mimořádnými schopnostmi operačního myšlení a pružné velitelské reakce ve spletitých situacích. Vyhlášení války Srbsku (28. 7. 1914) zastihlo Putnika při odjezdu z rakouských lázní, kde se léčil. Byl krátce internován, ale na zásah císaře Františka Josefa I. propuštěn. Rakousko-uherský náčelník generálního štábu generál von Conrad toto rytířské gesto starého mocnáře později označil jako politováníhodnou skutečnost, která znemožnila zajetí nejvyššího vojenského činitele nepřátelského státu již při zahájení války. Nelze se tomu divit, protože právě Putnik pak způsobil Conradovi mnoho nepřijemností, když v průběhu prvních válečných měsíců v roce 1914 dokázal uštědřit armádám podunajské monarchie dvě zdrcující porážky. Po velkém ústupu srbské armády v roce 1915 byl Putnik odeslán na léčení do Francie, kde pak v roce 1917 zemřel.

Srbský nástupní plán vycházel z následujících zásad:

- Úder rakousko-uherských vojsk se předpokládá na směru Bělehrad, Kragujevac; s pomocnými či poutacími údery lze počítat z prostoru Šabac a od řeky Driny ve směru na Valjevo.

- Hlavní uskupení srbských vojsk je proto nutné orientovat na předpokládaný hlavní úder nepřítele, v severní části země do prostoru jižně Bělehradu se zabezpečením obou jeho křídel. Státní hranici s Bulharskem přikrýt zatím jen počtem omezenými domobraneckými částmi.
- Ze stávajících a mobilizovaných svazků vytvořit tři polní vševojskové armády, z nichž pravokřídelní (1.A) a středová (2.A) budou plnit hlavní úkol, levokřídelní (3.A) pak znemožňovat proniknutí nepřítele od Šabce a řeky Driny.
- Polní armády vytvoří částí svých sil při státní hranici s Rakousko-Uherskem na nejdůležitějších směrech předsunuté pásmo odporu. Hlavní síly však soustředí v hloubce, což jim umožní nejen zaujmout hlavní pásmo obrany, ale i jakýkoliv manévry k provedení protiúderů, či k přechodu do útočné činnosti.
- Pojetí plánu nechápat defenzivně i přes předpokládanou převahu nepřítele v silách a prostředcích. Lze mu ponechat možnost zahájení útočných akcí překročením pohraničních vodních toků (Dunaj, dolní Sáva, Drina) s narušováním jeho počáteční činnosti předsunutými prvky. Takto oslabeného nepřítele v době, kdy jeho hlavní síly ještě nebudou v plném počtu zasazeny na srbském území, napadnout hlavními uskupeními srbských vojsk a přejít do útočné činnosti.

Z tohoto zámyslu pak vyplynuly úkoly vytvořených polních armád:

1.A (gen. Petar Bojović) se čtyřmi pěšími a jednou jezdeckou divizí působí v pásmu činnosti Golubac, Sviljanac, Grodsko, Topola; VS: Rača:

- * předsunutou Dunajskou divizí II. výzvy (braničevská skupina) v síle 20 pěších praporů, 9 dělostřeleckých baterií a 4 jezdeckých eskadron (včetně 1 letounu) přikrýt státní hranici mezi Golubcem a ústím Moravy.
- * předsunutá jezdecká divize, zesílená 15. pěším plukem (celkem 16 jezdeckých eskadron, 3 pěší prapory a 3 dělostřelecké baterie), přikryje státní hranici mezi ústím Moravy a Grodskami.
- * hlavní síly, soustředěné v hloubce: Timocká divize I. výzvy, Timocká divize II. výzvy a Moravská divize II. výzvy.
- * přední okraj hlavního pásma obrany na čáře Sviljanac, Topola.

2.A (gen. Stepa Stepanović) v síle čtyř pěších divizí a jezdecké brigády zaujmout pásmo mimo Grodsko, mimo Topola, dolní tok Kolubary mezi Obrenovcem a Lazarevacem; VS: Arandjelovac:

- * Dunajská divize I. výzvy s jezdeckou brigádou, 3 dělostřeleckými bateriemi, 2 světlometnými oddíly a 1 letounem přikrýt státní hranici mezi Grodskami a Obrenovcem s důrazem na Bělehrad.
- * hlavní síly rozmístěné v hloubce: Moravská divize I. výzvy, Šumadijská divize I. výzvy a Kombinovaná divize.
- * přední okraj hlavního pásma obrany mezi Arandjelovcem a Lazarevcem.

3.A (gen. Pavel Jurišič-Šturm) se dvěma pěšími divizemi a dvěma pěšími pluky rozvinout se v pásmu mimo Obrenovac, mimo Lazarevac, Ljubovija, jižně Valjevo; VS: Valjevo:

- * obrenovackou skupinou (6 pěších praporů a 2 dělostřelecké baterie) přikrytí státní hranici od ústí Kolubary po Ušce.
- * z Drinské divize II. výzvy vytvořit:
 - šabskou skupinu (5 pěších praporů s dělostřeleckou baterií) k přikrytí státní hranice mezi Ušcemi a ústím Driny do Sávy;
 - loznickou skupinu (9 pěších praporů a 2 dělostřelecké baterie) k zabezpečení státní hranice od ústí Driny do Sávy až po dolní tok řeky Vukodraž;
 - ljubovijskou skupinu (2 pěší prapory s dělostřeleckou baterií) k přikrytí státní hranice na směru Ljubovija, Valjevo.
- * Drinská divize I. výzvy v hlavních silách soustředěna v prostoru severovýchodně Valjevo.
- * přední okraj hlavního pásma obrany na středním toku Kolubary s důrazem na Valjevo.

K přikrytí státní hranice vyčlenit další síly, působící mimo pásmo činnosti polních armád:

- * Milanovická skupina (3 pěší prapory s dělostřeleckou baterií) s působností mezi státní hranicí s Rumunskem a východně pravého rozhraní 1.A.
- * Šumadijská divize II. výzvy, orientovaná od levého rozhraní 3.A až po státní hranici s Černou Horou, vytvářející:
 - skupinu na Debelom Brdu (pěší prapor), přehražující směr Rogačica, Valjevo;
 - užickou skupinu (hlavní síly divize), působící na směru Višegrad, Užica;
 - limskou skupinu (5 pěších praporů s dělostřeleckou baterií), zabezpečující levé křídlo srbské armády a styk s černohorskými vojenskými silami.

Vrchním velitelem srbské armády byl jmenován korunní princ Alexander (král Petar I. pro své stáří a nepříznivý zdravotní stav se této funkce vzdal), náčelníkem štábu vrchního velení s vysokou velitelskou pravomocí se stal vojvoda Radomir Putnik. VS vrchního velení bylo umístěno v Kragujevci, asi 90 km jihovýchodně Bělehradu, v hloubce předpokládaného hlavního pásma obrany.

Mírové srbské vojenské síly sestávaly krátce před první světovou válkou asi z 52 000 mužů. Mobilizací v první polovině července 1914 bylo vytvořeno jedenáct pěších divizí I. a II. výzvy, jedna jezdecká divize, jedna jezdecká brigáda a 21 samostatných praporů III. výzvy o celkovém počtu asi 250 000 mužů. Téměř polovina pěších praporů III. výzvy byla použita v hlavních silách, z větší části však plnily jiné úkoly, především k zabezpečení státní hranice s Bulharskem.

Z vžitého způsobu teritoriálního doplňování srbských vojsk nebyly jednotlivé svazky číslovány, ale pojmenovány názvem oblasti, kde vznikaly (například Šumadijská divize). Rozsah mobilizačního doplňování a vytváření nových divizí se rovněž odrážel v jejich názvu na základě postupných „výzev“, které byly v pořadí I. až III. (například Moravská divize II. výzvy). Teritoriální doplňování srbské armády

při jsoucím nedostatku vhodných komunikačních spojů a přepravních prostředků mělo jistě své přednosti. Jako téměř odstrašující příklad je možno uvést průběh mobilizace čs. armády v září 1938, kdy četní povolanci z Čech a Moravy nastupovali ke svým útvarům na Slovensko, právě tak jako slovenští do českých zemí.

Malý stát Černá Hora, zprvu knížectví, od roku 1905 království v čele s Nikolou I., spojoval v 19. století často své osudy se Srbskem, v prvních letech 20. století však toto vzájemné spojenectví dosáhlo vysokého stupně. Kromě sousedství, příbuznosti řeči a přibližně stejných ekonomických podmínek zde existovali i společní nepřátelé, jimiž bylo Rakousko-Uhersko a Turecko. Černohorská vojska, jak již bylo řečeno, se společně se Srbskem a jinými spojenci zúčastnila vítězných balkánských válek, i když z nich bylo vytěženo jen nepatrných územních zisků. Mírové vojenské síly Černé Hory byly spíše symbolické (asi 3 000 mužů), ale tím více byla ceněna morální a vojenská kvalita její armády, která po mobilizaci mohla dosáhnout počtu téměř 40 000 mužů s pozdějším, asi třetinovým nárůstem. Výzbroj a materiální zabezpečení vojsk však bylo ještě nižší úrovně, než tomu bylo v Srbsku a Bulharsku.

Černohorské armádní velení mělo sice v roce 1914 připravený mobilizační plán, ale o operačním použití vojsk bylo rozhodnuto teprve na základě součinnostního dohovoru se srbským generálním štábem krátce před vypuknutím první světové války. Svými omezenými vojenskými silami nemohla Černá Hora sehrávat na společném válečnickém významnější úlohy, než poutat část rakousko-uherských vojsk, přičemž vítězství či porážka Srbska nutně musela předurčovat další politické osudy malého černohorského království.

Na základě vzájemných ujednání se Srbskem se měly černohorské hlavní síly soustředit v severozápadní části své země. Jejich úkolem bylo přikrývat státní hranici s podunajskou monarchií a být připraveny zahájit útočné akce na směru Plevlje, Sarajevo v součinnosti se srbskou užickou skupinou, jejíž úder měl směřovat přes Višegrad k Sarajevu. Zbývajících černohorských vojsk mělo být použito ke krytí Kotorské zátoky, tehdy důležitého rakousko-uherského válečného přístavu, přilehlé Cetynje, hlavního města Černé Hory a k dalším teritoriálním úkolům. Prakticky se to pak začátkem července 1914 projevilo ve vytvoření tří vojenských uskupení:

- „Sanžacká skupina“ (6 000 mužů), operující v prostoru Plevlje;
- „Ercegovacká skupina“ (15 000 mužů), působící mezi Goranskem a Grahovem;
- „Lovčenská skupina“ (8 000 mužů), kryjící Kotorskou zátoku a hlavní město Cetynje (bývalý Titograd, dnes Podgorica).

Se zahájením války s Rakousko-Uherskem si obě vrchní velitelství, srbské i černohorské, vzájemně vyměnily styčné skupiny k zabezpečení koordinace bojové činnosti. Černohorskému vrchnímu velení kromě toho byla k dispozici skupina čtyř zkušených vyšších srbských důstojníků jako odborná pomoc.

Pro nastávající válku s Rakouskem-Uherskem nebyla srbská strategická koncepce rozhodně jen obranná, stejně tak jako její předpokládaná aktivnost nebyla pouze vyslovovaným přáním. Potvrdil to průběh operací na balkánské frontě

v druhé polovině roku 1914. Když 12. srpna 1914 zahájila císařská vojska své útočné akce proti Srbsku, byl vojvoda Putnik přesvědčen o tom, že rakouský úder od řeky Driny a od Šabce je pouze klamným manévrem. Když pak nedošlo k následujícím akcím na Dunaji u Bělehradu, nevěděl, že to bylo způsobeno odchodem hlavních sil 2. Aneprítel na ruskou frontu. Pak se ale Putnik projevil ve své operační výši. Přemanévroval úsilí své 1. a 2. A na ohrožený severozápad, což mu umožnilo soustředění většiny divizí obou těchto armád v hloubce. Postupným zasazováním divizí byl hlavní úder nepřítel od Driny nejen zastaven, ale jeho vojska byla 19. srpna 1914 donucena zahájit všeobecný ústup, když se rakousko-uherskému veliteli balkánského bojiště, generálovi Potiorekovi, nedostávalo potřebných záloh k eliminování vzniklé situace. K 24. srpnu 1914 obnovila srbská vojska opět svá postavení na severozápadní hranici své země. Celá tato úspěšná operace je v srbské vojenské historii nazývána bitvou na cerské planině či na Ceru. Přibližně ve stejné době byl nařízen i ústup císařských vojsk, proniknuvších na území Černé Hory.

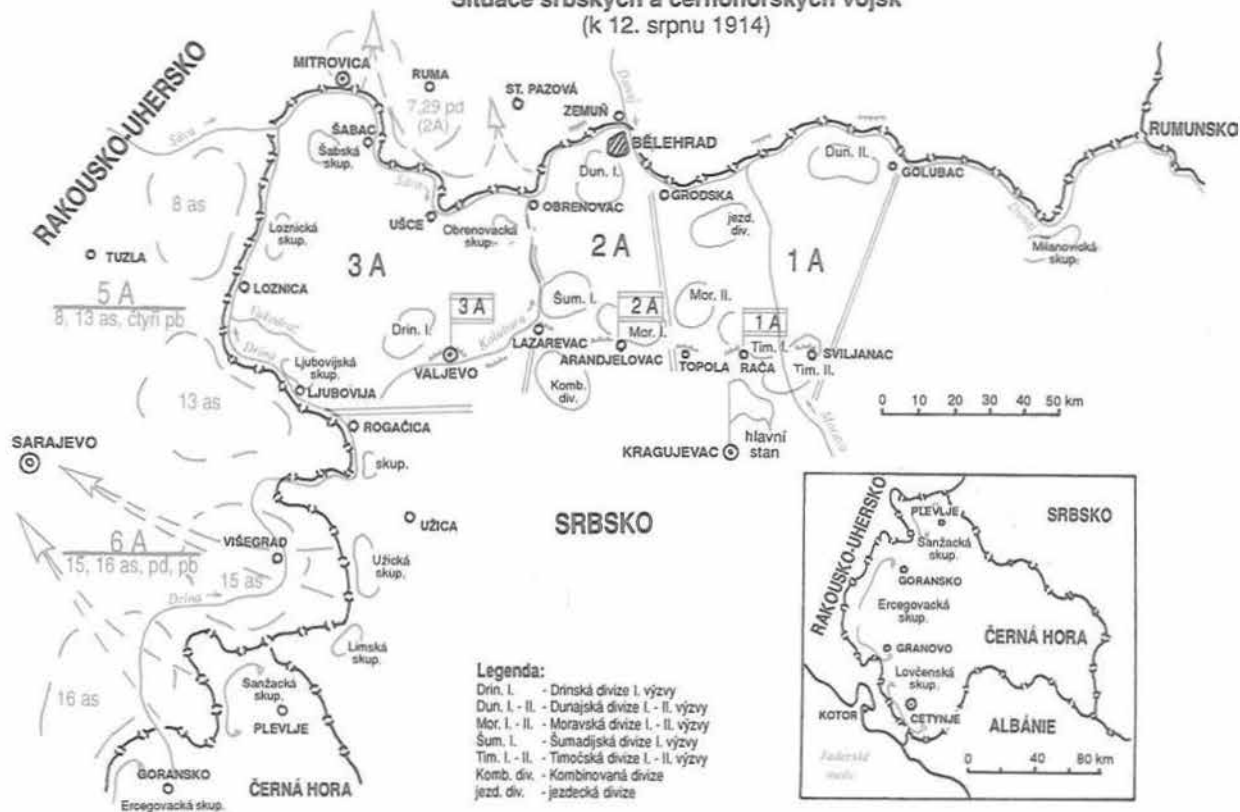
Srbskému vrchnímu velení neunikly Potiorekovi přípravy k nové ofenzivě proti Srbsku. Již začátkem září 1914 provedlo několik srbských divizí násilný přechod Dunaje a dolního toku Sávy mezi Bělehradem a Mitrovicí. Akce se zdařila a Srbové pronikli 20-30 km na území podunajské monarchie. Potiorek měl sice s tímto srbským překvapivým úderem určité problémy, ale v podstatě reagoval účinným způsobem, když 13. září přešel svými hlavními silami do útočné operace opět na řece Drině ve směru na Valjevo. Tím donutil k ústupu srbské divize, proniknuvší severně Dunaje a dolní Sávy - Putnik je potřeboval k zastavení Potiorekova úderu od Driny.

Hlavní rakousko-uherské úderné uskupení již od svého vyrazení nedosahovalo předpokládaného útočného tempa, ale posléze se mu přece projevila možnost proniknout do nitra srbského území. Putnik však připravil Potiorekovi opět nové překvapení. Již 14. září 1914 přešly do útoku srbské a černohorské síly v hodnotě asi čtyř pěších divizí na směrech Višegrad, Sarajevo (Srbové) a Plevlje, Sarajevo (Černohorci). Generál Potiorek byl donucen na tento úsek fronty odeslat značnou část svých vojsk a tím jeho hlavní uskupení, pronikající od řeky Driny na Valjevo, ztratilo důraz ve svém postupu.

Srbsko-černohorská útočná akce ve směru na Sarajevo, stejně tak jako předchozí srbský úder severně Dunaje a dolní Sávy, neměly žádný rozsáhlý operační cíl - v dané situaci však svoji úlohu rozhodně sehrály. Šlo především o to, aby generál Potiorek byl stále něčím odváděn od svého plánovaného úsilí proniknout od řeky Driny ve směru na Valjevo a aby i jeho protivníci i při této skutečnosti si mohli uchovávat nadále potřebnou iniciativu. Srbské a černohorské spojené síly sice pronikly k přístupům na Sarajevo, ale již 22. října 1914 byly donuceny ustoupit zpět do svých výchozích prostorů, tak jak to daná situace vyžadovala. Tato akce umožnila zastavit postup rakousko-uherských vojsk od řeky Driny a do konce října 1914 stabilizovat frontu ještě v příhraničním pásmu.

Teprve začátkem listopadu 1914 se rozhodl generál Potiorek pokračovat ve své ofenzivě. Pro houževnatý srbský odpor a nepříznivé zimní počasí nebyl jeho postup rychlý. Koncem roku 1914 přece jen ovládl celé srbské severozápadní území po

Situace srbských a černohorských vojsk (k 12. srpnu 1914)

řeku Kolubaru, včetně Bělehradu. Bylo to však jeho poslední vítězství tohoto druhého polního tažení.

Situace na srbské straně byla v té době velmi kritická. Divize byly po předchozích bojích značně vyčerpané, měly citelné zráty a trpěly nedostatkem zbraní a munice, protože slíbená francouzská materiální pomoc přes Řecko se opožděla. Vojvoda Putnik však vystihl slabinu nepřítele na jeho pravém křídle a nečekaně 4. prosince 1914 zde soustředěnými silami udeřil. Rakušané začali houfně ustupovat k severu a Putnik v této situaci přesunul několik divizí k Bělehradu a překazil tím Potiorekův zámysl přejít zde k rozhodující útočné činnosti. V průběhu druhé poloviny prosince 1914 vyklidila již podruhé císařská vojska srbské území. Generál Potiorek byl penzionován a rakousko-uherské vrchní velení došlo k nemilému závěru, že bez pomoci svých spojenců nemůže na balkánské frontě dosáhnout potřebného úspěchu. Podařilo se mu to až v konci roku 1915 s německou a bulharskou účastí. Nepočtená srbská vojska byla mnohonásobně silnějším nepřítelem donucena vyklidit území své země a za velkých ztrát ustoupit do Albánie, odkud pak byla převezena francouzskými a italskými plavidly do Řecka. V polovině ledna 1916 došlo také ke kapitulaci Černé Hory, která po porážce Srbska ztratila jakoukoli možnost odporu proti neúměrně silnějšímu nepříteli. Ústřední mocnosti sice tím ovládly, kromě Řecka, celý balkánský poloostrov, ale k žádoucímu zvratu v průběhu války jim to nepomohlo. Rozhodující bojová činnost probíhala v té době na hlavních válčistiích a těmi byly východní a především západní fronta.

Pohlížíme-li dnes na srbský nástupní plán a jeho uskutečňování v srpnu 1914 na bojišti, neubráníme se dojmu o jeho odborné promyšlenosti, s jakou byl koncipován **v podmínkách možností malé země, usilující maximálně vojensky obstát ve válce s početnějším, technicky a materiálně zdatnějším protivníkem, jímž střeoevropská velmoc Rakousko-Uhersko rozhodně byla.**

Bylo by dosti pošetilé tvrdit o vojvodovi Putnikovi, že i on náležel k těm, kteří nesprávně ohodnotili charakter příští možné války tím, když předpokládali její krátkodobost. Při stávajících ekonomických problémech asi pětimilionového Srbska mohl sotva kalkulovat s několikaletou úspěšnou válkou. Za daných optimálních podmínek se dalo úspěšným manévrováním nějaký čas odolávat početnějšímu nepříteli, ale také za předpokladu úspěchu armád Dohody na hlavních evropských bojištích. Při značné izolaci balkánského válčistiě nebylo však také možné čekat na výsledky této spojenecké pomoci příliš dlouho.

Účelnou se jevila vytvořená operační sestava srbských vojsk v zaujatém východním prostoru. Asi jedna třetina sil přikrývala na důležitých směrech rakousko-uherskou státní hranici, zatímco hlavní uskupení v počtu sedmi pěších divizí bylo z hloubky schopno jakéhokoliv potřebného aktivního manévru, včetně toho, aby v nepříznivé situaci zaujalo hlavní pásmo obrany. A Putnik z této možnosti v srpnu 1914 vytěžil maximum, když v rozhodující době přeskupil volné hlavní síly 1. a 2. A na ohrožený severozápadní směr, aby tak způsobil císařským vojskům nečekanou porážku. Není bez zajímavosti, že **obdobný systém obrany naší republiky byl uskutečněn v září 1938.** V rámci působnosti tehdy vzniklých polních armád byla vytvářena tak zvaná hraniční pásma v síle také asi třetiny všech sil, když v hloubce soustředěné početnější divize byly schopné manévru k provedení protiúderů, či k přechodu do obrany na potřebných směrech. V srbské a ani v naší obraně nebyl

zanedbáván žádoucí prvek aktivity - v srbských podmínkách však byl realizován úspěšně na bojišti.

Zůstává skutečností, že srbský generální štáb neměl reálnou představu o směru hlavního úderu nepřitele, když jej předpokládal ze severu od Bělehradu. Potvrzuje to zvolená sestava srbských vojsk v srpnu 1914. Nevylučovaly se sice pomocné nepřátelské údery od severozápadu, z dolního toku Sávy a od Driny, ale hlavní rakousko-uherské síly (5.A) vyrazily 12. srpna 1914 od řeky Driny, zatímco na Dunaji se vůbec nebojovalo. Generál Potiorek nemohl plánovaný pomocný úder přes Bělehrad na jih uskutečnit, když mu většina divizí k tomu předurčené 2.A byla přesunuta na haličské bojiště proti Rusům. Tyto skutečnosti však v té době vojvoda Putnik neznal. Pokud se však mýlil v předpokládaném směru hlavního úsilí nepřitele, pomohla mu tento nedostatek eliminovat vhodně volená sestava hlavních sil své 1. a 2.A soustředěných v hloubce, což mu umožnilo provést včas jejich přesunutí na ohrožený směr.

Srbskému nástupnímu plánu je možné vytknout i to, že nepočítal s vytvořením strategické zálohy vrchního velení. Tento nedostatek se vyskytoval v plánech všech evropských velmocí kromě Francie. Představa o uskutečnění prvních rozhodujících pohraničních bitev vedla spíše k posilování prvosledových armád, než k pocitu nutnosti vytvářet nějaké zálohy vrchního velitelství. Tyto zálohy však chyběly Potiorekovi v bitvě na Ceru, Němcům to zapříčinilo v září 1914 osudovou porážku na Marňě, kde jeden či dva armádní sbory ze zálohy mohly zcela zvrátit průběh narůstajícího střetnutí. Vojvoda Putnik se svými jedenácti divizemi řešil daný problém svým způsobem. Jednak zasazované divize svých podřízených armád přímo úkoloval, dále pak v průběhu bitvy na Ceru si dvě z nich vyčlenil do své zálohy. Ovlivňovat takto činnost divizí působících v rámci vševojskových armád není jistě tím nejvhodnějším projevem systému velení vrchního velitele. Dosažený úspěch v závěru celé operace však mluví v Putnikův prospěch bez ohledu na existující zásady anebo také, že i výjimky mohou pravidla potvrzovat.

Dvoutýdenní srbská mobilizace by se mohla zdát časově dlouhou. V té době se však, kromě Německa, potýkaly s touto skutečností více či méně všechny evropské armády. Srbskému generálnímu štábu to nepůsobilo zvláštních problémů, jestliže rakousko-uherská vojska na tom nebyla mobilizačně lépe. Když 12. srpna 1914 zahájil generál Potiorek své útočné akce na balkánské frontě, dosáhly již srbské i černoohorské síly bojové pohotovosti v předurčených prostorech. Je dokonce znám Putnikův rozkaz velitelé 2.A (gen. Stepanovič) z 9. srpna 1914 k provedení omezeného předstihujícího úderu na dolním toku řeky Sávy. V důsledku dalšího vývoje situace však nebyl realizován.

Uskutečnění společného vojenského velení v podmínkách koalice je nutností, o které již dnes nepochybujeme. V roce 1914 však tomu tak ještě nebylo. Jednotlivé velmoci, působící tehdy společně vojensky, až příliš důrazně prosazovaly své politické zájmy, než aby souhlasily s podřízením svých ozbrojených sil bytí i úspěšnému vrchnímu veliteli některé z nich. Na straně Dohody tím docházelo k svízelné koordinaci společného vojenského úsilí. Teprve pod tlakem řady neúspěchů na frontě bylo společné vrchní velení prosazeno, ale značně pozdě - až na jaře 1918, půl roku před ukončením války. V rámci ústředních mocností, bývalého Trojspolku, doznával tento problém jiných skutečností. Předně již v předvá-

lečných letech došlo mezi berlínským a vídeňským generálním štábem k součinnosti při rozpracování nástupních plánů. Jestliže pak v průběhu první světové války nedošlo k vytvoření společného vrchního velení, pak jen z těch důvodů, kdy se Německo prosadilo politicky i vojensky v takové míře, že požadavky jeho hlavního stanu se postupně stávaly zcela závaznými pro vládní i vojenské představitele ostatních společených států.

Společné srbsko-černohorské vojenské vrchní velení nebylo rovněž uskutečněno. V období akutního nebezpečí vzniku války s Rakousko-Uherskem však přece jen došlo k vzájemné součinnosti v předpokládaných bojových akcích, kdy Černá Hora se nezištně podřídila plánům zkušenějšího srbského generálního štábu. Se zahájením války byly na základě předcházejících úmluv vzájemně vyměněny vojenské styčné skupiny s vytvořením stálého spojení mezi veleními obou armád. Nedosáhlo se tím sice optimálního způsobu ke sladění společného vojenského úsilí, ale v každém případě byl účinnější než ve stejné době realizovaná koordinace mezi francouzskými a britskými vojsky na západní frontě. Francouzský vrchní velitel generál Joffre zde musel vyvíjet značné úsilí k tomu, aby sedm divizí britského expedičního sboru zasáhlo ke společnému prospěchu za nepříjemně se vyvíjející situace na bojišti koncem srpna a začátkem září 1914. Britský velitel maršál John French se i v tomto kritickém období nemohl dlouho odhodlat k tomu, aby negoval obdrženou vládní směrnicí, ukládající mu naprostou operační samostatnost. Naproti tomu důkazem účinnější srbsko-černohorské součinnosti je na příklad i zdařilý společný úder ve směru na Sarajevo v polovině září 1914.

Srbský nástupní plán z roku 1914, koordinovaný ve značné míře s černohorskými vojenskými možnostmi, odpovídal ve svém pojetí tomu, aby i tyto dva malé státy mohly v daných podmínkách čelit úderu početnějšího a všestranně materiálně vybavenějšího nepřítele. I přes své některé nedostatky měl však četné prvky moderní vojenské strategie, kde se promítala nutná počáteční defenziva s přechodem do aktivní činnosti při vhodné k tomu situaci. Přitom všem však byla důležitou skutečností, když v osobě vojvody Putnika mělo Srbsko mimořádně zdatného velitele operačního i strategického stupně, schopného úspěšně řešit nejen krizové momenty na bojišti, ale i způsobit v druhé polovině roku 1914 dvě drtivé porážky rakousko-uherským vojskům v situacích, které již tehdy mohly snadno vyústit v úplnou pohromu Srbska a Černé Hory.

Plukovník Ing. Václav Svoboda

JEŠTĚ K MYŠLENÍ A ARMÁDĚ

Jako velmi užitečný a podnětný hodnotím článek pplk. doc. Ing. Šillera Armáda a myšlení uveřejněný v č. 6/1993 Vojenských rozhledů. Autor v něm upozorňuje na dosti opomíjené, avšak principiálně podstatné otázky transformace AČR v myšlenkové oblasti. V rámci článku nebylo možno celou problematiku postihnout. Pokusím se diskusní formou některé myšlenky rozvinout nebo analyzovat z jiného pohledu. Zaměření na negativní aspekty neznamená, že bych si nebyl vědom hledisek pozitivních. Jsem přesvědčen, že v myšlení a intelektuálním potenciálu naší armády, a to v převažující a zvyšující se míře, prokazatelně existují a v praxi se uplatňují. Nevidět je by bylo nespravedlivé a neobjektivní.

Nízké hodnocení úrovně myšlení v armádě civilní veřejností různého postavení není jen důsledkem „švejkovské tradice“. Určitý podíl má, v naší zemi tak rozšířené, kritizování bez znalosti objektu kritiky. Podstatný vliv však má, podle mého názoru, vztah občanů k armádě samotné. Tento vztah je dán poměrem k obraně státu, který je determinován postojem občanů ke státu, jako jejich domovu a vlasti a zároveň účelně organizovanému a rozumně řízenému systému služeb pro jejich kvalitní a perspektivní život. Vztah občanů ke státu závisí na úrovni a schopnosti vzájemného vnímání obou jeho účastníků. Jde o složitý problém, který nebudu dále rozvádět. Pouze zdůrazňuji, že v současné době je jedinečná šance iniciovat proces rehabilitace postavení a vnímání armády občany jako instituce užitečné služby, garantované jim jejich státem. Jak jsem již naznačil, armáda však není jediným subjektem tohoto procesu.

Uvedené skutečnosti nic nemění na nezbytnosti úroveň myšlení v naší armádě kriticky a objektivně zhodnotit, avšak ne pouze s pasivním konstatováním nízké úrovně, absence vlastní identity atd., ale s konkrétním vyvozením závěrů a iniciací aktivit k zlepšení daného stavu. Termínem „objektivně“ chci zejména naznačit eliminaci jednostranného, nesystémového preferování některých stránek myšlenkových procesů a tendence neuváženého přeceňování a, v poslední době, i dosti módního podceňování. Musíme konkrétněji využít naše styky se zástupci vyspělých armád západní Evropy a USA k identifikaci nejen našich slabých stránek v oblasti myšlení, ale i k zhodnocení toho, co umíme, nebo jsme schopni se v krátké době naučit.

Značné rezervy, podle mého názoru, máme ve schopnosti rychle a zároveň kvalitně systémově dekomponovat a zviditelnit složité vztahy, jevy i procesy a tvůrčím způsobem řešit nové problémy, efektivně zpracovávat rozsáhlé a neúplné informace a využívat výhody týmové práce. Velkou chybou našich myšlenkových procesů je zaměřování explorativních a normativních prognóz a občas přímo naivní přecházení od jednoho extrémálního řešení (nalezení nejlepší varianty) k druhému, většinou týmiž subjekty, bez hledání optimálního kompromisu nebo originálního řešení, adekvátního povaze a významu problému. **Negativním myšlenkovým jevem s velkými důsledky** v činnostech a procesech je, často účelově subjektivní, **zaměřování cílů a prostředků**. Musíme se rovněž oprostit od deformace myšlení a sdělování v důsledku funkční, hodnotní, věkové, případně i další subordinace a ve svých myšlenkách i vnějších projevech nazývat věci, jevy a procesy jejich pravými jmény. Termín „tržní“ nesmíme chápat a uplatňovat ve spojitosti s tržistěm nebo psychologii bezohledného prosazování subjektivních zájmů, ale jako uplatňování definovaných korektních vztahů nabídky a poptávky s možností výběru a s adekvátností platby a poskytnuté služby. Odlišné od vyspělých armád máme rovněž chápání termínu „profesionál“. Nejde pouze o pracovní právní vztah, ale o výrazné uplatnění odbornosti, odborné i občanské odpovědnosti a možno říci i profesionální hrdosti.

Na tom, že se intelektualismus v armádě v minulé době příliš nepěstoval, měli určitou vinu i intelektuálové samotní. Vysokoškolsky vzdělaných pracovníků, dokonce s vědeckými a pedagogickými tituly, bylo a je stále dost (i když, jak známo, absolvování školy nebo vlastnictví titulu samo o sobě, zejména v podmínkách selektivní odborné nenáročnosti, intelektuální kvality nezaručuje). Rovněž souhrnné prostředky, vynaložené na vzdělání a vědu, byly relativně značné (abstrahuji od efektivnosti jejich využití). Co však chybělo a chybí dosud, byla a je skutečná intelektuální profesionální morálka, vyžadující kritické, objektivní, konstruktivní hodnocení okolní skutečnosti i své vlastní práce, odvahu riskovat a přicházet s nekonformními, originálními nápady a vylučující pseudovědeckost, společenskou neužitečnost a plýtvání těmito prostředky.

Pseudosolidarita, subjektivismus, sobectví a zároveň absence korektních jasně definovaných a viditelných, náročných a současně upřímných, přátelských kolegiálních vztahů byly pozoruhodným paradoxem minulého dění v naší armádě, resortu, a nejen v nich. Druhým velkým paradoxem byl vztah ke zdrojům. Některí funkcionáři nebo součásti resortu a armády, a nejen oni, se chovali a jednali tak, jako by zdroje (finance) byly jejich vlastnictvím, avšak se svými skutečně osobně vydělanými a vlastněnými prostředky by nikdy tak nenakládali. Lze říci, že současná situace v naší armádě je těchto paradoxů prosta? Lze konstatovat, že čtyři roky od listopadu 1989 neexistují ve vnitřních i vnějších vztazích našeho resortu a armády atributy (citují významného politika) nedůvěry a nevážnosti? Hříchy nedělala a ani nyní nedělá „doba“, ale konkrétní lidé v konkrétním systému vztahů, rovněž vytvořeném a realizovaném konkrétními lidmi. **Nekonkrétnost a nekritičnost, tolerování pseudoodbornosti, subjektivismu i neodpovědnosti by byly nejkratší cestou ke konzervaci a reprodukci minulých chyb.**

Význam fixace způsobu myšlení se často zveličuje. Po listopadu 1989 projevila velká část velitelského sboru v bývalé ČSA potřebnou odbornou flexibilitu při reakci

na nové podmínky a nároky obrany státu, činnosti a výstavby armády. Někteří jednotlivci prezentovali v určitém ohledu pružnost přímo nevídanou. Problémy s přizpůsobením odborného myšlení novými realitám jsou, vedle samozřejmě existující určité myšlenkové setrvačnosti, způsobeny neadekvátně složitým a neprůhledným minulým a dosud přežívajícím systémem vztahů, neefektivní motivací, nízkou náročností, tolerováním diletantství a povrchnosti a, v některých případech, i intelektuální nedostatečností a leností. Nelze vyloučit ani motivaci typu: přání otcem myšlenky. Nebylo by správné a ničemu by neprospělo vnímat problémy s novými nároky na myšlení vyplývajícími z nové vojensko-politické situace katastroficky; v diskusích se zástupci armád NATO dokážeme být v mnoha oblastech rovnoprávnými partnery (i při abstrahování od zdvořilostních společenských hodnocení). V každém případě by však bylo účelné věnovat při osobním hodnocení minimálně stejnou pozornost jako tělesné zdatnosti i zdatnosti myšlenkové (na nezbytnost hodnocení zdatnosti informatické a jazykové jsem již upozornil ve VR č. 2/93).

Otázkám obranné dostatečnosti, přiměřenosti armády atd. byla a je věnována značná pozornost (i ve Vojenských rozhledech, včetně kritiky názorů P. Robejška). Obrana „malého nebohatého státu“ může být, jak je všeobecně známo, koncipována v mnoha variantách, s různou velikostí a strukturou rozdělení prostředků, s různou odolností státu, s různým rozsahem připuštěných důsledků ohrožení a krize, s různou velikostí, strukturou, bojovou silou, operační úrovní a koaliční integrabilitou armády. Snaha o exaktní určení a realizaci jednoznačně optimální varianty je, vzhledem k složité multikriteriální struktuře, dynamice, množství vstupů s různou věrohodností a informačním obsahem, nerealizovatelná. Jedno je však jisté: prostor přípustných řešení, v kterém je třeba hledat suboptimální variantu (jedinou a v dalším vývoji realizovanou), je dán vyloučením dvou hazardů:

① S obranou státu a jeho občanů a s bezpečností a stabilitou v příslušném regionu (v případě České republiky v citlivém a exponovaném regionu střední Evropy).

② S prostředky daňových poplatníků, svěřenými ze státního rozpočtu na obranu.

Suboptimalizační proces musí být výrazně determinován odpovědností uvažovat nejen existující, ale i na základě vědecky stanovených prognóz, potenciální rizika a ohrožení, vojenská i nevojenská, a relaci mezi dynamikou změn vojensko-politické situace a časovou dimenzí výstavby a přípravy armády i státu k obraně. Nekvalifikované proklamace, orientované na nerozumnou maximalizaci nebo minimalizaci vojenské síly a jí odpovídajících vojenských výdajů, jejichž autoři za obranu státu nikterak neodpovídají, mohou být zavádějící, avšak v demokratické společnosti nejsou příliš významné. Rozhodující slovo má informovaný a odpovědný parlament, zastupující občany státu.

„Sebezáchovné“ myšlení a rovněž filozofie „jednoho každého dne“, stráveného na určitém místě, resp. funkci a promítnutého do příslušné finanční částky, jsou, myslím, nejhoršími atributy současných myšlenkových procesů v naší armádě. Vyskytují se u všech generací a jsou velmi psychicky infekční. Jejich osobní projevy mohou být rozmanité:

- soustředění veškerého, tu většího, tu menšího, duševního potenciálu na neobjektivní obhajobání existence vlastní nebo „domovské, zastřešující“ instituce,
- vytvoření glorioly bezkonkurenční odbornosti, podepřené zdůrazňováním skutečných nebo i fiktivních styků na vysoké úrovni, realizující se arogantním odmítáním dialogu a názorů druhých,
- divadelní horlivost v řešení úkolů v zázračných termínech se zázračně nízkou kvalitou, kdy se nadělá více škody než užítu,
- „mrtvý brouk“, a to ve variantě bez jakýchkoli výstupů nebo se sterilními, prakticky nehodnotitelnými výstupy.

Všechny tyto projevy nemohou v normálním systému vztahů dlouhodobě obstát a pro své subjekty znamenají nikoli zachování, ale dřívější nebo pozdější pád; společenská ztráta, přímá i nepřímá, však může být značná. Zajisté lze vznést otázku, co se míní „normálním systémem vztahů“. Jde evidentně o značně složitý, přesto řešitelný problém. Podstatou řešení je systémové hodnocení efektu činnosti jednotlivce, resp. instituce. Chybou je vycházet pouze z prováděné činnosti a jejích výstupů (ke katastrofickým důsledkům vede tento přístup v oblasti řízení). Korektní hodnocení efektu činnosti, procesu, resp. jejich subjektů, by mělo vycházet z otázky: **„Co by se stalo, jaké by byly společenské důsledky (kromě úspory prostředků) při absenci dané činnosti, procesu, resp. pracovníka nebo instituce?“** Tuto otázku by si měl čas od času položit každý sám sobě a zejména by měla být součástí každého hodnocení.

Takto koncipované hodnocení identifikuje skutečný přínos pro armádu a obranu státu a umožní reálné posouzení efektivnosti vynakládání prostředků státního rozpočtu.

Odhalí se zbytečné funkce a aktivity, které je třeba zrušit a nikoli racionalizovat. Odhalí se, pochopitelně, i teatrální aktivity, včetně zbytečně propracovaných grafických dokumentů. Zároveň se uvolní časové, personální a finanční kapacity k řešení skutečně dlouhodobě zanedbaných a principiálně významných problémů. **Velice efektivním prostředkem k odhalení zbytečných prvků zejména v řídicích systémech je použití informační analýzy a celkové zvýšení informatické kulturnosti.** To vytvoří předpoklady pro zvýšení kultury pracovních procesů, včetně jejich myšlenkové složky. Nutno připomenout, že úspěšnost naznačeného postupu je podmíněna objektivním systémovým myšlením.

Nejvíce negativním, brzdícím důsledkem „sebezáchovného“ myšlení a jednání je nízká úroveň připomínkových a oponentních řízení a dalších aktivit, při kterých by se měly střetávat (nikoli vzájemně ničit) představy, názory a zájmy (nikoliv jejich nositelé). Je nezbytné urychleně skočit s praxí „žehlení připomínek“, s praxí falešné solidarity a „ohleduplnosti“, strachu, že na negativní hodnocení jeho subjekt více či méně doplatí, resp., v lepším případě, mu bude uložena realizace navržených zlepšení nebo nových postupů. Rovněž by **bylo účelné přehodnotit technologii zpracování a schvalování dokumentů.** Účinností naší práce by prospělo **zvýraznění osobní zodpovědnosti**, a to tak, aby u každé pracovní aktivity, resp. dokumentu, byl konkrétně, **imenovitě uveden jeho skutečný zpracovatel a případně i posuzovatel.** Schvalování všech materiálů, nezávisle na jejich významu, nejvyššími funkcionáři je formální a může legalizovat negativní procesy a nekvalitní práci.

Nemohu se nezastavit u části zmíněného článku, týkající se optimismu a pesimismu. Obojí, jsou-li motivovány ideologicky, módně nebo „sebezáchovně“, jsou brzdicím, demotivujícím faktorem ve společenských procesech. V současné době se zdá, že extrém bujarého optimismu překmitl do extrému ufnukaného pesimismu. Kdekdo nařká: nad příliš vysokými náklady na AČR, nad příliš nízkými náklady na AČR, nad malou identičností a aktivitou vlastních podřízených, nad příliš pomalým nebo příliš rychlým tempem transformačních procesů, nad příliš náročnými nebo příliš nenáročnými nadřízenými, nad svým velkým, ale málo oceněným pracovním úsilím. Nechci v žádném případě agitovat planými hesly, ale není opravdu již **nutno myšlenkově se povznést nad malichernosti** a být ve svých myšlenkách a skutcích aktivními účastníky **jedinečného procesu vytváření nové armády nového státu**: Armády inteligentní, lidsky, technicky, informačně, ekologicky moderní, efektivní, akceptované jako plnohodnotný partner vyspělých armád, armády s potřebným myšlenkovým i bojovým potenciálem, ale zároveň maximálně úsporné a pro občany České republiky společensky užitečné a vážené? Teatrální, infantilní nebo senilní, realitou nepodložený optimismus ani pesimismus a rovněž strach, alibismus a neodpovědnost nepatří k modernímu člověku a k příslušníku armády dvojnásob ne. Proto by měly, rychle a systematicky, mizet z našich myšlenek a skutků.

Velkou závažnost má význam myšlenkové akceptace perspektivy vývoje světa a lidstva s tendencí omezování armád a výdajů na zbrojení. V této souvislosti považuji za neadekvátní a frázovité používat termín „rozvoj“ ve spojení s armádou; armáda se, stejně jako jiné součásti společnosti, vyvíjí, programově by se měly rozvíjet pouze její komponenty, zvyšující její efektivnost v měnících se podmínkách. Humánní představu světa bez válek a proces redukce armády nelze ovšem směřovat s naivním nebo fingovaným pacifismem, který vytváří, úmyslně nebo neúmyslně, východisko pro pravý opak svého proklamovaného záměru: nestabilitu a nebezpečí války. Proces redukce armády a výdajů na obranu včetně zbrojení musí být odpovědně systémově koncipován a řízen, přičemž armáda sama, jde-li o armádu demokratického státu s atributy „efektivní“ a „občanská“, jej musí iniciovat a aktivně se na něm podílet. K tomu je nutno opustit povrchní uvažování a zamyslet se nad podstatou a souvislostmi jevů a procesů. Metodickým prostředkem k tomu by mělo být urychlené vytvoření jednoduché, konzistentní praktické terminologie. Dluh vědeckých institucí a vysokých škol v tomto směru je značný.

Nekritické přebírání (často spíše dětinské kopírování) cizích vzorů a vědomé nebo nevědomé ignorování našich výrazných specifík a vlastního potenciálu je u nás mnohde zakořeněno, a to více než 40 let. Jeho důsledkem (pro armádu, stát, společnost) je zbytečné vynakládání zdrojů jednak na málo výsledné styky se zahraničím, jednak na neefektivní alibistické aktivity v koncipování, řízení a realizaci obrany státu a výstavby armády. Bylo by samozřejmě chybou a v zásadě ani není možné vojensko-politické okolí ignorovat a zahraničních zkušeností nevyužít. Musíme však sledovat skutečný společenský, nikoli individuální nebo „družebně-divadelní“ efekt. Zadarmo není nic a i v této oblasti by měla být uplatněna tržní kritéria.

Význam vzdělání pro zvýšení úrovně v armádě je nepochybný. Vzdělávací proces by měl však více reflektovat současnou situaci, potřeby a světový trend. Mám na mysli jednak zvýšení vyváženosti odborné a všeobecné složky vzdělání,

jednak vytvoření a realizace systematického účelového celoživotního doplňování znalostí. Podle mého názoru naše současné školy nedávají svým absolventům žádoucí intelektuální potenciál pro účelné plánování a vynakládání času, pro systémové hodnocení jevů a procesů s uvažováním synergie (spolupůsobení) jejich materiálně-tech-nických, energetických, informačních a ekologických a zároveň humanitárních, sociálních, psychologických a etických aspektů. Dosti zanedbané jsou, myslím, na úkor značného rozsahu pamatovaných faktických informací, metodologie řešení problémů, schopnost hledání souvislostí, efektivní informační aktivity (automatizované i neautomatizované), uplatnění heuristiky, využívání synergetiky a modelování. Nelze opomíjet, že nedílnou součástí vzdělání i technicky nebo vojensky zaměřených odborníků v zemích západní Evropy jsou i znalosti sociologie, historie, etiky a dalších humanitárních disciplín.

Postgraduální studium by mělo být, vedle inovace a obnovení odborných vědomostí, zaměřeno na teorii řízení a plánování, teorii organizace, informatiku, hodnotovou analýzu, ekonomické metody a zejména na systémové disciplíny. Neschopnost a někdy i nechuť k uplatnění systémového přístupu a metod jsou naším velkým nedostatkem. Elementární požadavky systémovosti nejsou splněny u řady principiálně významných dokumentů, včetně těch, v jejichž názvu je termín „systém“ uveden.

Na rozdíl od autora zmíněného článku se domnívám, že naše současná situace výjimečná je a jako k takové je nutno k ní přistupovat. Problémy s ní spojené jsou složité a obtížné, ale zároveň originální, dlouhodobě výsledné a možno říci z profesionálního hlediska hluboké a krásné. Rutinními postupy je řešit nelze. Autor měl zřejmě na mysli, a v tom má pravdu, že naše situace není ojedinělá; nejen však z hlediska jejího současného výskytu v jiných zemích a armádách (i tam je považována za principiálně novou), ale i z hlediska historie naší armády. Domnívám se, že cenná poučení pro rozvoj svého myšlení nalezneme v myšlenkách tvůrců československého státu a jeho armády po roce 1918 (připomínám článek Ing. J. Fučíka „Výpověď generálního inspektora“ ve VR č. 7/93).

Co říci závěrem?

V současné době je, zejména v souvislosti s otázkami životnosti a modernizace techniky a výzbroje naší armády, často používán termín „skanzen“. Nepochybně se má na mysli (na rozdíl od běžného významu národopisného muzea, kam chodí návštěvníci s úctou a obdivem nad krásou a účelností starých staveb a věcí) cosi neefektivního, zbytečného, překážejícího. Aspekt časového stáří není sám o sobě významný. V tomto smyslu je možné mluvit i o určitém skanzenu v našem myšlení. Domnívám se však, a ve svém článku jsem na to upozornil, že minimálně stejné problémy, jako jsou se skanzeny v oblasti techniky a myšlení, jsou i se skanzenem v dlouhodobě zanedbané a deformované oblasti morálky. Zde nepomohou ani peníze a v plném rozsahu ani vzdělání. Vytváření otevřených korektních vztahů, kulturnost a společenská efektivnost práce a informačních procesů, úspornost vynakládání prostředků a zejména odpovědnost za stabilní bezpečnost státu a jeho občanů, chápána ovšem nikoli provincionálně, ale v širších politických

humanitárních a ekologických souvislostech, by měly být hlavními cíli modernizace AČR v oblasti morálky. Zvýšení úrovně myšlení je k jejich dosažení významnou nutnou podmínkou.

Plukovník v zál. doc. Ing. Václav M a r y š k a , CSc.

Ke koncepci výstavby Armády ČR

(Z hlediska metod její tvorby a rozvíjení)

V čísle 7/1993 uveřejnil vedoucí skupiny tvůrců Koncepce výstavby AČR plk. gšt. Ing. Petr Lužný obsáhlou informaci o dosažených pracovních výsledcích.

Jde o výsledky velmi významné, obsahové i metodologicky sympatické, a je tedy oprávněné očekávání, že vzbudí zaslouženou pozornost a odezvu.

Ve svém článku bych chtěl k jejímu rozvinutí a konkretizaci zdůraznit význam plnohodnotné operační analýzy a podělit se o některé zkušenosti a pracovní výsledky malého kolektivu, který v předcházejících třech letech některé koncepční úlohy řešil.

Je nutné souhlasit, ale navíc výrazně podtrhnout, že přestavba i navazující výstavba AČR do podoby odpovídající novým podmínkám (novému politickému, ekonomickému a vojenskotechnologickému prostředí) je nepřekročitelně limitována:

▲ organizační a technologickou zaostalostí za standardem vyspělých, především západoevropských armád, jejichž úroveň má být cílově dosaženo,

▲ nepříznivou situací na poli zdrojů prodlužující dobu trvání i rozsah nutné redukce neudržitelných stavů a tvorbu (zatím spíše hledání) stabilizované výchozí organizační dislokační situace (optimální nulové rozpočtové báze).

Z koncepčního pohledu určují tyto limity nejen časový interval nutný k dosažení stanoveného cíle, ale současně ho i dělí na fázi přestavby a fázi výstavby (jejíž počátek je spojován s rokem 1996).

Daný stav, nutící jít ve srovnání s okolím nejen po nejkratší spojnici mezi výchozím a cílovým bodem, ale současně jít i rychleji, což je vždy zdrojem rizik, vyžaduje

kontinuální konfrontaci obou situací, tj. přesně poznané reálné skutečnosti a trvale zpřesňované cílové představy, jako zdroje poznatků pro efektivní regulaci.

Cílem tohoto článku je snaha k úspěchu tohoto třibení názorů pozitivně přispět.

Ve stabilizovaných a prosperujících ekonomikách jsou prostředky vydělované na bezpečnost zpravidla přizpůsobovány strategickým plánům jako odraz uznání významu zajištěné bezpečnosti.

Objektivním údělem České republiky a Armády ČR, nepochybně na dlouhou dobu, je postup opačný, tj. nutnost důsledného přizpůsobování strategických plánů ekonomickým možnostem (vydělitelným zdrojům).

Tento stav dlouhodobého setrvávání na hranici zvýšeného bezpečnostního rizika proto vyžaduje, aby byla tvorba strategických koncepcí a plánů věnována maximální pozornost, vždy s potřebným doceněním významu regulace (tj. požadavku, který je s mimořádným úspěchem uplatňován při přestavbě ekonomiky).

To vyžaduje, jak již bylo řečeno, kontinuální srovnání dosaženého (nově výchozího) stavu a neustále zpřesňovaného cíle, a k tomuto účelu vyhovující pružnou a rychlou, minimálně rizikovou, metodu analýzy. Domnívám se, že koncepce proklamovaná zpracovateli není z tohoto i mého hlediska nejvýhodnější.

Není totiž obtížné rozpoznat, že způsob tvorby koncepce (strategických plánů) a jejich transformace do reálných struktur, zvolený zpracovateli volí jako nezávisle proměnnou sdruženou veličinu charakter a rozsah možných ohrožení státu a hledá pro ně dostatečně výkonnou armádu. Jelikož však je pro současnost typické, že možných ohrožení může být teoreticky až nekonečně mnoho, řeší zpracovatelé danou situaci cestou v exaktní analýze nepoužitelných vágních pojmů.

Rizikovitost této cesty totiž spočívá jak v průkazné obtížnosti výběru správného „etalonového“ ohrožení, tak především v jeho nekvantifikovatelné definici.¹⁾

Proto se domnívám, že schůdnější způsob je založen na principu závazné přímé úměrnosti mezi „výkonností libovolného zbraňového systému a náklady na jeho pořízení“.

Tento způsob proto vychází ze známých (závazných) zdrojů, (přesněji z operační sestavy za tyto zdroje pořiditelné) a vhodnou metodou a prostředky tj. pomocí dynamického konfliktního modelu a účelově zvoleného „etalonového protivníka“ „změřit“ pro danou sestavu její výkonnost. Účelovou alternativou měřené sestavy (nepřekračující limitní zdroje) se hledá v opakovaných analýzách sestava označitelná jako optimální (maximálně výkonná).

Dosažený výsledek pak dovoluje nejen zpětně usuzovat o všech třech rozhodujících limitních hodnotách (tj. o rozsahu konfliktu, vlastním limitním i proti stojícím potenciálu, navíc ve velmi cenné, různé hodnotové podobě operační síly, operační práce, výkonnosti respektive až nutného „příkonu“ a určitelné systémové účinnosti), ale dovoluje v dalších, příslušnou analýzou ověřitelných krocích, usuzovat o aplikaci tohoto limitního strategického výkonu na všechny konkrétní operační situace (konflikty) podlimitní.

Ve srovnání s předchozím, vykazuje popisovaný postup tyto přednosti:

1. Celou svou podstatou vyhovuje základnímu pohlížení na armádu jako na instituci určenou konflikty především **odvracet** (a jen v krajních případech a maxi-

málních omezeních úspěšně vést), tím že demonstuje svoji maximální výkonnost, připravenost a odhodlání k boji apriori „do všech azimutů“ a až v krajním případě reaguje na konkrétní „ohrožený azimut“, ovšem již jen silou, prostředky a způsoby, které této situaci odpovídají.

2. Přenáší těžiště úvah a analýz z vysoce neurčité a nestabilizované vojensko-politické oblasti do exaktnější oblasti vojensko-technické, tj. opouští oblast převažujících spekulací a vstupuje do oblasti převažujících exaktních analýz a měření.²⁾

3. Neruší kvalitu a účinnost komunikace s politikou a vytváří účinnější prostředí pro volbu optimální cesty nejen ve směru k politickoekonomické i technologické kompatibilitě s potenciálními spojenci, ale i pro kontrolní srovnávání dosahovaných výsledků s „etalonovými vzory“.

4. Je transparentnější a průkaznější ve svých názorech a doporučeních pro tvorbu jak dlouhodobých koncepcí (plánů), tak krátkodobější volbu regulačních strategií na cestě výstavby.³⁾

5. Za nejpodstatnější poznatek je však třeba považovat fakt, že tato metoda, záměrně vylučující konkrétního protivníka, definuje armádu jako maximálně výkonnou, výběrovou, na principu funkčních podsystémů členěnou, **množinu realizačních zbraňových prvků**, ze kterých je možné vždy dostatečně rychle a zdůvodněně vybrat takové smíšené uskupení, které optimálně vyhoví charakteru a rozsahu konkrétního ohrožení, tj. které bude z hlediska obrany dostatečně spolehlivé.⁴⁾

Vraťme se však zpět do vymezené zájmové oblasti.

Nové koncepce, které jsou spontánně uplatňovány ve výzbroji vyspělých armád, jsou založeny na těchto axiomech:

- ① Úkolem armád je **válku odvracet** a jen v krajním případě vést.
- ② Vojenská doktrína, funkční struktura a základní systém všestranného zabezpečení národních armád musí totopředurčení jednoznačně vyjadřovat na základě výhradní použitelnosti **konvenčních zbraní**.
- ③ Nutná, ofenzivně použitelná, **jaderná výbava je delegována do správy koalice**, a tedy i nutného členství v ní.
- ④ Nová technologie přemísťující své těžiště působnosti do vzdušného prostoru musí disponovat v dostačující míře těmito atributy účinnosti:
 - Schopností palebně dosáhnout a zasáhnout i nejvzdálenější cíl na území potenciálově srovnatelného protivníka z výchozích palebných postavení. Manévr palebnými prostředky je přínosem odolnosti nikoli řešením nedostačujícího dosahu.
 - Dostačující přesností úderů, **v míře nahrazující ve svých důsledcích až jaderné zbraně**, avšak bez nepřípustných sekundárních důsledků.
 - Dostačující pružností vyplývající ze schopnosti rychle přenést palby do ohrožených prostorů (na žádané cíle); měnit v souladu se situací úsilí;

podle potřeby měnit druh použitých prostředků ničení a úměrně potřebě volit i množství palebných úderů (palebné ničivosti).

- Dostačující strategickou, operační i taktickou mobilitou pozemních složek armády, jejich schopností se decentralizovaně pohybovat, avšak centralizovaně realizovat své údery, což vede k novému členění, nové dislokaci v prostoru konfliktu a novým úkolům pozemních vojsk.

Z uvedených vlastností zbraňových systémů a nové dělby práce vyplývají tyto strategické a technologické důsledky:

■ **Mizí rozdíl mezi způsoby vedení útoku a obrany.** Mizí souvislé fronty, ale především možnost a přípustnost vysoké, statické koncentrace sil na opevněných pásmech obrany. Tím zaniká i potřeba energetiky, organizačně, lidsky i materiálně náročných a nákladných průlomů těchto pásem stejně jako průlomů koncentrovaných útočících sestav ve chvílích „protiúderů“. Vedení konfliktu se stále více koncentruje do oboustranně shodně organizovaných palebných střetů, které z hlediska obránce vyžadují:

- zbavit protivníka **vstupní palebné převahy** spočívající zpravidla vždy v převaze počtů, stále více ztotožnitelné s převahou (nadvládou) ve vzduchu;
- zbavit protivníka **operační mobility a kompaktnosti** jeho sestav na zemi dříve než pronikne na bráněné území;
- **přenést v maximální míře bojovou činnost a její ničivé důsledky na protivníkovu území**; přitom je třeba vycházet z toho, že právě tento moment nejvíce ovlivní změnu poměru zisků a ztrát, a tedy i rozhodující rentabilitu agrese. **Obránce bude vždy méně omezován jak ve výběru ničených cílů, neboť agresor nesmí zničit co chce získat a nebude tolik závislý na rychlém zapojení pozemních sil do boje vyplývajícím z potřeby vést boj maximálním tempem (po nejkratší dobu), což je vždy nejrizikovějším místem v strategích agresora.**

■ **Válčiště** (prostor, na kterém se konflikt oboustranně vede) **je nedělitelné.** Údery musí od počátku do konce konfliktu směřovat proti cílům kdekoli na tomto území v pořadí dle jejich významu (vlivu) na pokles potenciálu, kterým protivník konflikt vede a následnou změnu rentability, o kterou se konflikt vede. Konflikt tím nabývá charakter jedině palebné strategické operace se změněným místem a úlohou v palebném výkonu omezených pozemních vojsk.

Uvedené technologické změny vyžadují, aby nová cílová AČR vykazovala, zajišťovala, respektivně vytvářela:

1) **Maximální palebnou výkonnost** s parametry dovolujícími splnit cíle požadované v minulosti od palebné protipřípravy vševojskové operace (tedy v omezeném prostoru a čase) v boji s veškerým protistojícím potenciálem protivníka na celém, v konfliktu angažovaném, území v jediném časoprostorově nedělitelném sražení.

2) **Vysoce účinnou neprostupnost** především vzdušného prostoru nad vlastním územím jako úkol integrovaných aktivních a pasivních prostředků PVO, RTV, a vojsk REB.

3) **Vysokou odolnost** veškerých zařízení na vlastním území (vojenských i nevojenských, statických i dynamických) se zřetelem na:

- jejich pořadí z hlediska jejich významu pro přežití a aktivitu efektivní obrany,
- na způsoby a prostředky používané protivníkem.

Zajištění takto definované odolnosti disponibilního potenciálu státu je novým úkolem nově členěných a rozmísťovaných pozemních sil, neboť vysoká odolnost vyžaduje údery opakovat, což násobí úkol, který musí protivník splnit. Nejpodstatnější pro tuto úvahu však je, že žádaný nový úkol „zvýšit odolnost rozhodujících objektů státního území“ zůstává nadále v plném souladu s:

- novou obrannou vojenskou doktrínou,
- palebnými a manévrovými možnostmi pozemních vojsk.

4) **Vysokou reprodukční schopnost, výkonnostní stabilitu a vytrvalost** zajištěnou nově koncipovaným systémem logistiky.

Shrme-li tyto cílové požadavky na moderní, vyspělou armádu, snadno rozpoznáme její nové funkční členění na:

- Podsystem taktického a vojskového letectva jako rozhodujících nositelů a realizátorů ofenzivních paleb.
- Podsystem integrované PVO. ⁵⁾
- Podsystem pozemního vojska členěného v souladu se svým novým místem a úlohou na:
 - statickou teritoriální (převážně neprofesionální) složku bránící objekty rozhodujícího významu pro průběh a výsledek obrany (konfliktu),
 - na vysoce mobilní složku schopnou vytvářet v daných prostorech a chvílích nutnou koncentraci (až převahu) sil a plnit úkol finálních fází konfliktu.

(Mimo tyto složky vzniká v současné době přechodný prvek - intervenční brigáda rychlé reakce - určená především pro speciální úkoly v rámci koalice i mimo území ČR. Po ukončení výstavby AČR jako výběrové množiny ztratí tento prvek smysl. Požadovaný intervenční kontingent bude vybrán dle situace z AČR jako plně kompatibilního celku ze všech podsystemů.)

- Podsystem logistiky.

Toto **realizační uskupení** výběrových zbraňových podsystemů a prvků musí být zastřešeno **jádrem organizačním** v rámci ministerstva obrany (koncepční úkoly) a generálního štábu (strategicko operační řízení). To však přesahuje stanovené cíle tohoto článku.

* * *

K ukončení úvahy je však nutné znovu zdůraznit, že jedinou cestou dalšího řešení je vysoce exaktní myšlení, soustředění faktů, jejich cílevědomé třídění a obje-
vování souvislostí - tedy exaktní operační analýza.

Poznámky k textu:

- 1) Vedoucí skupiny tvůrců koncepce AČR plk. gšt. Ing. Petr Lužný ve svém článku v č. 7/1993 VR právě takovéto „etalonové“ ohrožení definuje a požaduje, aby AČR byla schopna „v osamocení čelit lokálnímu konfliktu s protivníkem srovnatelného potenciálu“. To explicitně vyžaduje již vstupně dostatečně přesně kvantifikovat alespoň dvě ze tří alternativních, vysoce „mlhavých“ hodnot. Ve chvíli, kdy chceme dospět k poznání svého vlastního (požadovaného) vojenského potenciálu, jsme nuceni přesně vymezit nejen „lokální konflikt s omezenými cíli s prostorovým ohraničením“, ale i „potenciálově srovnatelného protivníka“, což představuje jedinou rovnici o dvou neznámých.
- 2) Tím tato cesta redukuje oblast možných omylů v poměru přesností, s jakou je definovatelný „etalonový konflikt“ na straně jedné a „nepřekročitelný investiční zdroj“ na straně druhé, respektive v poměru přesností, s jakou je určitelný opět „etalonový konflikt“ jako rozhodující vstup první cesty a účelově volitelný „etalonový protivník“ vystupující jako parametr druhého způsobu.
- 3) Jako významný argument podporující tyto závěry budiž uvedena informace, že víceletá práce v tomto směru, dnes, doufáme, že jen dočasně zrušeného „odboru výzkumu operačního použití letectva a PVO při SSOS Brno (ISS)“ přinesla první konkrétní výsledky získané jako produkt aktualizované a aplikované teorie a funkčního modelu pracujícího na požadované strategicko-operační úrovni armády popisovanými postupy.
- 4) Je evidentní, že tento funkční princip zaručuje v rámci doktríny axiomaticky žádanou „obranou dostatečností“ jen do určité infilxní hodnoty na škále všech možných ohrožení. Ohrožení nad touto hodnotou musí být řešena v rámci koalice. I když tento případ není předmětem tohoto článku, je vhodné zdůraznit, že výše proklamované principy a postupy toto rozšíření úvah nejen dovolují, ale i připravují tím, že exaktně definují právě tu oblast možných ohrožení, ve které je obrana spolehlivě zabezpečena vlastními silami a prostředky, a která by proto měla být z odpovědnosti koalice (jejich bezpečnostních záruk) vyjmuta.
- 5) Význam obou těchto podsystémů (Integrovaných vojenských vzdušných sil) bude vždy vyšší, čím vzdálenější bude plnohodnotné členství AČR v koalici (NATO). To proto, že od koalice se především očekává, v případě potřeby, posílení těchto složek.

Plukovník Ing. František Vařech, CSc.

Ke konfliktu nízké intenzity

Ideový podnět k následujícímu pojednání dal plk. v zál. Ing. Nastoupil, který replikou upozorňuje ve Vojenských rozhledech (VR) č. 5/93, na sporné otázky článku uveřejněného pod názvem Bez nových poznatků o ozbrojeném konfliktu nízké intenzity se už neobejdeme! - viz VR č. 1/93, str. 88. Zmíněnou statí jsem tehdy

reagoval na změny, které nastaly, i ty, které se objevují na bližším i vzdálenějším horizontu.

Jednou z nich se ukazuje stále naléhavější problematika konfliktu nízké intenzity. Rozvíjející se polemika v tomto směru potvrzuje skutečnost, že jde o konflikt, který má výrazné specifické rysy, avšak jeho hlavní podstata (ozbrojené násilí) se nemění. Proto jej rozhodně nelze vytrhnout z celkového kontextu ozbrojeného konfliktu. Guerilla, drobná (lidová) válka, vedená malými oddíly, nezřídka partyzánskými, má pochopitelně své zvláštnosti. Guerillový způsob ničení má jiná pravidla, ale je to ozbrojený boj. V tomto ohledu je tudíž další příspěvek z okruhu problémů konfliktu nízké intenzity odezvou na celkovou novou povahu ozbrojeného konfliktu. Je ohlaselem na události, které nabádají k odhalování zřejmých jevů v oblasti ozbrojeného násilí.

Zajisté lze říci, že příčinou vzniku, nového obsahu a způsobů vedení ozbrojených konfliktů jsou vedle kvalitativně nových věcných podmínek především změny globálního společenského prostředí. Od toho lze vyvodit, jaký charakter by případný konflikt mohl mít; jaké cíle by sledoval; jaká opatření by bylo potřebné učinit k jeho účinnému předcházení. Kromě toho, při případném vzniku konfliktu, jak velkou ozbrojenou silou by bylo nutné čelit protivníkovi. Povahu druhu analýz, které k tomu v rámci strategického plánování budeme muset pravděpodobně podstoupit, lze pochopit pouze na širším základě současného stavu a jeho průvodních nejvýznamnějších změn, k nimž zejména patří:

① V podstatě jde nyní o vyhodnocení nového strategického pohledu na vnější i vnitřní společenské procesy vojenskopolitického charakteru, k nimž došlo. Epochální, zásadní pronikavé přeměny jsou v tomto směru nevyhnutelně spojovány s osvojováním si nových poznatků, zejména příčin vzniku, způsobů ničení protivníka, intenzity vedení ozbrojených konfliktů, doby jejich trvání apod.

② Za posledních několik let došlo ke změnám, pokud jde o hrozby i pokud jde o to, kde a proč by mohlo dojít ke konfliktům a s jakým cílem by byly vedeny. Hlavním cílem světového ozbrojeného konfliktu v podmínkách někdejší existence přibližné vojenské rovnováhy sil a prostředků mezi Východem a Západem bylo dosáhnout totálního zdolání protivníka s uplatněním nejúčinnějších způsobů ničení. Tomu se uzpůsobovala bojová připravenost, operační a bojová příprava, operační a mobilizační rozvinutí vojsk a přijímala další opatření. Vytknutému cíli odpovídaly i stanovené úkoly. Tyto cíle se nyní v podmínkách uplatňování multilaterálních vztahů výrazným způsobem pozměnily.

③ Po více jak čtyřicetiletém systémovém rozdělení Evropy byla rozpuštěna Varšavská smlouva a zrušena RVHP, nastoupili jsme cestu politické a ekonomické transformace založené na pluralitní demokracii a prosperitě tržního hospodářství. Celý proces vyústil v emancipaci Slovenska a nalezení jeho vlastní identity. Přicházející změny postupně ovlivňovaly rozhodující oblasti společnosti, počítaje v to i vojenskou (obránnou) politiku státu. V různých oblastech rychle probíhající vývojové změny podnítily základní směry vývoje společenských procesů, jakož i proce-

su ozbrojeného konfliktu, zejména kvalitativní i kvantitativní stránku podmínek, na jejichž základě ozbrojený konflikt probíhá.

④ Nově formující se podmínky by patrně mohly v pozitivním smyslu celkový proces ozbrojených konfliktů příznivě ovlivnit. Ovšem z jejich subjektivních faktorů namnoze vyplývají málo účinná opatření k zamezení konfliktů. Na druhé straně stále vyspělejší prvky tvořící věcnou stránku podmínek naopak zdroj válek podněcují. Následkem toho se stupňuje frekvence vzniku a plošně rozšiřuje ozbrojené násilí do nových oblastí. Tyto okolnosti rozhodujícím způsobem ovlivňují vytčené cíle ozbrojených konfliktů.

⑤ Nástin problémů vyvolává potřebu užší integrace ve vojenské oblasti a spolehlivé záruky kolektivní obrany. Zmíněný trend není samoúčelný. Vychází ze změněné obsahové stránky ozbrojeného konfliktu - sociálních, politických, ekonomických a vojenských činitelů. Z jejich posouzení se odvozují rozhodující kritéria ozbrojeného konfliktu, intenzita vedení, doba trvání, měřítko, způsob ničení apod.

Současné mnohostranné vztahy v politické oblasti s jistotou vylučují globální měřítko ozbrojeného konfliktu. Totéž ovšem nepotvrzují konflikty jiné kategorie. Naopak se ukazuje, že konflikty typu velké a střední intenzity (globálního a lokálního rozměru) se v podmínkách celosvětových multilaterálních vztahů adaptují jako konflikty nízké intenzity. Je tudíž zcela přirozené, že taktéž k problematice adaptability ozbrojeného konfliktu do nových podmínek vojenští odborníci (i politici) vedou polemiku. Dokladem toho může být i náš dialog.

Připustíme tedy hypotézu, že konflikty z globální a regionální úrovně (vysoké a střední intenzity) se transformují do roviny nízké intenzity. Jak z předchozího vyplývá, sledují přitom i jiný cíl. Důležité je právě ono „omezení“ dosažení cílů. K tomu plk. v zál. Nastoupil uvádí: „...ke konfliktu nízké intenzity se uchýlí strana, která není vzhledem ke svým prostředkům schopna dosáhnout cíle, který považuje za důležitý, a rozhodnutí konfliktu cestou vojenského vítězství. Používání vojenské síly je málo intenzivní, sílu nahrazuje čas, trvání konfliktu.“

Ohlasy v tomto směru zaznamenávají i různé otázky teorie a praxe vojenství. Především lze v dnes probíhajících konfliktech pozorovat jejich novou povahu. Charakteristickým rysem je zejména zaměření na řešení některých specifikovaných problémů, například lokálních zájmů různých skupin v oblasti politické, ekonomické, sociální a dalších.

Ze zhodnocení poznatků je patrná možná definice konfliktu nízké intenzity. **Rozumíme jím ozbrojený boj konvenčních ozbrojených sil mající zpravidla malou míru (hodnotu) nasazení nezbytného množství konvenčních sil (obyčejně v součinnosti s policejními silami) proti protivníkovi, který plošně uplatňuje nekonvenční strategii a taktiku. Z hlediska charakteru konfliktu, nemusí být vždy nutně cílem nepokojů, povstání a jím podobným ozbrojeným akcím, dosažení vojenského vítězství.**

Jak již prozrazuje definice, jde o zcela zřetelně vymezený okruh problémů, který koresponduje s úkoly a cíli konfliktu nízké intenzity. Vzhledem k novosti řešení těchto otázek v Armádě ČR, chtěl jsem v inkriminovaném článku Bez nových poznatků o konfliktu nízké intenzity se už neobejdeme! zevrubně postihnout co

nejširší okruh nejrůznějších problémů. I takové, které přímo s konfliktem nízké intenzity nesouvisejí. Projevilo se to splýváním rozdílů konfliktu nízké intenzity s vedením nízkou intenzitou. Rovněž příklady důsledně nevyhovovaly tématu. Na sporné otázky předpokládám odpovědět s tím, že současně pokročím v teoretických poznatcích a obětované úsilí rozšíří dosavadní vědomosti. Započít se ovšem musí s minulostí.

V dějinách našeho starého nepočetného národa nemáme příliš typických příkladů vedení konfliktů nízké intenzity, ať už jde o nedávnou nebo časově vzdálenou historii. Převážnou část dějin naše země v minulosti přináležely do jiných společenských seskupení a tudíž i ozbrojené síly patřily do vojenských celků s charakteristickou organizací společných (spojeneckých) operací velké a střední intenzity. Armáda, která byla vždy neoddelitelnou součástí českých zemí, se zpravidla připravovala na ozbrojený konflikt v rámci aliančních podmínek. Ať už tomu bylo v rámci soustátí Rakouska-Uherska, nebo po 2. světové válce ve Varšavské smlouvě.

Vidíme, že zájem velmocí o zapojení našeho území pro koaliční účely není nový. Již v roce 1879 pruský kancléř Bismarck výstižně vyjádřil svůj názor na strategickou polohu českých zemí, když prohlásil, že: „Čechy jsou ohromnou polní pevností, která je vybudovaná Bohem uprostřed evropské pevniny.“ Při jiné příležitosti se zase údajně vyjádřil, že: „...kdo bude pánem Čech, bude pánem Evropy.“ Z hlediska geostrategické polohy státu lze též v budoucnosti očekávat, že Česká republika bude využívána, aby se vojenským potenciálem podílela na evropské stabilitě a bezpečnostní politice.

V důsledku některých destabilizujících vlivů je zcela přirozená snaha o brzkou vojenskou integraci se zajištěním kolektivní obrany na aliančním základě. Vývoj tímto směrem však neurychlíme. Proto nezbyvá než s okamžitou platností řešit obranu vlastními silami. To znamená též zvládnout autonomně všechny otázky, které souvisejí s problematikou konfliktu nízké intenzity. Vraťme se proto znovu do historie a podívejme se, do jaké míry nám v tomto ohledu připodobní některé současné souvislosti. Myslím, že by bylo vhodné využít i znalostí plk. Nastoupila, který v replice zmínil sedláky u Chlumce. Přesto, že jde o velké nevolnické povstání v Čechách v době značně vzdálené (doba Marie Terezie, panovnice v habsburské monarchii) a příklad by se tudíž mohl zdát bezvýznamný a zastaralý (možná nevhodný), vybízí k zamyšlení.

V samostatném svazku Československé dějiny v datech se uvádí, že „od 20.-24. 3. 1775 probíhalo tažení nevolníků ze severních Čech ku Praze ... byli zastaveni 24. 3. vojskem na Invalidovně. Další houfy povstalců směřovaly z východních Čech do Podkrkonoší a dále až na Turnovsko a do Podještědí pustošíce cestou panská sídla a fary. Byly rozehnány vojskem, zejména ve srážce u Chlumce nad Cidlinou. V létě téhož roku pokračovalo povstání letní fází. Již v dubnu a květnu vypukly v jižních a západních Čechách a na Moravě lokální bouře. Postupně se rozšířily do středních, severních a východních Čech. Hnutí vyvrcholilo o žních. Na mnoha místech znovu zasáhlo vojsko (krvavé srážky na Konopišti 18. 7. a v Lesonicích na Moravě 26. 7.)“ (Tolik úryvky ze svazku Československé dějiny v datech; Nakladatelství Svoboda, Praha 1986, str. 207).

Vraťme se o řadu desetiletí dříve, do poválečného období roku 1918, kdy se konstitovalo Československo. S aktuální problematikou konfliktu nízké intenzity

té doby souvisí skutečnost, že v českých zemích žily 3 milióny Němců. Ve vědecké odborné publikaci Svět a Československo ve 20. století (Horizont, Praha 1990) se v této souvislosti uvádí, že: „... Tito příslušníci se nechtěli stát v novém státě menšinou. Ustanovili v okrajových oblastech své vlastní vlády a považovaly se za součást nové Rakouské republiky. Česká vojska však do konce roku 1918 celé německé území bez vážného odporu obsadila. V březnu 1919 zde došlo ke generální stávce a demonstracím. České vojsko demonstrace potlačilo, přičemž bylo zabito 40 Němců, zejména v Kadani a ve Šternberku na Moravě. Tam byli Němci částečně ozbrojeni a zastřelili dva vojáky.“

Tentýž pramen přináší ještě jednu epizodu konfliktu nízké intenzity, tentokrát z prostoru severní Moravy: „... Za války (1. světové války) ohlásili jak čeští, tak polští politici nároky na celé Těšínské Slezsko. Poláci je po převratu takřka celé obsadili, v lednu 1919 však začala ofenzíva československé armády, při níž byl zabrán celý uhelný revír a železnice spojující Moravu se severním Slovenskem. Toto území bylo pak v létě 1920 arbitráží přiznáno Československu. Tím se ovšem ocitlo v jeho hranicích 70 000 Poláků a vztahy s Polskem zůstaly trvale napjaté ...“

Výběrem příkladů z minulosti nejde o připomenutí techniky bojů, či rozbor vojenského umění. Odborné vojenské otázky jsou zde samozřejmě ovlivněny zásadními dobovými rozdíly. Příznačná aktuálnost konfliktu nízké intenzity pro jistou dobu by se mohla přičinit o celkové pochopení významu a zasazení problematiky konfliktu nízké intenzity do vojenskopolitického kontextu. Z hlediska současného zorného úhlu pohledu epizody nabízejí v tomto ohledu alternativní zdroj poznatků.

Spornou otázkou, na kterou stále nemáme shodný názor s plk. Nastoupilem, je velení vojskům. Bylo by proto účelné v širších souvislostech problém objasnit. Podle mého mínění v hierarchicky stupňovitě rozmístěných článcích, dostává systém velení v konfliktu nízké intenzity poněkud jiný charakter. V hodnoceném článku jsem k tomu uvedl, že: „...v nové kvalitě velení vojskům ... V operacích nízké intenzity, to může být metoda decentralizovaného velení“. Můj oponent tvrdí, cituji: „Boj konvenčních protiguerillových sil vyžaduje centralizované velení, a to při zdůraznění potřeby samostatnosti a iniciativy podřízených velitelů v rámci plnění uloženého úkolu. Skutečnost, že nadřízený velitel disponuje zpravodajskými a průzkumnými silami a prostředky, nutnost centralizovaného velení zesiluje.“

Já nemohu z tohoto textu odvodit nic jiného než přesvědčení plk. Nastoupila o prioritě centralizovaného velení. K této domněnce souhlasně dodávám, že může být správná. To ale neznamená, že takové přikývnutí stačí na potvrzení předcházejícího názoru. Ostatně lze sotva přehlédnout, že problematika velení vojskům vlivem stále modernějších materiálových podmínek mění i technologii praktického uplatnění systému velení. Také subjektivní vlivy budou případ od případu různé. Jiné podmínky pro velení se vytvářejí například při vytlačování davu z náměstí vojsky (v součinnosti s policejními silami), nebo kupříkladu při eliminaci rozsáhlejšího nepokoje v členitém terénu. Proto vysvětlení problematiky velení vojskům není jednoduché. Vyžaduje širší rámec, a to již od nejnižších velitelských stupňů.

Už v taktické jednotce, jakou je mechanizované družstvo - roj (obsluha odpařovacího zařízení nebo děla, osádka tanku, letounu apod), jako orgán velení vystupují velitelé (družstva, obsluhy, osádky) a objektem velení jsou podřízení mu vojáci

(členové osádky), uvádějící v činnost příslušnou bojovou techniku. Systém velení takovéto základní taktické jednotky je součástí, nebo řečeno jinak podsystémem vyšší jednotky (čty, roje letounů aj.). V úloze orgánu velení zde vystupuje velitel čety a bezprostředními objekty velení jsou podřízení velitelé družstev, jejichž prostřednictvím působí na mužstvo a bojovou techniku. Velitel družstva je tak zároveň orgánem velení (ve vztahu k podřízeným vojákům) a objektem velení (ve vztahu k veliteli čety).

Složitější a rozvětvenější systém je u praporu, brigády, armádního sboru. Takováto stupňovitost velení, existující ve všech armádách, je při soudobém vybavení štábů technickými prostředky velení a při obvyklých metodách práce, osvědčená s uplatněním metody centralizovaného velení. Především dovoluje do značné míry uspořádat proudy informací zdola nahoru, z taktického na operační stupeň a naopak.

V současné době však, vlivem věčných podmínek v oblasti systémů velení, dochází k zásadnímu zvratu v technologii předávání informací. Po celá poslední léta se vývoj ubíral tímto opačným směrem, a tak se obrat nabízí zcela zákonitě. Stejným způsobem již v minulosti k obdobným změnám v mnoha oborech společnosti, respektive ve vojenství docházelo. Přihlédneme-li k minulosti, pozorujeme, že některé z nejdůležitějších dopadů na bojiště byly způsobeny technologiemi, které byly vytvořeny pro společnost všeobecně a nikoli se zaměřením na vojenství. Například železnice umožnily pro vedení operací manévry na strategické úrovni. Spalovací motory, rádio umožnily taktický a operační manévry apod.

Za současného stavu vysoké úrovně informačních technologií lze usuzovat na to, že by budoucnost mohla být charakterizována jako období, v němž převládne orientace na informace. V tomto směru stejný trend jako v případě železnice nacházejí nyní vyspělé technologie informačních systémů v pohledu k dalšímu horizontu. Informace začínají hrát důležitou roli již také ve vznikajících informačních systémech armád v tom směru, že se odrážejí ve změně jejich toku. Na základě toho je možné (i v konfliktu nízké intenzity) předpokládat tyto základní jevy:

- změny v kvalitě velitelských opatření,
- pronikavé zkrácení doby na jejich uskutečňování,
- zvýšení nároků na velení, z nichž k nejdůležitějším patří vysoká operativnost, pevnost a současně pružnost v jejich práci,
- výrazné zjednodušení obsluhy a
- nepřetržitost a utajené velení.

Všechny tyto požadavky na velení spolu souvisejí a lze tvrdit, že uvedené tendence ve velení vojskům budou s největší pravděpodobností platit i v případě konfliktu nízké intenzity.

V souvislosti s tím splnění nových požadavků na velení vojskům je a bude velmi významným a složitým problémem. V našich podmínkách to pro případ konfliktu nízké intenzity předpokládá: vybavit orgány velení novými moderními prostředky automatizovaných systémů velení nové kvality, zaručujícími kompatibilitu a interoperabilitu uvnitř jednotlivých druhů vojsk a logistiky, ale především se systémy velení potenciálních spojenců (zřejmě NATO); neustále zdokonalovat metody práce velitelů a štábů s uplatněním nových přístupů: zachovávat zásadu nezvyšovat nároky na uživatele (velitele, štábní pracovníky) při využívání nových systémů

velení; přizpůsobovat (zlepšovat) organizační strukturu; optimalizovat počty orgánů velení a systém míst velení; zvyšovat připravenost důstojníků s uplatněním nových metod.

Tímto postupem by bylo pravděpodobně možné usnadnit změnu dosavadního stavu systému velení a dát jej do souladu s požadovanými bojovými možnostmi vojsk. Zejména by to mohlo pomoci k zvládnutí **automatizovaných systémů velení**. K obvyklým složkám tj. velení, řízení a spojení (command, control, communication) a průzkumným prostředkům (intelligence), přistupuje nyní ještě progresivní výpočetní technika (computers), a již zmíněná interoperabilita (interoperability). Tyto automatizované systémy velení, označované C^4I a C^4I^2 , jsou nezbytným předpokladem navázání součinnosti s armádami potenciálních budoucích spojenců v míru a zejména v poli, při vedení společných kombinovaných vzdušných a pozemních operací.

Bude-li před Armádu ČR vytyčen cíl nezaostávat v tomto směru za vyspělými armádami jiných zemí, bude pravděpodobně nutné v těchto stěžejních otázkách výpočetní techniky trend. Tím spíše, že se technické prostředky všech součástí automatizovaných systémů velení velmi vyvíjejí. Tyto zásadní otázky se dotýkají ozbrojeného konfliktu všeobecně.

Pro něj jsou určující kritéria velení konvenčním silám stejné jako s nekonvenčním protivníkem, který spoléhá na svou pohyblivost, skrývání, únik, náhlý přepad apod. Z historie vojenského umění je v tomto ohledu známá skutečnost, že čím méně pohyblivé byly formy boje, tím bylo velení vojskům centralizovanější a naopak. V tomto smyslu princip centralizace velení zůstává v platnosti, avšak v současné době na základě předchozího rozboru se mění jeho obsah.

Podle mého názoru, která armáda jakými způsoby a za využití jakých informačních technologií podchytí výhody využívání automatizovaných systémů velení vojskům, přispěje (dříve či později) k zvyšování samostatnosti, operativnosti ve velení vojskům v konfliktu nízké intenzity. Čím vyšší bude mít postavení automatizovaný systém velení vojskům v konfliktu nízké intenzity v hierarchické struktuře vojsk, tím zahrne větší množství systémů, podsystémů a různých prvků, a tím v něm budou i souvislosti a vazby mít decentralizovanější, volnější charakter.

Jestliže dnes ještě hovoříme na odborné úrovni o metodě centralizovaného velení jako rozhodující, nečiníme tak z neznalosti. V posledním období ve vyspělých armádách (viz např. Vojenské rozhledy č. 6/92 str. 59) dochází ke změně, která se vztahuje i ke konfliktu nízké intenzity. Přeměny s jeho manévrovým charakterem, zkrácením lhůt na jeho přípravu a vedení, nerovnoměrností jeho vývoje, činností vojsk na směrech (i samostatně, v řadě případů působících odtržené od hlavních sil). Podobné jsou věcné podmínky související se zvětšující se palebnou silou, přesností zbraní, délkou účinné střelby na úkor masového nasazování pozemních sil, které je typické pro oboustranně konvenční ozbrojený konflikt.

Množství složitých funkcí a informačních vnějších i vnitřních vazeb každého orgánu velení (již vzpomínaného nejnižšího stupně až po nejvyšší) není v konfliktu nízké intenzity vždy dvoustranným procesem. Ve standardním boji se obyčejně dosahuje vítězství konvenčních vojsk silou zbraní, uměním řídit, účinně, s co největším užitekem a efektivitou využívat síly a prostředky, které jsou k dispozici,

v zájmu úspěšného splnění stanoveného úkolu. V ozbrojeném konfliktu nízké intenzity tomu tak není.

Z podstaty konfliktu nízké intenzity tyto úkoly v plném rozsahu vyplývají pouze od nekonvenčních sil. Z toho vidíme, že ozbrojený konflikt nízké intenzity, na rozdíl od standardního ozbrojeného konfliktu, vedeného oboustranně konvenčními silami, není jednoznačně dvoustanným procesem a tudíž i způsob velení je jiný. Výsledků se nedosahuje ozbrojenou silou za každou cenu, ale například pouze eliminací protivníka nebo postačí dosažení politických ústupků. Nejde tedy o umění řídit, umění účinně s co největším užitekem využít síly a prostředky v zájmu úspěšného splnění stanoveného úkolu. To je další argument pro volnější způsob velení, metodu decentralizace. Není to pravidlo. Největší význam pro úspěšné splnění úkolu má taková metoda, která je z hlediska konkrétního přístupu nejprogresivnější.

Již jsem se v předchozí části zmínil, že z historického pohledu se vždy prosazoval tok informací z bojiště (válčiště) - zdola nahoru. Jakmile začala probíhat bojová činnost, nižší stupně musely zabezpečovat informovanost vyšších stupňů v podmínkách přísného centralizovaného systému velení. Avšak předchozí rozbor dovádí, že tento tok informací se postupně mění. Čím dále tím více systémů vzniká na shromažďování informací a na jejich poskytování taktickým velitelům. Dokonce i údaje o cílech a objektech ničení přicházejí z vyšších stupňů. Tento trend existuje u stávajících systémů a lze jej předpokládat u budoucích exkvizitních automatizovaných systémů pozemního vojska i letectva.

Je to přirozený proces u armád, které si chtějí zachovat kontinuitu dokonalosti. Zaváděním automatizovaného systému velení se výrazněji snižuje objem a rozsah prací při velení. Další snižování náročnosti práce velitelů a štábů v poli je hlavním a rozhodujícím kritériem uplatnění automatizovaných systémů velení C⁴I². K němu dnes přistupují profesionální schopnosti přenosů informací přímo z bojiště s využitím audiovizuální a auditivní techniky. Tyto informace se využívají k zpětnému řízení boje.

Na základě zkušeností z konfliktu v Perském zálivu, o kterém se mluvilo jako o válce v přímém přenosu, Somálska a říjnové Moskvy 1993 se ukazuje, že audiovizuální a auditivní informace ve spojení s využíváním automatizovaných systémů nabízí takové množství kvalitních informací, které postačuje pro kvalifikované přijímání rozhodnutí velitelů všech stupňů, tak i řízení zbraňových systémů a též samostatnější plnění úkolů.

Tyto skutečnosti umožňují, oproti centralizovanému velení vojskům, poskytovat větší samostatnost podřízeným velitelům s větší možností projevení iniciativy, tvořivosti a pružnosti při plnění úkolu. Stupeň decentralizace bude proto vždy různý a pravděpodobně bude odpovídat konkrétním situačním podmínkám, které se stále výrazněji přiklání (v důsledku nových věcných podmínek v oblasti velení vojskům) ve prospěch decentralizace. Na základě těchto vědomostí jsem v článku uveřejněném ve Vojenských rozhledech číslo 1/92, str. 93 uvedl názor, že: „... v nové kvalitě velení vojskům ... V operacích nízké intenzity **to může být** metoda decentralizovaného velení“.

I když na první povrchní pohled se může zdát velení vojskům v konfliktu nízké intenzity bezproblémovou, jednoduchou záležitostí, hlubší analýza ukázala složi-

tější souvislosti. Bylo proto účelné vycházet z širších základů vlastního systému velení, a na tomto základě ověřit specifické otázky konfliktu nízké intenzity.

Velení vojskům není jedinou problémovou otázkou konfliktu nízké intenzity, kterou by bylo účelné v budoucnosti řešit. Na některé další jsem upozorňoval v uvedeném článku. Jde například o součinnostní vazby s českou policií, legislativní zabezpečení, prosazení poznatků o konfliktu nízké intenzity do připravenosti a mobilizační pohotovosti, přípravy velitelů, štábů a vojsk, logistiky vojsk apod.

Plně si uvědomuji složitost všech souvislostí, majících vztah ke konfliktu nízké intenzity. Proto si nečiním nárok na všestranné rozvinutí všech otázek, zejména těch, které jsou stále předmětem diskusí a nebylo u nich dosaženo názorové jednoty. Nadto některé myšlenky vyložené v této pasáži nemusí plně odpovídat názorům v podmínkách, kdy se vše (a to nejenom v Armádě ČR) systémově mění. Pokládám za účelné opět se vrátit k tomuto aktuálnímu tématu a dotknout se sporných otázek s širším okruhem čtenářů a spolu s nimi dospět k dalšímu rozšíření poznatků. V této souvislosti děkuji všem, kteří v našem vojenském odborném tisku uznají za možné a nutné vyjádřit své názory k této stále naléhavější problematice konfliktu nízké intenzity.

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a ,
plukovník Ing. Karel K o z á k

K OBSAHU OPERAČNÍ PŘÍPRAVY

K vrcholným zaměstnáním operačních štábů bezesporu patří komplexní štábní nácviky a velitelско-štábní cvičení. Tyto formy operační přípravy jsou stejné jako i jiné oblasti vojenství, poznamenány některými návyky z doby, kdy naše země byla členským státem Varšavské smlouvy. Zvláště velká pracnost a rozsáhlý objem zpracovávané dokumentace při plánování operací byl v minulosti terčem časté kritiky. Bohužel se nám jeví, že zažitě stereotypy v práci operačních štábů nejsou překonány ani v současnosti.

Jednou z příčin může být i neexistence platné normy štábní práce, která by odpovídala nově vzniklým podmínkám pro přípravu a vedení bojové činnosti. Předpis Oper-2-1 z roku 1970 nemůže být návodem pro práci dnešních štábů. Štábní praxe

vyžaduje určitou míru ujednocení a možný návod k činnosti velitelů a štábů na různých stupních velení. Proto vytvoření nového předpisu ke štábní práci orgánů velení je v současnosti aktuální úkol.

Námětové situace zpracovávaných cvičení dostatečně neodrážejí možná rizika a ohrožení naší republiky. Tím se stává, že se jejich průběh příliš neliší od v minulosti procvičovaných standardních frontových či armádních operací. Zvláště zpravodajské orgány operačních štábů by se již v přípravě těchto zaměstnání měly hlouběji zabývat možným vývojem politických otázek a jejich dopadem na činnost vojsk obou bojujících stran.

Tolik kritizovaná **formálnost** v práci operačních štábů v některých směrech přetrvává, jinde se dokonce prohlubuje.

Na podkladě jednoduchého znázornění - viz **obr.** - možného metodického postupu práce velitele a štábu při přípravě operace uvádíme několik postřehů.

Při procesu **tvorby zámyslu** (lze zde zahrnout ujasnění úkolu, hodnocení situace a případné dopracování připomínek nadřízeného při jeho schvalování) by měl výrazně autoritativní přístup velitele ustoupit „demokratičtější“ formě, při které by velitel s vybranými funkcionáři svého štábu vedl **rozpravu** k optimálnímu způsobu splnění uloženého úkolu. Tuto fázi rozhodovacího procesu je nutné považovat za rozhodující ke splnění cílů operace. Proto i čas vyčleněný v metodice by mohl být podstatně delší než tradičních 3 až 5 hodin, samozřejmě v závislosti na situaci. Může se tak dosáhnout daleko větší vzájemné informovanosti než doposud, což se nutně odrazí v kvalitě přijatého zámyslu. Proti dřívějšímu chápání by mohl zahrnovat i v **textové formě** rámcové úkoly hlavních bojových svazků.

V širší míře by v této fázi mohlo být uplatňováno **počítačové modelování**, které by se nemělo soustřeďovat jen na poměry sil bojujících stran, ale také na řešení optimálních variant opatření k odvrácení války, rozsahu a intenzity mobilizačního rozvíjení vojsk výběrovým způsobem, optimální varianty zaujímání operačních sestav, přípravy teritoria apod.

Podstatně větší pozornost by měla být věnována hodnocení situace a pravděpodobného zámyslu protivníka. Jestliže zvážíme, že celý zámysl činnosti vlastních vojsk je **postaven** na tomto hodnocení, pochopíme **místo a nezastupitelnou úlohu zpravodajské služby** v tomto období. Jeví se neudržitelné, aby se již v zámyslu činnosti vlastních vojsk uvažovalo jen s jednou, byť nejpravděpodobnější variantou. Dalekosáhlé hodnocení situace a zámyslu protivníka v „dokladu“ náčelníka zpravodajského oddělení **po** vyhlášení zámyslu činnosti vlastních vojsk nemá z praktického hlediska již takový význam.

Je nutné znovu oživit nezbytný prvek velení vojskům a tím je uplatňování **vojenské lsti** v podobě souběžného řešení **klamného zámyslu** činnosti vlastních vojsk.

Návrhy zástupců a náčelníků k zámyslu nemohou probíhat „ve starých vyježděných kolejkách“. Cvičící velitelé by neměli podřízeným funkcionářům tolerovat přeceňování formy nad obsahem přednášených návrhů. To hlavní, co musí návrh obsahovat, tj. **použití sil a prostředků daného druhu vojsk k zabezpečení zámyslu použití hlavních bojových svazků**, nesmí zanikat v množství méně podstatných informací o stavu, počtech či možnostech použití sil a prostředků.

Při zpracování hlavní dokumentace by také neměla nadále přetrvávat tendence přečernování formy na úkor obsahu. Kritérium hodnocení práce podřízených podle množství zpracovaných dokumentů a pestrosti podbarvení situací v mapách je nesprávné. Objem zpracovávané dokumentace je nutno výrazněji snížit. Přetrvává nešvar zakreslování celého rozhodnutí velitele do pracovních map. Zakreslení podrobné situace protivníka v mapách má význam pro zpravodajské orgány, někdy se však vyžaduje u většiny příslušníků štábu, kteří grafické dokumenty zpracovávají. V textových dokumentech se nadále uvádí jako první bod protivník, přičemž se má souběžně zpracovávat a podřízeným vydávat zpravodajská informace. Tento zdánlivě nepodstatný návrh může nejen **zkrátit dobu zpracování textového dokumentu**, ale může odstranit nesmyslné opisování údajů o protivníkovi bez respektování velitelského stupně a konkrétnost situace.

V prosazování požadavku řízení podle cílů, posílení odpovědnosti a aktivity podřízených se postupuje pomalu. V rozkazech a nařízeních se nadále projevuje **tendence velet o dva stupně níže**, čímž jsou podřízení stavěni do role pasivních vykonavatelů rozkazů s nízkou možností uplatnění svého operačního myšlení. Jeví se nutné přehodnotit celou problematiku palebného ničení a související dokumentace. Akt vyhlášení rozkazu (dříve rozhodnutí) také nese znaky formálnosti.

Obdržení úkolu
Ujasnění úkolu
Hodnocení situace
Doklad zámyslu nadřízenému a jeho vyhlášení
Návrhy k zámyslu
Zpracování hlavní dokumentace
Vyhlášení rozkazu
Vydání úkolů podřízeným
Schválení zámyslu podřízeným
Organizace součinnosti
Kontrola a pomoc podřízeným

Obr.

Téměř hodinové čtení rozkazu zpracovatelům, kteří věnují zpravidla pozornost pouze tomu, čím sami přispěli, by mohlo být nahrazeno **krátkým a stručným objasněním úkolů** nebo případných změn, které se týkají všech přítomných. Následné písemné předání úkolů by splnilo svůj účel pravděpodobně také a možná

i lépe. Je nutné se v písemném vyjadřování při úkolování podřízených oprostít od mnohomluvnosti a opisování zásad polního řádu či operačního předpisu.

Proces přípravy a průběhu organizace součinnosti je završením přípravy štábu a zpravidla podřízených velitelů bojových svazků k vedení operace. I zde by se mohlo leccos změnit. Pracnost její přípravy by mohla být snížena širším využitím schémat na úkor map velkého měřítka. Ve vlastním obsahu by měla být pozornost zaměřena na plnění bezprostředních a blízkých úkolů, které štáby a vojska čekají. Snaha řešit vše až do skončení vítězné operace nemá praktický význam a je opět ztrátou času. Efektivnost této činnosti by se měla zvýšit řešením více variant možné činnosti protivníka a následné činnosti vlastních vojsk. **Zacházení do detailních podrobností dílčích úkolů nebo opakování všeobecně známých zásad předpisů sem nepatří.** Je třeba věnovat více pozornosti aktuálním problémům vedení obranné operace (boje), jako je odchod vojsk, evakuace obyvatelstva, součinnosti polních vojsk a vojsk územní obrany apod.

Těmito některými názory se nechceme stavět do role kritiků práce cvičících operačních štábů nebo do role vševědů s patentem na rozum, ale z pozice „pozorovatele“ (tedy ne řídícího či cvičícího) přispět k teoretickému rozpracování problémů velení vojskům a štábní práce zvláště, popřípadě na toto téma vyvolat diskusi.

Ing. Milan Š t e m b e r a, CSc.

Krizový management

K článku pplk. doc. Ing. Josefa Šillera, CSc. uveřejněnému
ve VR č. 10/1993

Článek lze považovat za velmi aktuální. Usiluje o shrnutí možností reakce na vznik konfliktů, jejich útlum a předcházení jim v oblasti mezinárodních vztahů na různých úrovních. Reaguje tak shrnujícím způsobem na události, které jsou stále častějším jevem současného světa.

Správně je v něm vystižen rozdíl mezi předchozí situací, charakterizovanou bipolárním systémem bezpečnosti a nynějším vývojem, projevujícím se erupcemi stávajících nebo nově vznikajících rozporů v různých regionech. Poněkud méně výstižné jsou však charakterizovány příčiny těchto rozporů a konfliktů. Rovněž tak chybí zmínka o možnosti vytvoření nových, alespoň regionálních bezpečnostních systémů, jejichž zárodky a organizace v různých regionech existují, účinnost kterých je však dosud poměrně nízká.

S tím souvisí i zdůvodňování rostoucí úlohy OSN, která je v článku dosti plasticky uvedena. Chybí zde však poukaz na Chartu OSN, především na kapitoly VI. a VII., které jsou mezinárodně právním základem krizového managementu na úrovni této světové mezinárodní organizace a přímo ovlivňují její možnosti. Současně by byla účelná alespoň zmínka o Vojenském štábním výboru OSN (čl. 47 Charty), který by vlastně měl plnit úlohu krizového managementu na úrovni OSN, i když dosud tuto svoji úlohu příliš iniciativně nepřevzal.

Z článku rovněž nevyplývá jasné vyjádření skutečnosti, že podle platných zásad mezinárodního práva nemá žádné regionální uskupení nebo pakt právo použití síly jinak, než pod pravomocí OSN, která může však jejich část přenést i na toto uskupení. Z toho vyplývá, že žádná jiná organizace nemůže sama o sobě plnit úlohu „četníka“ při řešení krizí a konfliktů.

Mezinárodně-právně viděno by zasloužil trochu přesnější výklad pojem „rozpor“ na str. 10. V daném případě jde spíše o „kolizi“ neboli střet zájmů, které jsou rozporné, nemusí však být nutně opačné.

V současné době probíhá v oblasti krizového managementu další, dosud s konečnou platností nevyřešený spor o tom, zda má být v určité akci velení svěřeno OSN nebo státu, případně koalici, poskytující základ ozbrojených sil. Logické by bylo, aby to byla vždy OSN z důvodu priority této mezinárodní organizace a vyloučení možného zneužití mandátu.

Za výstižné lze považovat v článku uvedené nedostatky krizového managementu, především pomalá reakce na vznik a průběh konfliktu a možnost chyb a omylů, což je ilustrováno současnými příklady, kde snad chybí již jen komplikovaný konflikt na území bývalé Jugoslávie.

Výrazněji by mohla být též vystižena otázka finančního zabezpečení operací OSN, kde narůstá stav, kdy tato organizace nebude schopna krýt ze svého rozpočtu všechny akce a nastane situace stoupajícího vlivu zemí, které jsou takové operace schopny sponzorovat.

Za nejdůležitější klad článku lze považovat závěr o nutnosti mít vlastní krizový management na úrovni příslušného státu, především toho, jehož bezpečnost není garantována členstvím ve vojenskopolitickém uskupení. To je imperativ i pro Českou republiku. O operativní možnosti řešení problému krizovými štáby, vytvořenými „ad hoc“ nemám obavu. Je však třeba dosáhnout soustavnosti a předvídatosti.

Rozhodně lze souhlasit s autorovým závěrem, že důsledné osvojení si krizového managementu je možné považovat za jeden z nutných předpokladů zajištění bezpečnosti státu.

Autor nemohl v krátkém, operativně laděném článku, rozebrat všechny mezinárodně-právní aspekty problematiky. Upozornil však na její vysokou aktuálnost a vyvodil z ní závěry i pro vlastní zemi. Článek podává dobrý a výstižný přehled způsobů regulace mezinárodních, ale i případných vnitrostátních konfliktů, jako trvalého jevu v oblasti mezinárodních vztahů. V tom spočívá jeho hlavní význam.

NETRADIČNÍ ZBRANĚ A PROSTŘEDKY

(Zbraně nezpůsobující smrt)

K provádění operací na zachování a obnovu míru, ale i k jiným efektivním bezpečnostním operacím (např. protiteroristický boj, osvobození rukojmích) bez zbytečných ztrát na živé síle či materiálních škod, vznikala ve Spojených státech začátkem 90. let koncepce, podle níž by ozbrojené síly měly být vybaveny i speciálními prostředky (neletálními zbraněmi). Protože se jedná o zvláštní druh zbraní, kterými mohou disponovat i jednotky určené OSN pro řešení krizí nebo v lokálních konfliktech, předkládáme čtenářům našeho časopisu redakčně zkrácenou a upravenou informační zprávu (AI čís. 891/93) vypracovanou v Ústavu vojenských vědeckých informací.

Ministerstvo obrany USA studuje možnosti vývoje **neletálních zbraní**, které by po určitou dobu umožňovaly vyřadit z činnosti vybranou skupinu lidí, aniž by přímo ohrozily jejich životy, nebo by vyřazovaly z činnosti vybranou techniku. K tomuto kroku dochází v důsledku potřeby najít účinné prostředky pro boj proti teroristům a únoscům bez ohrožení rukojmích a nezúčastněných osob a především k zásahům proti povstalcům a ozbrojeným bandám v místech s vysokou koncentrací obyvatelstva. Využití by měly i při lokálních konfliktech nižší úrovně nebo při potlačování nepokojů. Ozbrojené síly USA by je využívaly v rámci akcí OSN při operacích k zachování nebo vynucení míru a při humanitárních akcích, které nedosahují úrovně války. Touto problematikou se mimo USA zabývá především Francie a Rusko.

Bezprostředními podněty zvýšeného zájmu o tyto prostředky byla válka v Perském zálivu, zásah ozbrojených sil USA v Panamě, neúspěšný zásah FBI proti náboženské sektě v roce 1993 a v současnosti především národnostní ozbrojený konflikt na území bývalé Jugoslávie.

Nejčastěji jsou uváděny jako základ pro možný vývoj a výrobu neletálních zbraní následující oblasti:

▲ Optické a laserové záření.

▲ Nejaderný elektromagnetický impulz a mikrovlny s vysokou energií.

▲ Zvukové a infrazvukové vlny.

▲ Chemické a biologické prostředky vyřazující z činnosti lidi.

▲ Chemické a biologické prostředky k dočasnému vyřazení techniky.

Uvádí se, že použití neletálních zbraní by umožnilo dosáhnout silou cílů i v případech, kdy použití konvenčních nebo dokonce jaderných zbraní nepřipadá z politických a etických důvodů v úvahu.

Podle některých pramenů USA již použily neletální zbraně ve válce v Perském zálivu. Z hlavic řízených střel TOMAHAWK byly nad vedeními vysokého napětí uvolněny speciální vodiče, které zkratovaly vedení, a na několik hodin tak vyřadily z provozu rozvod elektrické energie v rozsáhlé oblasti.

O tom, že USA mají tyto zbraně ve stavu schopném operačního nasazení, svědčí i prohlášení předsedy senátního výboru USA pro ozbrojené síly z poloviny srpna 1992, že považuje za možné jejich nasazení proti Srbsku, jestliže Rada bezpečnosti OSN vysloví souhlas s použitím síly.

Nejdále je vývoj neletálních zbraní založených na využití různých typů laserů určených k oslepení lidí a ničení optických zařízení, chemických prostředků pro znehybnění lidí, prostředků k vyřazení motorů z činnosti, generátorů nejaderného elektromagnetického impulzu a prostředků narušujících provoz elektronických zařízení.

Rozsáhlým vývojem prošly neletální zbraně jako policejní prostředky. Existují bohaté zkušenosti s jejich praktickým využitím (např. policejní plyny, gumové projektily, projektily s náplní, která znehybní zasaženého, prostředky k rozhánění demonstrací a k potlačování masových nepokojů).

OPTICKÉ ZBRANĚ

Optické zbraně zahrnují zbraně založené na vyzářování energie pomocí elektromagnetických vln v optické části spektra. Podle toho, zda vyzářují koherentní nebo nekoherentní vlny, používá se označení laserové nebo světelné zbraně.

Koherentní světlo jsou elektromagnetické vlny stejné nebo téměř stejné vlnové délky, které mají konstantní fázový rozdíl mezi různými body pole, což umožňuje jejich interferenci. Zdrojem vysoce koherentního světla jsou kvantové generátory záření, nazývané lasery. (LASER - Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation - zesílení světla vynucenou emisí záření).

■ Laserové zbraně

Laserové zbraně využívají koherentní světlo k oslepení živé síly nebo k ničení optických senzorů sloužících k monitorování, zaměřování cílů nebo k navádění střel na cíl.

Laserové prostředky k vyřazení zraku osádky jsou již v USA vyvinuty a do výzbroje mohou být zavedeny v nejbližší době. Patří k nim např. systém Stingray,

vyvinutý pro bojová vozidla pěchoty Bradley. Zavedení tohoto systému bylo odloženo - v průběhu projednávání jeho zavedení v Kongresu USA se ukázalo, že jeho použití může vyvolat nevratné procesy ve zrakových orgánech zasažených osob.

Základním problémem vývoje a použití laserových zbraní, které by vyřazovaly zrak pouze dočasně, je velký rozsah velikosti energie záření pohlcovaného okem, která například závisí na vzdálenosti od laserové zbraně, úhlu dopadu, znečištění prostředí, stupni adaptace zraku na ozáření a na ochraně zrakových orgánů. Při stejně velké laserem vyzářené energii může tedy docházet k vratným i nevratným změnám v závislosti na konkrétních podmínkách. Puška s nízkoenergetickým laserem může pomocí záblesků oslepnout lidi a vyřazovat z činnosti optické a infračervené monitorovací, pozorovací a zaměřovací systémy.

V USA existují dva typy laserových pušek vyvinutých pro použití v polních bojových podmínkách. V roce 1989 byla vyrobena laserová puška s bateriemi umístěnými v tlumoku. Má rozměry střelecké zbraně. Před dokončením je puška o rozměrech ve výzbroji zavedené pušky M16 a s dosahem do 1 km. V budoucnosti lze očekávat laserové pistole, které budou působit na zrakové orgány.

Mimo uvedené prostředky se v USA a v jiných státech vyvíjejí vysoce výkonná letecká, námořní a pozemní laserová zařízení, která mají vyřazovat z činnosti optoelektronická zařízení zbraňových systémů. Laserové zařízení může být použito také k vyhledávání ukrytých výroben drog pomocí identifikace výparů, které při jejich výrobě vznikají.

■ Světelné zbraně

Intenzivní záblesky nekoherentního světla mohou vyvolat dočasné oslepnutí, ztížit zaměřování cílů a pohyb v terénu. Při některých frekvencích a tvarech impulzů se prudce zhoršuje zdravotní stav osob a jsou pozorovány stavy, které obvykle předcházejí epileptickým záchvatům. Efektivnost světelných zbraní je možné zvýšit kombinovaným působením zdrojů koherentního (k oslepení) a nekoherentního (k dezorientaci) světla se současným působením dalších neletálních prostředků.

V USA jsou vyvíjena i zařízení vytvářející silné směrové či nesměrové impulzní toky nekoherentního optického záření na principu zapálení inertních plynů pomocí výbuchu. Vedle reflektorů již existuje dělostřelecká záblesková munice ráže 40 nebo 155 mm, která může vyřadit z činnosti jak optická čidla, tak živou sílu protivníka.

VYSOKOFREKVENČNÍ ZBRANĚ

Vysokofrekvenční zbraně založené na vyzářování energie pomocí elektromagnetických vln v rádiové části spektra. Mechanismus působení těchto zbraní na lidský organismus je možno rozdělit na energetický a informační. Nejvíce je prozkoumáno tepelné působení silných toků vysokofrekvenční energie.

Vysokofrekvenční elektromagnetické záření, v závislosti na frekvenci a výkonu, narušuje činnost mozku i centrální nervové soustavy a dočasně vyřazuje člověka z činnosti. Může způsobovat poruchy vnímání, únavu a ospalost nebo naopak

neklid a stres, pocit hladu, žízně, teploty, chladu, bolesti, svědění nebo i akustické, optické, pachové a chuťové vjemy a těžko snesitelný pocit šumů a piskotů. Bude však nutné hlouběji prostudovat mechanismus jejich působení na lidský organismus, o jehož neškodnosti a reverzibilitě není zatím většina lékařů jednoznačně přesvědčena. Podle mínění odborníků je ale vytvoření takovéto zbraně značně problematické. Důvodem je obtížné dosažení potřebných energetických výkonů při požadovaných rozměrech zbraně a její přijatelné ceně, protože účinek vysokofrekvenčního záření prudce klesá se vzdáleností od zdroje.

Informační působení energeticky relativně malých toků vysokofrekvenčního záření na člověka je prakticky neprozkoumáno. V 70. letech se v tisku objevily zprávy o objevení efektu tzv. slyšitelnosti rádiového vysílání. Spočíval v tom, že lidé nacházející se v silném poli rozhlasového vysílání začali slyšet „vnitřní hlasy“, hudbu atd. Podstata tohoto jevu se objasňovala možností detekovat nosnou modulovanou frekvenci nelineárním vnitřním prostředím lidského organismu s následnou transformací na signály, vnímatelné sluchovým nervem. Tento údajný jev nebyl dále potvrzen ani vyvrácen.

Zdroje vysokofrekvenčního záření lze použít k vyřazení z činnosti elektronických zařízení přesto, že existují jednoduché způsoby jejich ochrany. Specialisté za nejnadějnější považují využití vysokofrekvenčního záření s vysokou hustotou energie v radioelektronickém boji. Nemělo by ničit elektronická zařízení protivníka, ale vyvolat v nich silné poruchy. Proniknout by do ní mělo přes filtry, parazitními vstupními kanály a přes nestíněné části.

ZBRANĚ ELEKTROMAGNETICKÉHO IMPULZU

Zbraně elektromagnetického impulzu zahrnují zbraně založené na vyzařování energie vysoké hustoty pomocí krátkého impulzu elektromagnetických vln v široké oblasti spektra (od optické po rádiovou). Pulzy systémů, které generují toto záření mohou ničit elektrická a elektronická zařízení. Mohou být vyzařovány buď opakovaně nebo jednorázově, např. po dobu sestupu vyzařovacího zařízení umístěného na padáku.

Zahraniční teoretické práce a uskutečněné experimenty potvrzují, že k účinnému vyřazení výpočetní techniky, elektronického a elektrotechnického zařízení a k vymazání informací z datových bází je možné využít nejaderné generátory elektromagnetického impulzu.

Ve vývoji jsou generátory uvolňující gigawaty energie, které by mohly být použity k vyvolání exploze muničních skladů (ze vzdálenosti přímé viditelnosti), o odstranění minových polí výbuchem nebo deaktivací min, k vyřazování nechráněných provozovaných klíčových elektronických a elektrotechnických systémů, včetně počítačových a anténních systémů nebo systémů napojených na baterie. Mezi zranitelné systémy patří všechny motory s elektrickými zapalovacími systémy a s elektrickými palivovými čerpadly, radary, spojovací a navigační prostředky, osvětlení a nechráněné elektronické roznětky a jaderná zařízení.

Působení tohoto typu zbraně je dostatečně selektivní (lze přesně vymezovat oblast a dobu jejího působení), a proto je její použití politicky přijatelné. Dosažené výsledky výzkumu v oblasti nejaderných generátorů elektromagnetických impulzů

umožňují takovou konstrukci, aby byly dostatečně kompaktní pro dopravu na cíl klasickými i vysoce přesnými nosiči.

Podle amerických vojenských odborníků je většina technických problémů již vyřešena a zbývá vyřešení problému soustředování elektromagnetických impulzů na malé až bodové cíle.

PROSTŘEDKY RADIOELEKTRONICKÉHO BOJE

Radioelektronický boj (REB) se v poslední době stal relativně samostatnou specifickou formou ozbrojeného boje. Na cvičeních a v lokálních válkách se ověřilo, že pomocí dobře zkoordinovaných rozsáhlých opatření REB je možné podstatně změnit poměr sil, dezorganizovat velení vojskům a ovládnutí zbraní protivníka, ponechat jej bez spolehlivých informací o situaci a donutit ho, aby se choval pro nás vhodným způsobem. Ještě nedávno se předpokládalo, že prostředky REB budou využívány především k vytvoření optimálních podmínek k zasazení zdrucujících úderů na živou sílu a techniku protivníka s cílem jej zničit.

V současné době je možné pomocí neletálních systémů a prostředků REB dosáhnout cílů bez velkých ztrát na živé síle a bez rozsáhlých materiálních ztrát nepříteli. Především však vytvářejí podmínky k podstatnému snížení vlastních ztrát. Ve spojení s prostředky informačního boje a s vysoce přesnými zbraněmi nové generace může REB paralyzovat ozbrojené síly a řízení státu technologicky méně vyspělého protivníka.

PROSTŘEDKY INFORMAČNÍHO BOJE

V důsledku rozsáhlého využívání výpočetní techniky ve všech etapách ozbrojeného boje vznikají nové možnosti působení na nepříteli, jejichž účinnost je podle odborníků USA srovnatelná se zbraněmi hromadného ničení.

V současné době jsou reálné následující možnosti působení na výpočetní techniku nepříteli:

- V příhodnou dobu aktivovat v programovém zabezpečení výzbroje, v systémech velení, řízení a spojení příslušné elementy (aktivizují se např. speciálním rádiovým signálem), které vyřadí z činnosti provozované počítače. Vyřazení z provozu se může jevit jako závada vzniklá přirozeným způsobem.
- Zavlečení počítačových virů (agenturně, pomocí spojovacích sítí nebo jiným způsobem). Viry zničí informace v datových bázích i programové zabezpečení zbraňových a řídicích systémů.
- Vstup do komunikačních kanálů mezi počítači a vložení klamných nebo nepravdivých informací.
- Vyřazení počítačů z provozu a vymazání uložených informací (pomocí vysokofrekvenčního záření, elektromagnetického impulzu velké energie nebo jiným způsobem).

Podle názorů zahraničních odborníků jsou prostředky informačního boje rozpracovány a používají se ke komerčním i k vojenským cílům.

Před zahájením operace „Pouštní bouře“ proběhla francouzským tiskem zpráva, že všechny radiolokační systémy a vojenská technika vyrobená firmou Thompson a prodaná do Iráku, obsahuje elementy, které po přijetí určitého signálu vyřadí tuto techniku z provozu. Později tato informace přímo potvrzena nebyla. O technické realizovatelnosti podobných prostředků v současné době nikdo nepochybuje.

Počítačové viry se v poslední době značně rozšířily, neustále se vyvíjejí a jsou stále složitější. V USA se údajně vyvíjí tzv. virové dělo, které má být při provozu velmi jednoduché a mnohem levnější než klasická výzbroj. Technická stránka je plně zvládnuta, výroba funkčního prototypu je jen otázkou času. Stejnou zbraň je nyní schopno vyvinout i Japonsko a během několika let i další technologicky vyspělé státy.

V poslední době se objevil další možný způsob kontroly vojenské techniky. Uvádí se, že na základě rozhodnutí Kongresu USA se pro všechny zbraňové systémy (počínaje protitankovými řízenými střelami až po složitější systémy) připravují speciální doplňková zařízení, která znemožní provoz systému, jestliže zachytí příslušný signál. To umožní exportérům zbraní do nestabilních oblastí reálnou kontrolu použití těchto zbraní a jejich technicky snadné vyřazení z činnosti na dálku např. v případech, kdy dovozce poruší podmínky kontraktu.

AKUSTICKÉ ZBRANĚ

Akustické zbraně zahrnují zbraně založené na vyzařování energie v oblasti slyšitelných kmitů (zvukové) a v navazující oblasti nižších, neslyšitelných kmitů (infrazvukové).

Generátory zvuku o velmi nízké frekvenci a s dostatečným výkonem (kombinace nelibozvukných tónů a akordů s různými šumy a zázněji o velké hlasitosti) způsobují vyřazení lidí z jakékoliv činnosti, jejich dezorientaci, nevolnost, zvracení a křeče vnitřních orgánů.

Vliv infrazvuku na organismus a lidskou psychiku se v USA intenzivně zkoumal v 60. a 70. letech, a to jak pro využití policií, tak jako zbraně. Byla ověřována možnost působit infrazvukem jak na smyslové, tak na vnitřní orgány (při velkých intenzitách). Ukázalo se, že malé úrovně intenzity mohou vyvolat hluboký pocit strachu a davovou paniku. Při velké úrovni je možné narušení psychomotorických funkcí a navození stavu, jaký obvykle předchází epileptickému záchvatu.

Při vývoji infrazvukové zbraně v USA existují dvě koncepce. Jednou je koncepce akustických paprsků a druhou je koncepce akustických nábojů. Předpokládá se, že akustické paprsky se budou vytvářet tradičními prostředky, ale pro akustické náboje bude nutno vyvinout principiálně nové prostředky. Předpokládá se, že použití infrazvukové zbraně bude efektivní i proti živé síle ve krytech a uvnitř bojové techniky.

Infrazvuk může být též využit k destrukci konstrukcí, např. i k demolici zdiva.

Také u tohoto druhu zbraní však bude nutno přehodnotit přípustnost parametrů emitovaného vlnění, které při velké výkonové hustotě může způsobovat až smrtelná poškození organismu.

BIOLOGICKÉ ZBRANĚ

Výzkum genových manipulací a pěstování organismů se změněnou dědičnou výbavou (genomem) naráželo zprvu v USA a později zvláště v Německu na odpor různých organizací „zeleného“ zbarvení. V USA byl překonán, ale v Německu jsou stále právní normy bránící výzkumu i pěstování organismů s genomem změněným metodami molekulární biologie. V některých zemích, např. v Číně, takováto omezení neexistují.

■ Biologické zbraně proti živé síle

Pomocí genového inženýrství mohou být vytvořeny principiálně nové zdroje infekčních onemocnění a jedy, které splňují požadavky kladené na neletální zbraně. Vývoj a zavedení tohoto typu neletálních zbraní je však limitován existujícími mezinárodními dohodami. Jejich úprava by v současné době vedla k neúměrné komplikaci kontroly zbrojení.

■ Biologické zbraně proti technice

Mezi novějšími koncepcemi neletálních zbraní zvláštní místo zaujímá využití nejnovějších biotechnologií, zejména genového a buněčného inženýrství.

V průběhu výzkumů zaměřených na získání nových biomateriálů, očistu životního prostředí biologickými metodami a ekologicky čisté používání zbraní a vojenské techniky byly získány teoretické i praktické poznatky o využití mikroorganismů a produktů jejich látkové výměny. Tyto poznatky mohou být základem k rozpracování potenciálně efektivních prostředků využitelných jako neletální zbraně. V USA i v dalších státech byly vypěstovány a experimentálně ověřeny při odstraňování znečištění ve vojenských objektech, při likvidaci havárií tankerů a mořských ropných plošin kmeny bakterií a jiné mikroorganismy, které efektivně rozkládají naftové produkty (převádějí naftové uhlovodíky na mastné kyseliny, které dále přírodní mikroorganismy rozkládají na neškodné látky). To poskytuje možnost znehodnocení skladovaných pohonných hmot nepřítele natolik, že se stanou nepoužitelnými. Celý proces může trvat několik dní. Bakterie napadající mazadla mohou způsobit zadření motorů nebo přerušení přívodu paliva.

V průběhu prací zaměřených na ekologicky čistou likvidaci raket středního a krátkého doletu se v USA úspěšně použily biologické (s využitím mikroorganismů) metody rozkladu chloristanu amonného, který je součástí náplně pohonu raket na pevná paliva. Jestliže by tyto organismy byly nasazeny do bojových raket protivníka, způsobily by v náplni raket na pevná paliva vznik oblastí s nestejnými, změněnými vlastnostmi, což by mohlo mít za následek explozi při startu nebo značnou změnu dráhy letu. Obdobně je možné vyvolat i rozklad výbušnin.

V USA byly vypracovány mikrobiologické technologie odstranění maskovacích nátěrů, které mohou být použity jako další typ neletálních zbraní.

Je znám velký počet mikroorganismů a hmyzu, které napadají a poškozují elementy elektronických a elektrotechnických zařízení (izolaci, desky plošných spojů, těsnicí materiály, plasty, kovy, slitiny, pryž, systémy mazání a převodů

mechanických zařízení). Odborníci předpokládají, že je možné rozvinout tyto vlastnosti mikroorganismů natolik, aby bylo možné je využít pro vývoj neletálních zbraní. V USA se např. k likvidaci zmetkových integrovaných obvodů využívají kmeny bakterií, které rozkládají arzenid galia (galium se hromadí v biomase, arzen se okysličuje a slouží bakteriím jako zdroj energie). Jsou známy biometalurgické procesy, kterými se pomocí mikroorganismů z chudých rud a skládek získávají cenné kovy, včetně uranu. Je možné si představit řadu modifikací těchto procesů, které jsou schopné po určité době, prakticky nepozorovaně, vyřadit z provozu zbraně a vojenskou techniku.

* * *

Analýza probíhajícího vědeckého výzkumu a rozpracovaných perspektivních technologií ve vojenských i v civilních zařízeních ukazuje široké spektrum technických možností, které mohou být základem různých typů neletálních zbraní. Vážnou překážkou využití těchto zbraní je nutnost dodržování mezinárodních dohod, z nichž mnohé nemají z právního hlediska jednotný výklad. Např. chemické prostředky, které způsobují zastavení motorů, zničení gumových součástí techniky atd., mají současně vedlejší účinek na lidský organismus, působí jako chemické zbraně nebo bakteriální prostředky, které je možno považovat za biologické nebo toxické zbraně. Některé chemické prostředky, které dočasně vyřazují člověka z činnosti, se též málo odlišují od otravných látek, jejichž použití je zakázáno mezinárodní konvencí.

Perspektivnost koncepcí konkrétních neletálních zbraní bude také nezbytně důkladně vyhodnotit z hlediska technické realizovatelnosti, efektivnosti bojového použití, ceny a dalších kritérií.

Neletální zbraně jsou hodnoceny jako humánní a očekává se, že po vyřešení některých technických, zdravotních, operačně taktických i legislativních problémů budou světovou veřejností přijaty kladně. Jejich nasazení může být výhodné především v lokálních ozbrojených konfliktech malého rozsahu a mohou umožnit použití síly i tam, kde by to v případě klasických zbraní nebylo možné. Přes nesourodost problematiky předpokládá velitelství ozbrojených sil USA její soustředění do rozsáhlého programu svým významem až srovnatelného s bývalým programem SDI. Na jeho přípravu byla již vyčleněna částka 148 milionů USD.

-RED-

VOJENSKÁ DOKTRÍNA

Ruské federace, její ozbrojené síly, rozvědka

Při naší současné orientaci na Západ a západní armády se nám trochu ztrácí z centra pozornosti náš bývalý „velký soused a spojenec“, jehož dědicem se stalo Rusko. Zdálo by se, že po rozpadu SSSR a skončení období konfrontace mezi Východem a Západem bude ruská armáda a ruská zpravodajská služba odsouzena hrát ve společnosti druhořadou roli. Nicméně současná destabilizovaná situace v Evropě a zejména na území bývalého SSSR ukazuje, že Rusko je silou, se kterou se chtít nechtít musí stále počítat.

Plný text ruské vojenské doktríny zveřejněn nebyl. List Komsomolskaja pravda s odvoláním na zdroje Ministerstva obrany napsal, že doktrína má i tajné části, které by vyvolaly ostrou vnitropolitickou diskusi a nemalé politické problémy ve světě. K utajovaným částem vojenské doktríny patří i otázky týkající se konkrétní jaderné politiky Ruska vůči jaderným a nejaderným zemím, tempa jaderného odzbrojení a přezbrojování. V „tajné“ části je prý zformulována strategie k bývalým sovětským republikám, v nichž jsou dislokovány ruské ozbrojené síly. Nově jsou stanoveny podmínky pro nasazení ruských vojsk k nastolení pořádku ve vlastních zemi.

K tomuto tématu jsme uveřejnili již v čísle 6/1993 článek plk. Dr. A. Svěráka Základy nové vojenské doktríny Ruska. Dnes přinášíme doplňující příspěvek plk. Dr. Petra Majera, který vybral následující materiál z polského tisku.

Nová ruská vojenská doktrína

*** Použití jaderných zbraní.** Dne 2. listopadu 1993 byla Bezpečnostní radou ruského prezidenta schválena nová vojenská doktrína Ruské federace. V doktríně je zakotveno, že Rusko nepokládá žádný stát za nepřítele a své vojenské síly využije výhradně pro svou obranu. Na jaderné zbraně přitom Moskva pohlíží jako na „politický prostředek zadržování“, a nikoli jako na prostředek vedení bojových operací.

Doktrína ale neobsahuje dřívější závazek Sovětského svazu nepoužít jaderných zbraní jako první. Rusko vylučuje možnost použití jaderných zbraní proti účastníkům smlouvy o jejich nešíření či proti nejaderným zemím s výjimkou dvou případů: pokud Rusko napadne nejaderný stát, jehož spojencem by byla jaderná mocnost, nebo v případě, že útočník by postupoval v součinnosti s jadernou mocností.

* **Použití armády při vnitřních konfliktech.** Vojenská doktrína Ruské federace umožňuje, aby armáda poskytla pomoc orgánům ruského ministerstva vnitra v případech vnitřního ohrožení země.

Podle zástupce tajemníka Bezpečnostní rady Valerije Manilova je možnost využití armády při vnitřních konfliktech taxativně vymezena na případy zostření činnosti nacionalistických a separatistických skupin, jež by při použití ozbrojeného násilí ohrožovaly Rusko a jeho celistvost, na případy pokusů o násilnou změnu ústavního zřízení a na případy vytváření nezákonných ozbrojených formací a útoků na objekty jaderné energetiky či chemické provozy. Doktrína zdůrazňuje nepřipustnost využití ruských ozbrojených sil ve prospěch jednotlivých skupin či osob, stran nebo společenských hnutí.

* **Rozmístění vojsk za hranicemi Ruské federace.** Jedním z nových prvků je ustanovení doktríny, podle které bezpečnostní zájmy Ruska i dalších členských zemí Společenství nezávislých států mohou vést k nezbytnosti rozmístit ruská vojska za hranicemi Ruské federace. (Ruští vojáci operují již nyní v některých ohniscích napětí na území bývalého Sovětského svazu - například v Gruzii a Tádžikistánu.)

Ozbrojené síly Ruské federace

● **Redukce a restrukturalizace.** Rozpad Varšavské smlouvy a současně i ekonomické změny, ke kterým dochází ve světě způsobily, že nynější mnoho-milionové armády se staly nepotřebné. Jak na Východě, tak na Západě dochází proto k jejich zmenšování a restrukturalizaci.

Vojenský deník Krasnaja zvězda zveřejnil analytický materiál, který se dotýká plánovaných změn v pozemním vojsku. Vycházejíc ze současné vojenskopolitické situace je zřejmé, že ruské velení nepředpokládá velké, globální ozbrojené konflikty. Připouští se tedy pouze možnost lokálních válek (konfliktů).

K realizaci těchto úloh musí na území Ruska existovat příslušné uskupení pozemních vojsk, odpovídající struktury a systémy řízení a spojení. To vše musí být zabezpečeno za situace, kdy Rusko dokončuje obrovskou reorganizaci. Na jeho území se totiž vrátilo z Německa, ČSFR, Polska, a pobaltských republik 537 taktických svazků, které je nezbytné začlenit do existujících struktur.

● **Organizace ruských pozemních vojsk.** V letech 1994-95 dojde v armádě k podstatným změnám. Rozpočet bude omezen na 1,5 milionu vojáků (tj. 35 % současného stavu). Po roce 1995 se plánují další změny organizačních struktur, reorganizace velení a výzbroje vojsk, přechod k moderním systémům výzbroje a techniky.

Ozbrojené síly budou složeny z vševojskových svazků, v nichž budou začleněny jednotlivé druhy vojsk, speciální jednotky a jednotky zabezpečovací.

Základní článek budou tvořit vševojskové svazy disponující schopností analyzovat a organizovat činnost v jednotném systému zabezpečení války.

To vše vyžaduje zvýšení kvality profesionálních kádrů, protože i ve výzbroji vojsk dojde k výrazným změnám. Dojde k likvidaci zastaralé výzbroje (v souladu se

smlouvami START a CFE) a zavedení raketových systémů „Točka“, děl „Msta-S“ „Smjerc“, „Uragan“ apod.

● **Vývoj nových zbraní.** Současně se pracuje na konstrukci nových druhů zbraní z oblastí dělostřelectva a raketového vojska. Podle příkladu USA, kde vzniká nová raketa s možností zásahu do 500 km, je i v Rusku konstruována podobná raketa, která má nahradit zlikvidované rakety „Oka“.

Hlavní pozornost je soustředěna na konstrukci mohutných a přesných dělostřeleckých dalekonosných systémů. (Jde např. o systém Hyacint s dosahem do 30 km.) Další zvýšení doletu má být dosaženo použitím nových druhů pohonných hmot v přidavném motoru (např. u střely Krasnopol). Velký význam je přikládán protivzdušné obraně, která je zajišťována moderními zbraňovými systémy TOP, S-300-V, BUK-M apod.

Zásadním problémem v reorganizaci vojsk je malé procento nových zbraňových systémů a nadbytek staré techniky. Většina brigád, které měly ve své výzbroji rakety Točka, zůstaly na Ukrajině a v Bělorusku. Pro rakety, které zůstaly v Rusku, je nutno nakupovat náhradní díly, přičemž finanční možnosti jsou samozřejmě omezené.

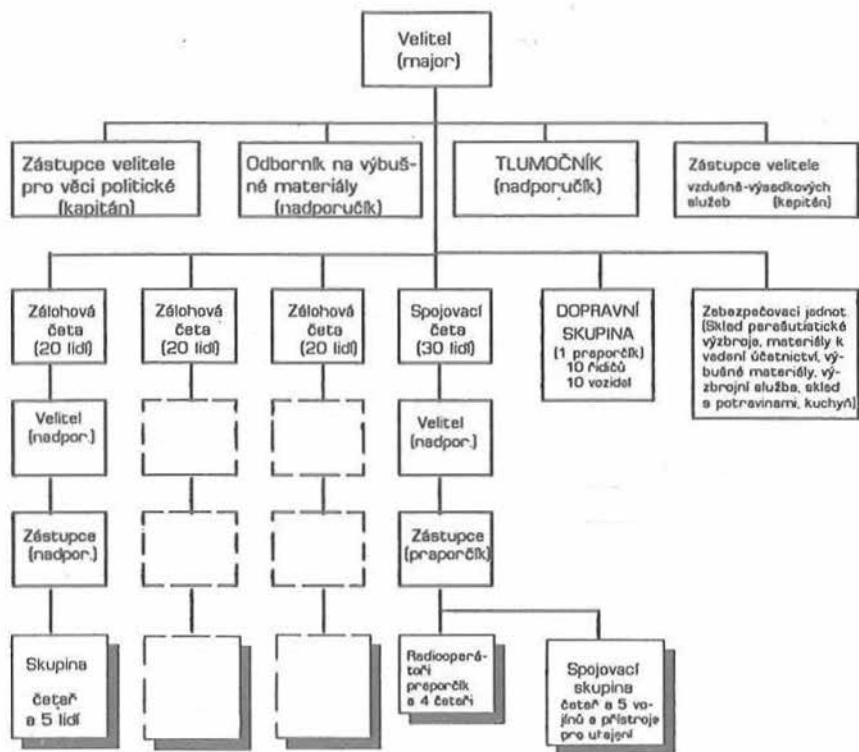
Reorganizace vojsk bude především uskutečněna snižováním počtů a přechodem na sborový a brigádní systém. Bude však zachována současná organizace druhů vojsk a služeb.

Zachovány zůstanou i vojenské okruhy a na jejich základě bude vytvořena infrastruktura, mobilizační systémy, příprava vojsk, materiální zabezpečení. Předpokládá se podstatné snížení počtů nenaplněných organizačních jednotek. Bude méně armád, sborů, divízi a brigád, ale na plných počtech zůstanou krycí síly rozmístěné ve strategických oblastech a na operačních směrech. Vše nasvědčuje tomu, že se definitivně ustupuje od vševojskových armádních seskupení a divizního typu. Ale i tak na některých místech bude divize nezastupitelná. Má totiž značnou palebnou sílu, může vést válku i několik dní. Celkově jde tedy o snížení počtů a divízi. Část ozbrojených sil bude reorganizována na sbory a armády.

● **Síly rychlého zásahu.** Předpokládáné lokální konflikty budou vyžadovat nové organizační řešení a tomu odpovídající dislokaci vojsk. Z toho důvodu mají být vytvořeny mobilní síly rychlého zásahu. Rozmístění takovýchto jednotek u vojenských okruhů umožní okamžitou změnu v jejich dislokaci a přeskupení na místo konfliktu nebo daný operační prostor. Tyto jednotky budou mít vlastní orgány velení a zabezpečení a budou bezprostředně řízeny z centra. Ovšem tato koncepce dosud není zcela uspokojivě vyřešena. Síly rychlého zásahu by měly být tvořeny lehkými divizemi a brigádami.

V současné době není většina jednotek ozbrojených sil Ruska (samozřejmě mimo raketová vojska, vojska protivzdušné obrany, vojska raketokosmická) v plné bojové pohotovosti. Aby mohly být splněny úkoly, musí existovat jednotky a útvary naplněné lidmi i materiálem. Ale k tomu všemu ještě nejsou vojska náležitě vyškolená, protože se málo zúčastňují vojenských cvičení. Proto jsou speciální, dobře zabezpečené a vycvičené jednotky rychlého zásahu nezbytné.

Jednotka zvláštního určení (rota)

Poznámka: Prázdné přerušované rámečky předpokládají naplnění v době války

Obr. 1

● **Jednotka zvláštního určení.** V nedávných moskevských událostech sehrála tato speciální jednotka zvlášť významnou úlohu. Nejde o zcela nezávisle operující skupinu. Pro případ války je začleněna vždy jedna rota v počtu 115 lidí do organizační struktury armády a je podřízena II. správě armády, která odpovídá za rozvědnou a výzvědnou činnost (viz obr. 1).

Na úrovni armády je složena pouze z kádrových počtů jednotky. Jedná se o velmi dobře vycvičené vojáky, mající výbornou fyzickou kondici. V míru byla ruská armáda složena z 16 vojenských okruhů, 4 skupin umístěných ve východní Evropě a 4 flotil. Po rozpadu SSSR došlo ve struktuře armády k podstatným změnám a ke změnám počtů, úkolů a podřízenosti došlo samozřejmě i v jednotce zvláštního určení.

Pro případ války dřívější plány předpokládaly posílit každý okruh pozemní nebo námořní brigádou speciálního určení. V této struktuře mohly být speciální jednotky rozděleny podle potřeby.

Jako zajímavost lze uvést, že v době míru je tato speciální rota sportovním oddílem začleněným k vojenskému okruhu. Odborná je organizace a začlenění jednotky na úrovni námořní flotily; samozřejmě plní odlišné úkoly ve specifických podmínkách. Mírový stav jednotek speciálního určení je asi 30 000 mužů.

Reforma ruské rozvědky

▲ **Účtování s minulostí.** „Reforma KGB byla zastavena hned na svém počátku a její agenti nadále působí ve společnosti, zvláště pak v hromadných sdělovacích prostředcích ...“ K tomuto závěru dospěli účastníci nedávno konaného sympozia v Moskvě na aktuální téma: „KGB včera, dnes a zítra“.

V hlavním městě Ruska se rovněž živě diskutuje o prohlášení bývalého plukovníka KGB Alexandra Kičina, který mj. řekl: „Všude lze u nás spatřit funkcionáře bezpečnostní služby. Lze je vidět za řečnickými pulty, vytvářejí nové organizace, publikují články v tisku ...“ Olga Krištanovská, ředitelka Institutu současné politiky, prohlásila, že se ve volbách v letech 1991 a 1992 KGB podařilo umístit v ústředních orgánech svých 2 756 agentů.

Na závěr tohoto sympozia byla přijata rezoluce, kde se uvádí: „Rusko nemá žádnou záruku, že Ministerstvo bezpečnosti se znovu nestane střediskem nebo nástrojem v rukou těch, kteří jsou připraveni se vrátit do doby totality ...“

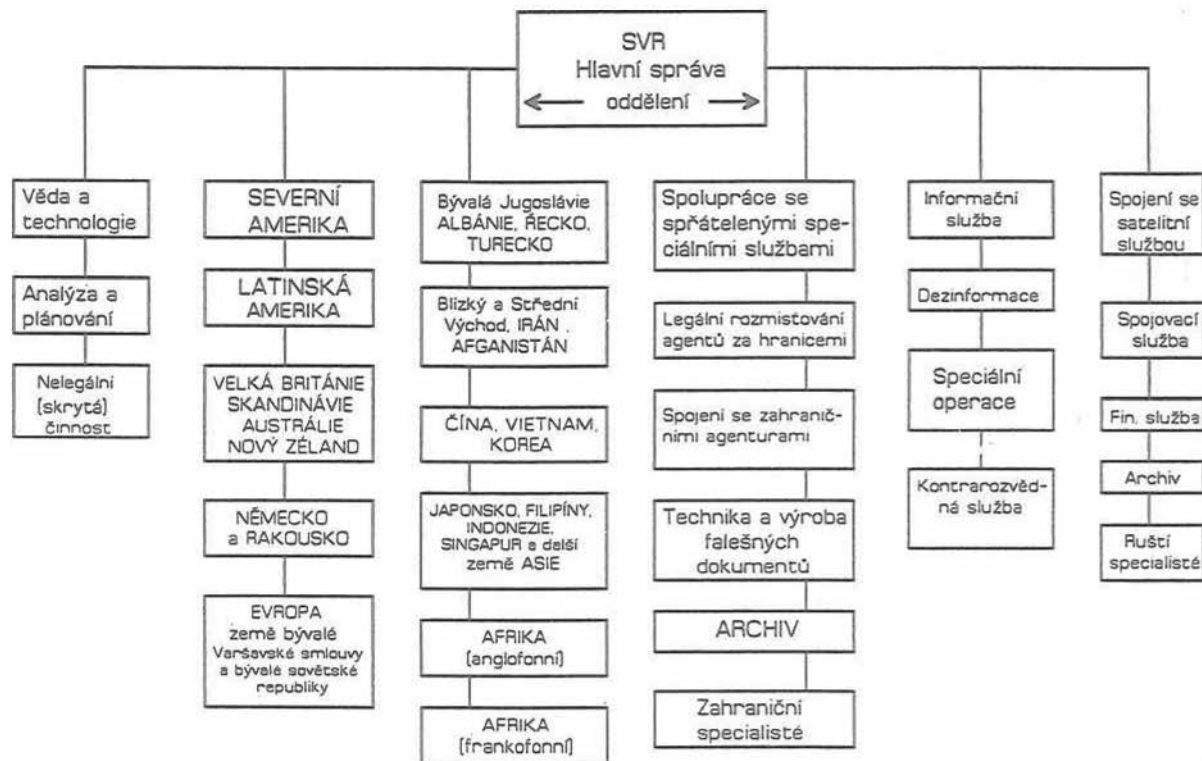
Oficiálně bylo KGB rozpuštěno v říjnu 1991. Poté bylo veřejnosti oznámeno, že vznikla „Ústřední výzvědná služba“, která má působit v celém Společenství nezávislých států a jejich jednotlivých součástí tzn. bývalých sovětských republik. Současně vznikla „Mezirepubliková bezpečnostní služba“.

▲ **Zahraniční výzvědná služba.** Reorganizace ovšem není ani zdaleka ukončena (viz obr. 2). Z dvou set tisíc funkcionářů KGB bylo sto tisíc zařazeno do nově vytvořeného Ministerstva bezpečnosti a místo plánované Ústřední výzvědné služby byla vytvořena Zahraniční výzvědná služba (CBP - Služba vněšněj razvědky).

V jejím čele je Jevgenij Primakov považovaný za jednoho ze stoupenců Borise Jelcina. V KGB začal pracovat v roce 1957. V průběhu války v Perském zálivu byl

ORGANIZACE RUSKÉ VÝZVĚDNÉ ZAHRANIČNÍ SLUŽBY

Obr. 2

v čele skupiny odborníků, která sledovala její průběh, analyzovala bojovou činnost a zpracovávala závěry pro ozbrojené síly Ruska.

Podle západních zdrojů je CBP přímým dědicem prvního generálního ředitelství KGB, které organizovalo tajnou sovětskou činnost za hranicemi země. Verbovalo, školo a rozmísťovalo zakonspirované agenty pod falešnými jmény. Koordinovalo a řídilo vědeckou průmyslovou a technickou špiónáž. Zvláštní pozornost věnovalo údajům a jejich rozkrytí v oblasti jaderné a raketové techniky, kosmických výzkumů, kybernetiky a průmyslové technologie, snad ve všech západních zemích. „První“ odpovídalo rovněž za činnost nazvanou „mokrá práce“, tedy politické vraždy, únosy a sabotáže. CBP se nenacházela v staré Lubjance, ale v supermoderním „sídle“ v Jasenově u Moskvy. Jedná se o nejlépe střežený objekt v Rusku.

CBP se zabývá sběrem informací, které mají jakýkoli význam pro Rusko z hlediska nejnovějších vědeckotechnických výsledků, ekonomických údajů, vojenských a politickoideologických závěrů, týkajících se zejména terorismu a islámských fundamentalistů. Tyto informace mají usnadnit rozhodování ruského prezidenta a vlády.

Podle některých odborníků aktivita CBP v získávání vojenskotechnických informací je větší než měla KGB, která se v této oblasti dělila s výzvědnou službou GRU (Glavnoje razvedyvatel'noje upravlenije). Například při Ruském velvyslanectví v Paříži pracuje služba, která sleduje výsledky a rekonstrukci francouzské odstrašující nukleární síly a nejnovější technické výsledky ve zbrojním průmyslu. Reguluje rovněž export zbraní a vojenské techniky do zemí na jihu Afriky a na Blízký východ. Sleduje určitá „tajná spojení“ Paříže a Iránu, Alžírsku a Iráku. Cílem této činnosti je získat vše potřebné, čeho by mohl ruský zbrojní průmysl potenciálně využít. Britská kontrarozvědka MI-5 upozornila, že mnoho agentů KGB se i nadále intenzivně zabývá průmyslovou a finanční špiónáží.

Britské ministerstvo zahraničních věcí vydalo instrukci, v níž varuje diplomatické a obchodní kruhy před ruskou rozvědkou. Zdůrazňuje se v ní, že její agenti nabízejí obrovské sumy za údaje a informace týkající se zbrojních transakcí. Ve Velké Británii se agenti ruské rozvědky zajímají o to, kolik a za kolik Britové prodávají zbraně zemím Blízkého a Středního východu. Jde o to, aby se co nejrychleji dozvěděly o zbrojních transakcích, které Londýn nebo Paříž uzavřely se zeměmi třetího světa. Tyto údaje nemají pouze vojenskou hodnotu, ale i hodnotu obchodní. Bude-li Moskva znát požadavky „exotických klientů“, může jim sama nabízet zbraně v dupingových cenách. Britské speciální služby poukazují na činnost zahraniční rozvědné služby na Balkáně, kde se rovněž zvýšila činnost bulharských agentů, kteří dříve pracovali pro KGB a GRU. Hovoří se také o spolupráci CBP se srbskou výzvědnou službou SOS (Srbska obaveštajna služba). Moskvu velmi zajímá, co se děje na území bývalé Jugoslávie. Bělehrad zase může dostávat zajímavé údaje, které pocházejí z ruských výzvědných satelitů a elektronické špiónáže.

Rusko a Ukrajina již podepsaly dohodu zpravodajských služeb obou zemí. Jedna třetina někdejších funkcionářů KGB a GRU, kteří pracovali na bývalé sovětské Ukrajině, přešli do nezávislé ukrajinské zpravodajské služby.

Odborná spolupráce existuje i se Slovenskem, kde polovina agentů bývalého Československa a jeho zpravodajské služby absolvovaly stáže v ruské KGB (podobně jako třeba pracovníci rumunské a bulharské rozvědky).

Přesně 50 % agentů CBP sleduje a analyzuje politickou a hospodářskou situaci v bývalých patnácti sovětských republikách. V centru jejich pozornosti jsou: Ázerbájdžán, Arménie, Gruzie, Moldávie, Kazachstán a Tádžikistán. K výraznému zvýšení zájmu CBP došlo v Litevské, Lotyšské a Estonské republice.

Za největší úspěch poslední doby považuje CBP podpis tajné smlouvy o spolupráci s čínskou rozvědkou - tzv. Všeobecným výzkumným institutem. CBP počítá s tím, že tato spolupráce přispěje ke zmapování situace v obou korejských státech, Singapuru, Hongkongu, Tchaj-wanu, Thajsku, Malajsii a Indonésii. Co ale nejvíce spojuje ruskou a čínskou rozvědku, je spolupráce v oblasti rozdělení zbrojních trhů mezi Rusko a Čínu.

Literatura:

- Polska zbrojna 11. 10. 1993
- Polska zbrojna 22. 10. 1993

SLUŽBA PODDŮSTOJNÍKŮ na krátkodobý úvazek v armádách Francie, Belgie a SRN

V článku „Průběh služby poddůstojníků čs. armády v letech 1918-1960“ uveřejněném ve Vojenských rozhledech 9/1993 byla podrobněji rozebrána problematika průběhu služby dělesloužících poddůstojníků. V rámci informací bychom chtěli seznámit čtenáře s průběhem této služby v některých zahraničních armádách se zaměřením na jejich přechod do civilního, občanského života.

◆ Francie

V současné době slouží ve francouzském pozemním vojsku 28 215 dobrovolníků s dočasným závazkem, z čehož je 6 725 příslušníků cizinecké legie a 2 400 poddůstojníků. Prakticky představují 1/3 stavu vojenských osob z povolání (s dočasným služebním závazkem), tvoří jádro sil vojska pro rychlé zasazení, rekrutuje se z nich značný počet specialistů a při každoročním doplňování pochází z jejich řad 40 % poddůstojníků pozemního vojska. Do roku 1997 jich má být kolem 38 000.

Působí také v rámci intervencí v zahraničí: v Jugoslávii jich je 1 150, v Kambodži 550 a v Ruandě 250. Asi 6 % celkového počtu dobrovolníků jsou ženy.

■ Nábor dobrovolníků:

Nábor dobrovolníků je prováděn dvěma způsoby. První je nábor nových branců. Při zařazení do evidence v obvodním a dokumentačním středisku pozemního vojska (CIRAT) podají budoucí dobrovolníci žádost o zařazení do některého z dvou nebo tří vybraných útvarů. Pokud jsou k tomu způsobilí, je jim zpravidla vyhověno. Tímto způsobem je v současné době získáváno 60 % dobrovolníků. Druhý způsob je nábor osob, které už v armádě sloužily, bez ohledu na to, jsou-li vojáky základní služby nebo délesloužícími poddůstojníky, kteří uzavřou dobrovolnický závazek během zákonné délky vojenské služby.

Každý rok uzavře armáda závazek s asi 5 000 dobrovolníky pro pozemní vojsko, kteří doplní každoroční úbytek vyvolaný skončením služby některých příslušníků pozemního vojska. Motivací dobrovolníků je v první řadě hledání zaměstnání a jeho stabilita a teprve na druhém místě - hlavně u mladých branců - touha po dobrodružství, akci a cestování.

■ Délka služby a podmínky prodloužení závazku:

Dobrovolník uzavírá závazek ke službě v armádě na minimální dobu 3 nebo 5 let, který může být za určitých okolností obnoven, trvání dobrovolnického závazku však nesmí být delší než celkem 22 let. Důvodem tohoto omezení je fyzická náročnost služby a požadavek tělesné zdatnosti vojáka.

Služební postup dobrovolníka s dočasným závazkem je ovlivněn složením dvou zkoušek: po třech letech služby je to osvědčení o technické způsobilosti 1. stupně (CAT-1) opravňující k další službě u útvaru. Mezi 7. a 9. rokem služby je to osvědčení o technické způsobilosti 2. stupně (CAT-2), k jehož vydání je třeba úspěšně složit zkoušku v tomto rozsahu: test z angličtiny, slohový úkol ve francouzštině, test z matematiky a střelba z automatické pistole. Po obdržení tohoto osvědčení může dobrovolník sloužit po dovršení 15 let celkového trvání závazku.

Většina dobrovolníků slouží až 9 let a jejich další služební postup je podmíněn získáním profesionální kvalifikace. Vydání CAT-2 (osvědčení technické způsobilosti 2. stupně), který je třeba stále obnovovat, je závazný pro služební postup trvající déle než 9 let. Pouze čtvrtina z celkového počtu dobrovolníků, kteří odsloužili 15 let, může pokračovat až do odsouzení 22 let. Ti, kteří ukončí službu trvající 8 až 11 let, mají právo na odchodné. Osoby, které ukončí službu po 15 a více letech, mají právo na penzi. Z počátečního počtu 5 000 dobrovolníků jich 1 600 odslouží 15 let a téměř tolik jich pokračuje ve službě jako poddůstojníci nebo starší desátníci (caporal-chef). Existuje dlouhodobý závazek, který mohou dobrovolníci uzavřít mezi 3. a 4. rokem služby, který jim zajišťuje určitou stabilitu, ale který je podmíněn získáním osvědčení CAT-2.

■ Přechod do občanského života

Přeškolení na budoucí civilní zaměstnání po skončení služebního závazku je možné, není však povinné a je věcí individuálního zájmu. *První etapa přechodu* na tzv. druhou kariéru je informační: asi 2 roky před ukončením závazku jsou dobrovolníci svoláni a jsou poučeni o různých formách pomoci, které se jim nabízejí.

Druhá etapa: podrobnější orientace, během níž ti, kteří projevili zájem o přeškolení, spolupracují s civilními odborníky na výběru budoucí profese a vyškolení pro ni. Obsahem *třetí a poslední etapy* je pomoc jakožto taková. Tato pomoc je dvojího typu: pro dobrovolníky, kteří odsloužili 3 - 15 let, a pro ty, kteří odsloužili více než 15 let (tato je důslednější). V roce 1993 měl být tento limit snížen na 11 let, aby bylo možné nabídnout výhodnější rekvalifikaci pro maximum zájemců.

První typ pomoci spočívá v nabídce odborného výcviku prováděného ve vojenském prostředí (ve středisku Fontenay-le-Comte a ve středisku pro výcvik řidičů v silniční dopravě), nebo v civilním prostředí (střediska Sdružení pro odbornou přípravu dospělých), nebo výcviku prováděného formou stáží v podnicích během posledních 6 měsíců dobrovolnickova služebního závazku. V minulém roce absolvovalo rekvalifikaci 40 % z celkem 1 688 dobrovolníků pozemního vojska.

Druhý typ pomoci se vztahuje na starší dobrovolníky a je mnohem obsáhlejší. Zahrnuje korespondenční kurzy, kurzy všeobecného vzdělání, zkušební pobyty v podnicích, které v 80 % případů končí přijetím do zaměstnání. Starší dobrovolníci jsou v závěru svého závazku vnímavější k problémům rekvalifikace a v minulém roce se jich na budoucí povolání připravovalo téměř 60 %. K tomu přistupuje řada dalších opatření ve prospěch dobrovolníků, jako jsou např. pomoc při přecházení do civilního sektoru, získání pracovní knížky, nebo sjednání zaměstnání ve veřejných službách, kde jsou pro ně rezervována místa. Anketou bylo zjištěno, že díky této podpoře zastává v posledních třech letech 80 % bývalých dobrovolníků místa s vyšším příjmem, než jaký byl jejich poslední plat v armádě.

■ Dobrovolníci v cizinecké legii:

Národnostní složení cizinecké legie: 43,6 % Francouzů, 7,5 % Poláků, 4,4 % Němců, 4,3 % Britů, 4 % Portugalců, 3 % Maďarů, 3 % Čechoslováků, 2,2 % Rumunů, po jednom procentu občanů Madagaskaru, Itálie a Turecka. Necele jedno procento tvoří příslušníci 90 jiných národností. Ze stovky přihlášených osob do cizinecké legie 30 neprojde počátečním výběrem. 50 nesplní předepsané fyzické testy a ze zbývajících 20 dobrovolníků odpadne asi 6 % během prvních čtyř měsíců výcviku (zdravotní důvody, úrazy, dezerce). Přesto je každoročně do útvarů a jednotek cizinecké legie zařazováno 1 700 nových dobrovolníků. Po vypršení prvního závazku (5 let) jen 50 - 60 % dobrovolníků závazek obnoví. Počáteční závazek může být vypovězen během prvních 6 měsíců služby. V poddůstojnickém sboru je 50 % cizinců. Po čtyřech měsících končí základní výcvik a legionáři jsou podle možnosti zařazováni k útvarům, které si vyberou.

◆ Belgie

V roce 1988 sloužilo v ozbrojených silách Belgie necelých 30 000 dobrovolníků s krátkodobým služebním závazkem (asi 30 % početního stavu). U pozemního vojska to bylo 20 350 dobrovolníků z celkového počtu 63 000 osob. Obdobné procentuální zastoupení přetrvává i do současnosti.

■ Nábor dobrovolníků:

Nábor dobrovolníků je prováděn v průběhu celého roku na neobsazené funkce - to umožňuje dodržovat jejich počet na potřebné výši. Nábor se provádí buď mezi civilním obyvatelstvem nebo mezi vojáky nižších kategorií (vojáci základní služby, poddůstojníci v základní službě).

■ Příprava na výkon služby:

a) poddůstojníci s krátkodobým úvazkem se připravují ve třech fázích po dobu jednoho roku:

- individuální příprava (6 týdnů),
- základní výcvik (4,5 měsíce),
- speciální výcvik (6 měsíců).

První dvě fáze jsou prováděny ve vojenských školách nebo obdobných vojenských zařízeních, speciální výcvik probíhá obvykle u jednotky,

b) dobrovolníci s krátkodobým úvazkem vykonávají ve výcvikovém středisku základní výcvik v trvání 6 týdnů. Potom absolvují speciální výcvik ve vojenské škole, který se liší délkou podle zvolené odbornosti a specializace, nebo jsou vysíláni přímo k útvarům, kde absolvují tříměsíční stáž. V případě splnění stáže jsou přijati do služby a obdrží oprávnění k výkonu funkce.

■ Délka služby a podmínky prodloužení závazku:

Dobrovolník (důstojník, poddůstojník, voják) uzavírá závazek ke službě v armádě na minimální dobu 2 let, trvání dobrovolnického závazku nesmí být delší než 10 let. Za jistých podmínek a po splnění předepsaných zkoušek a testů se může dobrovolník stát nejméně po 6 letech služby vojákem z povolání.

■ Přechod do občanského života:

Dobrovolníci jsou propuštěni do zálohy po splnění závazku, nejpozději však po dovršení 56 let.

◆ Německo

„Vojákem na čas“ se může stát ten, kdo splňuje následující požadavky:

- je Němec ve smyslu zákona č. 116 ústavy,
- poskytuje záruku pro zajištění svobody demokratického zřízení ve smyslu ústavy,
- má charakteristické duševní a fyzické vlastnosti pro službu v Bundeswehru,
- je netrestaný,
- nemá žádné mnohem vyšší vzdělání,
- úspěšně ukončil základní školu nebo jiné rovnocenné vzdělání, které bylo zakončeno zkouškou ve státním vzdělávacím zařízení pro povolání,
- dovršil 17 let věku (v případě uchazečů, kteří mají méně než 18 let je potřebný souhlas zákonných zástupců) a nedosáhl ještě 32 let.

■ Zvláštní předpoklady k zařazení do vojenské služby:

Poddůstojníkem čekatелем pozemního vojska, letectva a námořnictva se může stát podle potřeby a schopností ten, kdo:

- ukončil základní školu nebo ekvivalentní vzdělání, které bylo zakončeno zkouškou ve státním vzdělávacím zařízení pro povolání,
- ukončil reálku, respektive rovnocenné vzdělání na této úrovni (např. odbornou školu pro dospělé),
- nedosáhl ještě 25 let.

Minimální závazek je 4 roky. Služební doba je pravidelná a stupňovitě pevně stanovená, přitom voják nemusí závazek na dobu určitou splnit, jestliže nedosáhne cílů vzdělávání.

Vojáci na čas mohou nastoupit služební kariéru také z mužstva po splnění daných předpokladů a stát se poddůstojníky čekateli:

- mají-li vojenskou hodnost svobodníka
- nemají-li více než 32 let.

■ Průběh služby poddůstojníků a rotných:

V rámci 4letého služebního závazku poddůstojník absolvuje kurz na rotného (viz schéma). Vojáci na čas s 8 až 15letým služebním závazkem také absolvují další odborné vzdělání, které je srovnatelné s civilní profesí mistr v určitém oboru.

Po služební době 4 let a úspěšném ukončení dalšího vojenského vzdělávání je možné povýšení na rotného. Obzvláště schopní rotní mohou v rámci služební doby společně s poddůstojníky čekateli absolvovat odborné vzdělání stupně B. Školení končí státní zkouškou a získává se osvědčení např. technik, podnikový hospodář, státně zkušební vychovatel.

■ Důstojníci vojensko-odborných služeb:

Podle potřeby mohou rotní, kteří mají dobré výsledky a úspěšně absolvovali střední školu s maturitou (nebo její ekvivalent), dostat v 8. roku své služební kariéry povolení ke vstupu na služební dráhu důstojníka vojensko-odborných služeb. Výcvik důstojníků zahrnuje 5měsíční důstojnický kurz, 2-3 další kurzy na odborných školách pozemního vojska nebo na civilní škole. Předpokladem pro povýšení na poručíka /poručíka na čas je úspěšné zakončení vojensko-odborného výcviku a složení důstojnické zkoušky.

■ Služební kariéra důstojníka vojskových služeb:

Pokud prokáží výjimečné výsledky, mohou poddůstojníci v rámci potřeb nastoupit služební kariéru důstojníka u vojsk i bez maturitního vysvědčení nebo ekvivalentního vzdělání. Důstojníkem je ale možné se stát nejdříve po 36 měsících služby, po absolvování důstojnického výcviku a složení příslušných zkoušek. Důstojníci vojskových služeb mohou být jmenováni vojáky z povolání.

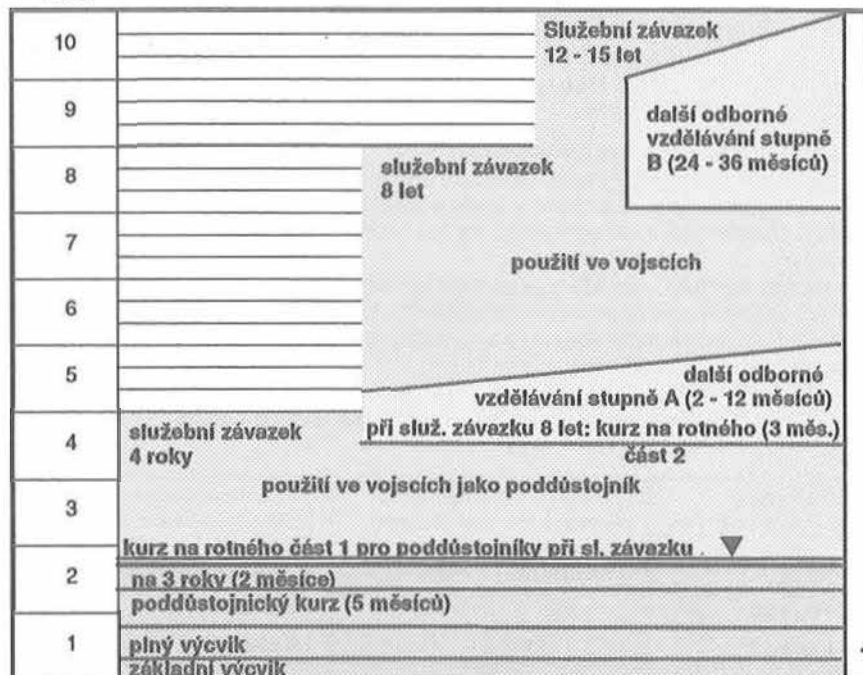
■ Zákonná ochrana pro vojáky na čas:

Zákon o ochraně zaměstnanců platí také pro vojáky na čas. Služební doba je pro vojáky na čas pevně stanovena na 6 měsíců, Všichni tedy absolvují nejprve 6 měsíců a potom musí odsloužit minimálně 2 roky.

Vojáci na čas během 6 respektive 24 měsíců, i když nepracují, nejsou uvolnění z civilního pracovního poměru. Na splnění této podmínky mají vojáci na čas právní nárok. Armáda o tom okamžitě uvědomuje civilního zaměstnavatele. Po uplynutí této doby (24 měsíce) má voják na čas pracovní právní povinnost civilní pracovní

Průběh služby poddůstojníka na čas v Bundeswehru u pozemního vojska

Roky

Schéma

poměr ukončit - dát výpověď. Během vojenské služby nesmí zaměstnavatel s vojákem na čas ukončit pracovní poměr, tj. nesmí vojáka propustit. Podle zákona o ochraně zaměstnanců paragraf 9 a 16 je ochranná lhůta stanovena na dobu více než 2 roky bez platu a při poskytování dovolené.

■ Přestup na vojáka z povolání:

Poddůstojníci na čas, kterým ještě není 25 let, jsou někdy povyšováni na rotného (námořního poddůstojníka) z povolání. Perspektivu k přijetí za vojáka z povolání mají jen ti poddůstojníci, kteří jsou způsobilí podávat zvlášť kvalitní výkon a skýtají předpoklady dalšího využití.

■ Služební zabezpečení (náležitosti):

Vojáci na čas obdrží podle ukončení služebního poměru takovou zaměstnavateckou podporu (peněžní dávku), která odpovídá civilnímu životu.

Tuto služební časovou péči vojáci na čas obdrží pokud byl jejich služební poměr ukončen:

- po uplynutí času, pro který je služební poměr stanovený,
- pro služební neschopnost (nezpůsobilost), která není způsobena z vlastní viny.

Služební časová péče obsahuje přechodné příspěvky (poplatky), jakož i jednorázovou pomoc (viz tabulka).

Příspěvek za službu a odchodné vojáků na čas

Tabulka

Při ukončení vojenské služby od	Kompenzační (vyrovnávací) příspěvek (75 % posledního služ. platu za posl. měsíc /zdanitelných/ v trvání	Jednorázová pomoc (odchodné)-částka je nezdanitelná a počítá se ze sl. platu za poslední měsíc
15 měsíců		1,5 platu
18 měsíců		1,8 platu
2 a 3 roky		2 platy
4 a 5 let	6 měsíců	4 platy
6 a 7 let	1 roku	
od 8 do 11 let	1 roku a 6 měsíců	6 platů
12 a více let	3 let	

Chtěli-li se bývalí vojáci na čas stát úředníky a jsou-li majiteli začleňovacích listin, obdrží zaměstnání místo kompenzačního příspěvku.

Kompenzační (vyrovnávací) příspěvky jsou zdanitelné. Tvoří 75 % služebního příjmu posledního měsíce, dětské přídavky a místní přídavky jsou souběžné s příspěvkem za službu poskytovány v plné výši.

■ Příprava na civilní povolání během voj. služební doby

Podkladem pro přípravu vojáků jsou také rekvalifikační plány během voj. služ. doby (mimo služebních hodin). Voják může usilovat o cíl k přípravě povolání

v rámci poskytovaných rekvalifikačních služeb nebo jsou mu nabídnuty civilní vzdělávací instituce. Zařízení rekvalifikačních služeb jsou stavěna v mnoha případech na voj. výcviku a použití (praxi) ve vojenských službách.

Vojákům je umožněno složit závěrečnou odbornou zkoušku a pracovat na místech (mistra, odborného pracovníka) v průmyslu a obchodu, nebo provádět speciální práce. Na tato místa vystavují rekvalifikační služby oprávnění podle toho, jaké získá uchazeč vědomosti a dovednosti.

Při doškolování na mistra v řemesle je možné uznat vojenskou praxi s jednoroční praxí tovaryše, když obsah práce je shodný. O tomto podává zprávu „pořádkový list“.

K odborným vzdělávacím opatřením náleží:

- pracovní kolektiv rekvalifikačních služeb
- odborný kurz mimo Bundeswehr
- dálkové kurzy, dálkové studium
- odborné přednášky.

(Kromě toho jsou k dispozici odborné knihovny).

■ Odborné vzdělávání po vojenské službě:

Základem pro přípravu na civilní povolání zůstává odborné vzdělávání po vojenské službě, protože se na ně může voják plně koncentrovat. Toto odborné vzdělání se mu zprostředkovává přes veřejné a soukromé vzdělávací zařízení, stejně tak jako i jiné výcvikové a zdokonalovací instituce. Rozsah nabídky závisí od země, ve které proběhla voj. služební doba (viz graf).

Zaplacení odborného vzdělávání náleží v tom případě, když účast pracovní síly není zahrnuta v požadavcích na vzdělávací příspěvek. Tento příspěvek činí 15 % služebního platu a připočítává se k vyrovnávacímu příspěvku.

Pomoc při začleňování do životního povolání:

Při ukončení přípravy na povolání obdrží voják další začleňovací pomoc, která mu v daném čase umožňuje pracovní přijetí po skončení služebního poměru nebo odborného vzdělávání. Jedná se o:

- podporu po výcviku při začleňování na vhodné pracovní místo. Udrží se spolupráce s burzou pracovních míst podporovaných služeb a se Spolkovým ústavem pro práci u vojensko okružové správy. Tato burza míst řídí pomoc místních podporovaných služeb u voj. okružové správy pro vojáky hledající práci a závody (podniky) hledající osoby. Systém umožňuje širokou a rychlou spolupráci;
- náhradu (zaplacení) jízdy při představování se novému zaměstnavateli, za přestěhování na nové bydliště, převod voj. oprávnění na civilní listiny;
- placení náborových příspěvků u zaměstnavatele, když plně odpovídají výkonnostní způsobilosti při vstupu na pracovní místo.

Jako speciální začleňovací pomoc může voják na čas s nejnižším závazkem od 12 let obdržet *začleňovací nebo registrační listiny (průkaz)*. Správně vyplnění úředních organizačních opatření nebo postavených předpokladů ve smluvních dohodách, které zprostředkovávají obě listiny, umožňují oprávněné začleňování vojáků na výkonné místo ve veřejných službách jako i v jiných korporacích, ústa-

Nároky na rekvalifikaci a poskytovaná pomoc

Podpora při hledání přiměřeného pracovního místa, jednorázový pracovní příspěvek, převod voj. oprávnění na civilní listiny, proplácení jízdného při představovacích cestách, náhrada přestěhování, začleňovací a registrační listiny					Začleňovací listiny
Vzdělávání a zdokonalovací vzdělávání v zařízeních pro povolání mimo Bundeswehr. Výměna s odbornými školami Bundeswehru je možná.					Zabezpečení po služební době Odborné vzdělání Obdélníček = velký - jedno pololetí malý - jedno čtvrtletí
Všeobecný odborný výcvik (např. odborné školy dospělých) odborné vyšší školy dospělých, maturity. Výměna za odborné vzdělání je možná.					Zabezpečení během služ. doby, odborná škola Bundeswehru
Odborné porady a příprava ve vzdělávacích zařízeních (v pracovních kolektivech, odborné kurzy, dálková výuka, dálkové studium, odborné knihovny, odborné přednášky)					Rozsah podpory je závislý od toho, v které zemi se slouží
2-3 roky	4-5 let	6-7 let	8-11 let	12-15 let ^{*)}	Služební cesta

^{*)} Důstojníci, kteří úspěšně ukončili dvouleté studium na školách Bundeswehru mají nárok jen na dvouleté rekvalifikační studium mimo Bundeswehr.

vech a nadacích. (Vyhrazená místa se nevztahují na povolání učitelů, policejní službu a vyšší službu.)

■ **Započítávání odborného vzdělání a voj. služební doby:**

Doba odborného vzdělávání a voj. služba jsou v pozdějším životním povolání v plném rozsahu započítávány včetně vojenské základní služby. Vojenská služební doba se z 1/3 započítává do podnikové příslušnosti, případně přechází ve veřejných službách na služební a zaměstnaneckou dobu.

■ **Lékařská péče o nemocné a zraněné vojáky:**

Všem vojákům, kteří byli zdravotně poškozeni nebo nemohou vykonávat civilní zaměstnaneckou činnost, je nezávisle na jejich postavení do odchodu z Bundeswehru poskytováno zvláštní ošetření od pečovatelských služeb. Poplatky hradí Bundeswehr.

J.V.

METODY TVŮRČÍ PRÁCE (kreativní metody) a jejich možné aplikace ve vztahu k armádě

Uplatnění metody tvůrčí práce v AČR je kategorickým imperativem platícím zejména při probíhajících transformacích. Svou opodstatněnost má i při zajišťování běžných „udržovacích“ činností.

Zavádění systému plánování, programování a rozpočtování, který umožňuje optimální rozdělení omezených zdrojů pro prioritně uspořádané potřeby AČR, je příkladem možnosti uplatnění metod tvůrčí práce při řešení tohoto složitého problému. Využívání „selského rozumu“ či rutinních technik nemusí vést k naplnění cíle ne jen u tohoto zvoleného příkladu.

K poznání souvislostí tvůrčích procesů je zřejmé, že dosažení konkrétního řešení složitých problémů není výsledkem jen neotřelých nápadů, nekonvenčního myšlení, ale že se především dosahuje takového řešení na základě komplexních znalostí, ke kterým patří také poznání metod a technik tvůrčí činnosti. Základní informace o nich mají posloužit jako nástroj pro optimalizaci rozhodování při výkonu řídicích činností v AČR.

Tvůrčí činnost sama o sobě je vysoce specializovanou lidskou aktivitou. Ostře se odlišuje od činností opakovaných, rutinních, které mají známé algoritmy, a tedy se dají normalizovat a plánovat.

Uvádí se, že v každém tvůrčím přístupu lze rozlišovat tyto složky:

- předmět, na který činnost působí,
- prostředky, kterými subjekt působí (nástroje, postupy apod.),
- subjekt (jeho schopnosti, znalosti, vůle, motivy),
- podmínky (stav subjektu, možnosti, překážky),
- proces činnosti (složky, zaměřenost apod.),
- cíl (v představě, plánu),
- produkt (výtvor, výsledek),
- hodnota činnosti a produktu (uplatnění, význam, přínos a podobně).

Produkty tvůrčí činnosti vzniklé tvořivostí jsou nové, společensky hodnotné a sdílitelné. Účast na jejich tvorbě pozitivně formuje i vlastnosti jeho tvůrce.

Pozornost se soustřeďuje, při dosahování produktů tvůrčí činnosti, především na techniky individuálního či kolektivního podněcování. Pro potřebu řešení tvůrčích problémů řídicí praxe se nebude klást důraz na techniky stimulace tvůrčí invence, ale na metody řešení respektující komplexní povahu procesu řešení takovýchto problémů.

Tvůrčí přístup si vyžaduje uplatnění metod směřujících ke **snížování administrativní náročnosti řízení a správy** formou analýzy systému řízení. Zde jde o konkrétní problém řídicí praxe, který je možno řešit metodami analýzy systému řízení při využití obecných metod tvůrčí činnosti. **Složitě problémy**, které při výkonu řídicí praxe musíme řešit, **jsou jenom omezeně řešitelné jako celek**. Tradiční řešení takovýchto problémů se opírá především o dosavadní zkušenosti řešitele, který hledá podobnosti jako vzor pro východisko. Opírá se především o vlastní intuici. Riziko omylu při takovémto postupu je značné, protože takto nemohou být prověřeny všechny informace pro rozhodování a analyzovány všechny souvislosti, zváženy všechny možnosti a vyhodnoceny všechny možné důsledky.

Netradiční, racionální **postup řešení složitých problémů představuje jejich rozložení (dekompozici) na elementární problémy a úkoly**, které umíme již dostatečně spolehlivě řešit a můžeme v nich použít známou metodu, která se nám již dříve osvědčila jako vhodný nástroj pro dosažení očekávaného výsledku.

Takovéto **rozložení složitého problému předpokládá zachování znalosti souvislostí mezi dekomponovanými prvky**. Analýza problému je prováděna nejen z hlediska jeho věcného zaměření, organizačních vztahů apod., které samozřejmě podmiňují řešení, ale **dekompozice se provádí také, a to zejména z hlediska morfologického (zkoumá se myšlenkový postup)**, viz. obr.

Svůj charakteristický myšlenkový postup (metodologii) vyžadují různé druhy problémů. Uvádí se, že následující **druhy problémů** mají své specifické zvláštnosti a jejich řešení vyžaduje také specifické metody a postupy.

❶ **Problémy s neznámou příčinou (explanační problémy)**

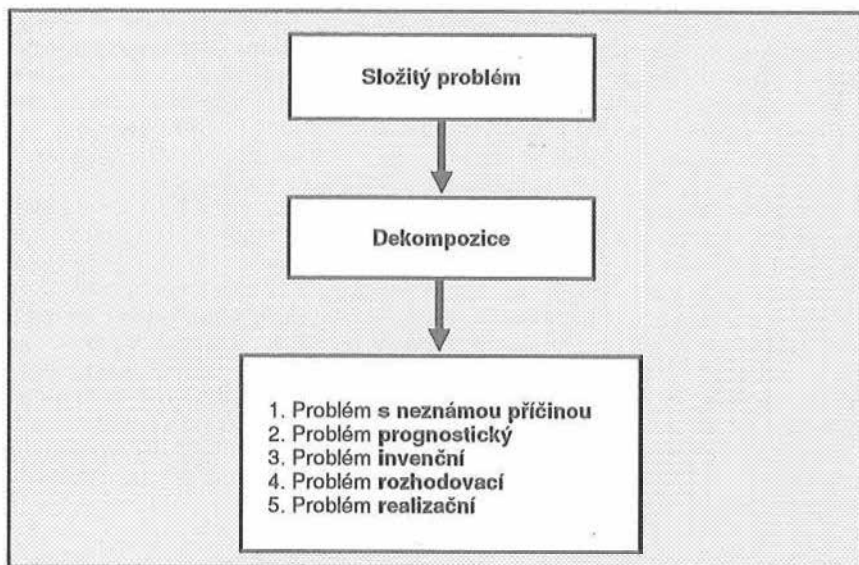
Úkol pro řešitele je nalezení takových příčinných vztahů, které by vysvětlily minulý vývoj v dané oblasti, jenž se v současnosti projevuje výraznou odchylkou od žádoucího stavu.

Řešení tohoto druhu problémů spočívá především v tom, aby se řešitel ubránil záměně jevové stránky problému za jeho podstatu.

Metodické přístupy pro takovéto řešení jsou uváděny na principu:

- Soustavy deskriptivních a analytických otázek** (zajišťuje se poznání problému a jeho informační zpracování).
- Přístupu konfrontačně genetickém** (usiluje se o odhalení nejpravděpodobnějších příčin problémové situace na základě jejího popisu a ve srovnání s částí daného systému, která je bez problému; zjišťuje se pak charakteristický rozdíl a změny, které jej vyvolaly).
Souhrnně jsou tyto (a jiné) metody řešení nazývány **heuristicko-analytické procedury**.
- Metody vícerozměrné statistické analýzy** uplatňují se rovněž při řešení problémů explanačních. Umožňují postihnout formálně logické závislosti, formovat a testovat hypotézy na základě odhalených souvislostí. Patří sem metody **multi-variální analýzy** ve formě statistického generování a testování hypotéz, **kolerační a regresní analýza** aj.

Příklad dekompozice (rozklad) složitého problému

Obr.

🕒 Problémy prognostické

Úkol pro řešitele je provést analýzu vývoje do budoucnosti. Při ní se usiluje o postižení takových momentů, situací, faktorů a trendů, které budou v budoucnu charakteristické pro vývoj řešeného problému i jeho organizačního a širšího společenského okolí.

Řešení těchto problémů předpokládá poznání a vymezení:

- faktorů ovlivňujících vývoj řešeného systému a jeho okolí,
- intenzity působení a projevu faktorů,
- charakteru vztahů mezi faktory a jejich výsledné chování a působení,
- cílů rozvoje systému v řešené oblasti a možností řešitele.

Při řešení těchto problémů obvykle řešitel kombinuje postupy a techniky těchto základních metod:

a) Matematicko-statistické metody průzkumného prognózování

Využívají se všude tam, kde dosavadní vývoj byl bez výrazných kvalitativních změn. Vhodné je používat např. multivariační statistické analýzy, exploatace dosavadních vývojových trendů vyjádřených regresní funkcí.

b) Delfská metoda a expertní hodnocení

Uplatňuje se při předpovědi výrazně dynamických oblastí s předpokládanými kvalitativními skoky ve vývoji, které nelze odvodit z dosavadních trendů. Volnou výměnou názorů mezi experty s využitím delfské metody vznikají prognózy budoucnosti.

c) Analogie

Slouží k orientaci v nepřehledné situaci. Poznatky se rozvíjejí s využitím dalších prognostických metod.

d) Prognostické modelování

Jde o logicko-matematické vyjádření prvků, vztahů a procesů, zachycených v modelu, které umožňuje ověřovat variantní stavy a způsoby chování prognózovaného systému s využitím výpočetní techniky, která umožňuje postižení velkého počtu souvislostí.

e) Scénáře budoucího vývoje

Je to metoda kombinace technik prognostického modelování s expertním hodnocením. Prognostický scénář se tak stává popisem budoucího stavu s využitím logicky uspořádaného řetězce navazujících událostí, spojených příčinnými vazbami.

f) Strom významnosti (cílů)

Uplatňuje se při zpracování normativních prognóz. Zpětným postupem se hledají taková opatření, která by vyvolala změny, které jsou pro dosažení cílového stavu nezbytné.

Tyto i další metody (např. analýza křížových interakcí či morfologické prognózování) tvoří systém řešitelských postupů, které ve své kombinaci umožňují provádět kvalitně prognostickou činnost jako základ pro strategické rozhodování a plánování.

④ Problémy invenční

Úkol pro řešitele při řešení problémů s neznámým řešením je nalézt množinu možných řešení a soubor alternativních postupů a opatření, které by se staly východiskem formulace optimálního řešení.

Řešení těchto problémů předpokládá dobrou organizaci a podněcování tvůrčí činnosti řešitelů při hledání originálních námětů a koncepcí řešení. Toho se dosahuje s využitím takových technik a postupů, jako jsou:

a) Techniky podněcování přímé tvorby námětů

Uplatňují se při řešení úzce a jednoznačně vymezených problémů. Jde o postupy, které usilují o velké množství tvůrčích námětů. Pro produkci těchto námětů je charakteristické, že respektují zásady odložení kritického úsudku, maxi-

malizaci množství produkovaných námětů, vzájemnou kombinaci myšlenek a umění představivosti.

Patří sem metody „konference“ dobrých nápadů (brainstorming), metoda podnětných otázek, tvůrčí diskuse aj.

b) **Techniky založené na využití analogie**

Tam, kde nestačí náměty, i když jsou originální, např. u nedostatečně strukturovaných problémů, jsou vhodnější analogie. Nové pojetí problému, řešiteli bližší, umožňuje nalezení i originálního řešení. Algoritmus takového postupu je dán obvykle takto:

- ujasnění základních souvislostí a charakteru problému,
- odstup od výchozího problému do analogické roviny (vznik metaproblému),
- analýza a řešení analogických problémů charakteru meta,
- hledání podnětů pro řešení základních problémů,
- návrat do reálné úrovně řešení zpětnou analogií.

Metody využívající analogie jsou např. metody podnětového slova, synektické postupy, vizuální synektika a další speciální techniky.

c) **Popisně kombinační postupy**

Tyto postupy jsou vhodné u takových dobře strukturovaných řídicích a organizačních problémů, kde jsou známy základní parametry řešení.

Operace při takovýchto postupech se uskutečňují obvykle takto:

- provede se vyčerpávající popis problému a logického prostoru, ve kterém je možno hledat jeho řešení,
- vytvoří se model,
- odvodí se soubor možných řešení,
- kriticky se prověří vybrané kombinace.

Řešení obvykle přináší zcela originální kombinace, které znamenají tvůrčí řešení problému.

❶ Problémy rozhodovací

Úkol pro řešitele je přijmout rozhodnutí s uspokojivým, tedy co nejvhodnějším řešením pro jeho realizaci. Složitě rozhodovací problémy je vhodné řešit při jejich rozložení na elementární rozhodovací operace s využitím vhodných rozhodovacích postupů.

Řešení rozhodovacích problémů s tvůrčím přístupem vyžaduje:

- existenci alternativních návrhů na řešení, které mají také výrazný inovační charakter,
- jasnou formulaci cílů,
- preferenční stupnici pro rozhodování,
- schopnost rozhodujícího vystihnout úroveň, které dosahují uvažované alternativy z hlediska uvažovaných kritérií,
- schopnost rozhodujícího vyjádřit svou preferenci u elementárních případů, na něž je složitý rozhodovací problém rozložen, a dovednost vyjádřit pravděpodobnostní hodnotu jevů, které jsou poznamenány nejistotou,

- jednotné chápání cílů, kritérií a hodnot všemi subjekty, které se na rozhodování o složitých problémech podílejí.

Dílčí analytické a rozhodovací techniky umožňují uplatnění komplexních heuristických metod řešení. Takovými dílčími technikami jsou např. technika párového srovnání, škálování, vážení (stanovení koeficientů významnosti) a další.

Ke komplexním metodám heuristického charakteru patří např. metoda rozhodovací analýzy a syntézy, větvené rozhodování, metoda analýzy nákladů a užitek (rozhodovací kritéria jsou převáděna na hodnotová vyjádření), metody a techniky operačního významu, heuristické modelování a další.

6 Problémy realizační

Úkol pro řešitele je spojen s realizací přijatých rozhodnutí v podmínkách limitovaných zdrojů a nedostatku času.

Řešení: Vedle popsaných metod a technik, které se zde dají uplatnit pro průřezový charakter realizačních problémů, existují popsané specifické metodické postupy, které se při realizaci mohou s úspěchem využít.

V rámci **realizační analýzy** se používají vhodné dílčí techniky, jako jsou:

a) Strom důsledků

Na základě postupného odvozování důsledků výchozího rozhodnutí a dalších vyvolaných stavů a procesů se hledají závislosti, kterým se přiřazuje vhodná pravděpodobnostní hodnota, odpovídající očekávanému výskytu. Z toho se odvozuje pravděpodobnostní rozložení konečných výsledků.

b) Realizační scénáře

Soustředují se na ty situace, které mohou nejvýrazněji poznamenat realizaci přijatých rozhodnutí. Sledují se důsledky s možnými vývoji ve stavu prostředí, ve kterém se bude realizace uskutečňovat.

c) Analýza potenciálních problémů

Tam, kde se předpokládají závažné problémy pro realizaci, se preventivně hledají obranná opatření spolu s informačními mechanismy, které umožní sledovat průběh realizace.

Metody a techniky projektování postupu činností při realizaci jsou hojně používané a patří mezi ně např. techniky sítové analýzy (metoda kritické cesty jako PERT a další), rozhodovací tabulky apod.

Důležitým předpokladem efektivní realizace řídicích rozhodnutí je aktivní podpora takového rozhodnutí. Metody podněcování iniciativy a pracovní aktivity patří do nástrojů působení na chování lidí.

Množství různých metod a technik, tak jak se již dnes mohou využívat při řešení složitých i jednoduchých dílčích problémů v řízení, je značné. Smyslem není podat jejich úplný výčet (což ani není možné, neboť stále nové vznikají), ani se zde podrobně nepopisoval jejich aparát, techniky (to vše je popsáno v bohaté literatuře

k jednotlivým metodám). Cílem bylo upozornit na existenci těchto účinných nástrojů řízení, jejichž efekt se umocní právě tvůrčím přístupem při jejich využívání.

V činnosti příslušníků armády existuje celá řada problémů, které si vyžadují uplatnění metod a technik tvůrčí činnosti. Nezáleží zde na věcném obsahu problému, jako je logistika, zásobování, investice či jiné otázky, ale důležité je to, že podle uvedených typických problémových okruhů z oblasti metod a tvůrčích činností lze i takoveto problémy s konkrétním obsahem řešit.

Kvalitativně nové rysy řídicí a organizační práce, které se v posledních letech v souvislosti s prohlubováním dynamiky celého systému řízení zdůrazňují, v sobě obsahují kategorický požadavek na uplatnění tvůrčího přístupu k řízení. Ne jinak je tomu i v armádě. Uplatňování metod a technik tvůrčí činnosti v práci „všedního dne“ se tak stává logickou součástí tvůrčího přístupu k řízení, které vede k dosažení stanovených cílů strategické i operativní podoby.

VÝCHODNÍ EVROPA - HLEDÁNÍ BEZPEČNOSTI

(Z 29. mezinárodního kongresu vojenské medicíny)

V průběhu 29. mezinárodního kongresu vojenské medicíny, konaného z iniciativy zdravotnické služby turecké armády v září 1993 v Istanbulu, byla účastníkům ze 74 zemí světa předána mezi jinými odbornými materiály i analytická studie tureckého politologa T. Ataöva na téma Východní Evropa - hledání bezpečnosti.

Pro členy delegací ministerstva obrany a zdravotnictví České republiky byl uvedený materiál tím aktuálnější, že v posledních měsících se znovu otevřela otázka vstupu České republiky do NATO. Současná bezpečnostní situace ve světě jednoznačně vyžaduje nové metody hodnocení, jiné přístupy k řešení krizových situací i neobvyklá východiska pro budoucnost. Se zánikem komunistického bloku a všech struktur, relativně garantujících bezpečnost a stabilitu ve střední a východní Evropě, zůstává **NATO v podstatě jedinou organizací, schopnou udržet hodnoty demokratického západního světa.** Jako k přirozenému spojení se proto snaží k NATO přiblížit i nově utvářené střeoevropské demokracie a není samozřejmě náhodou, že je to právě Česká republika, pro níž je partnerství s největší vojenskou organizací současného světa otázkou další svobodné existence a budoucího demokratického vývoje. Předpoklady pro širší součinnost

s východoevropskými zeměmi vytvořila Severoatlantická aliance na konferenci ministrů obrany v říjnu 1993 v Travemünde, kde americký ministr obrany L. Aspin předložil návrh na rozšíření spolupráce, nazvaný „**partnerství pro mír**“. Tato iniciativa předpokládá uzavření smluv o vojenské součinnosti NATO s jednotlivými státy, které o to projeví zájem.

Vzhledem k tomu, že stanoviska politických i vojenských kruhů USA, Německa, Velké Británie a Francie k těmto otázkám jsou naší vojenské veřejnosti dostatečně známá, zatímco s pohledy a přístupy z takzvaného „jihovýchodního křídla NATO“ se lze setkat jen zřídka, rozhodli se autoři tohoto článku výše zmíněnou práci tureckého politologa předložit a s jejími hlavními myšlenkami seznámit i čtenáře časopisu Vojenské rozhledy.

Nové partnerské vztahy

V úvodu T. Ataöv konstatoval, že země NATO a členské státy bývalé Varšavské smlouvy (VS) rozvíjejí v současné době principiálně nové vztahy. Zatímco VS zanikla, před organizací NATO vyvstal úkol redefinovat své poslání, což se může ve svých důsledcích projevit ve formulování nové vojenské doktríny. S přihlédnutím k zásadně nové vojenskopolitické situaci v Evropě založila západní aliance již v roce 1991 **Severoatlantickou radu pro spolupráci**, která jako zcela nový orgán zahrнула do svých řad všechny dřívější země VS a navíc 3 nezávislé baltské státy. Když však koncem roku 1991 došlo k jejímu prvnímu zasedání, nacházel se tehdejší Sovětský svaz již ve stadiu dezintegrace. Severoatlantická rada pro spolupráci se pak postupně rozrostla až na 38 členů, čímž vytvořila pro ministry zahraničí a obrany ze dvou třetin Evropy fórum pro pravidelnou výměnu názorů na aktuální vojenskopolitické otázky.

Není bez zajímavosti připomenout, že v roce 1992 požádal o plné členství své země v NATO i ruský prezident B. Jelcin. Přetrvávající politická i ekonomická nestabilita na východě Evropy a na Balkáně zvyšuje celkem logicky snahy národů střední a východní Evropy o zajištění vlastní bezpečnosti. Zůstává totiž nezodpovězena otázka, zda změny i kroky, které byly v tomto směru dosud učiněny, představují v současných podmínkách dostatečnou základnu pro vyrovnání se s možným příštím dramatickým vývojem.

Rozvoj přímých kontaktů

Zároveň se započítím rozhovorů o snížení stavů konvenčních zbraní v Evropě, které vyústily do Vídeňských dohod, byly zahájeny i přímé kontakty mezi členskými státy NATO a VS. V roce 1988 delegace NATO navštívila Maďarsko jako první zemi VS. V letech 1989 a 1990 pak následovaly návštěvy Polska a tehdejšího Sovětského svazu. Jednání v SSSR nakonec vyústilo v přelomovou deklaraci, v níž se uvádí, že obě vojenskopolitická seskupení již nestojí proti sobě jako nepřátelé. Maďarsko se poté jako první východoevropská země stalo přidruženým členem Severoatlantického shromáždění a E. Ševardnadze prvním vysoce postaveným sovětským činitelem, který navštívil sídlo NATO v Bruselu.

Initiativy zemí visegrádské skupiny

Přestože klíčovou úlohu sehrála v pozdějším vývoji regionální iniciativa Maďarska, Polska a bývalého Československa, novou politiku začaly uplatňovat i balkánské země. Zájmy jednotlivých zemí byly ovšem zpočátku odlišné. Zatímco Polsko usilovalo o udržení vyrovnaných vztahů se Sovětským svazem, Maďarsko a ČSFR se přednostně orientovaly na podepsání separátních dohod s Moskvou o stažení sovětských vojsk ze svého území. Tyto 3 země posléze také iniciovaly jednání o rozpuštění organizace VS. Jejich stále se prohlubující spolupráce a kontakty na nejrůznějších úrovních vyústily počátkem roku 1991 do společné **deklarace z Visegrádu**, která ve svých dopadech výrazně přispěla k dezintegraci jak vojenských, tak politických struktur VS.

Turecký politolog ve své studii dále připomíná pokusy některých členských zemí bývalé VS o **nalezení nových bilaterálních vztahů s Ruskem**. Související jednání však byla značně komplikovaná, neboť bývalé sovětské satelity se úzkostlivě vyhýbaly jakýmkoli formulacím, které by mohly omezit jejich suverenitu, zatímco Rusko naopak požadovalo záruky, že tyto dohody nebudou kolidovat s jeho zájmy. Tato jednání se však přes veškerou jejich složitost podařilo dovést k úspěšnému závěru, kterým bylo podepsání dohod zemí visegrádské skupiny a Bulharska s Ruskem.

Když se podařilo postavit vztahy těchto zemí s Moskvou na nový základ, začaly tři středoevropské země hledat alternativní partnerství s ostatními státy. Protože bezpečnostní platforma na bázi Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě se ukázala jako neúčinná, což se zvláště dramaticky projevilo v průběhu pokusu o státní převrat v Rusku v srpnu 1991, začaly se návrhy prezidentů V. Havla a L. Walesy stávat zřetelněji orientované na vytvoření partnerských vztahů s NATO. Jako odpověď na deklaraci ze summitu zemí visegrádské skupiny, přijaté v říjnu 1991 v Krakově, byla z iniciativy NATO založena Severoatlantická rada pro spolupráci, na jejímž základě jsou od té doby udržovány pravidelné kontakty. Postupem času se ale ukázalo, že tato Rada je málo akceschopná a lze ji spíše charakterizovat jako „diskusní klub“.

Nová situace na Balkáně

V další části studie si T. Ataöv všimá změn na Balkáně, které však v porovnání se středoevropskými iniciativami přišly s určitým časovým posunem. Zvláště přitom podtrhuje prohlášení bulharského prezidenta Ž. Želeva, který při příležitosti své návštěvy sídla NATO v polovině roku 1991 zdůraznil, že **Bulharsko již nepovažuje Turecko za nepřitele**, neboť přesvědčivě prokázalo, že nemá vůči jeho zemi agresivní úmysly. Nové bulharské vedení položilo rovněž základy pro dobré sousedské vztahy s Řeckem a Makedonií a vytvořilo předpoklady pro navázání partnerských vztahů se zeměmi Evropského společenství.

Jako poslední ze zemí bývalé VS navázalo kontakty s NATO Rumunsko. Z mezinárodní izolace vystoupila po svržení stalinistického režimu i Albánie, jejíž žádost o členství v NATO však byla prozatím odmítnuta. Nezúčastněné Albánii, která organizaci VS opustila v roce 1968, však určité dílí bezpečnostní záruky, zejména ve

vazbě na situaci v bývalé Jugoslávii, poskytuje její členství v Severoatlantické radě pro spolupráci.

Smlouvy o vojenské spolupráci

V závěrečné části své práce připomíná T. Ataöv řadu **bilaterálních smluv o vojenské spolupráci**, které však ani v jediném případě nemají charakter vojenských paktů. Uvádí československo-maďarskou, maďarsko-polskou a československo-polskou dohodu o spolupráci v otázkách obrany z roku 1991, maďarsko-rumunskou dohodu o „otevřeném nebi“ a bilaterální dohody o vojenské spolupráci Maďarska s Ruskem, Ukrajinou, Slovinskem, Bulharskem a Rakouskem. Konstatuje dále, že podobné dohody uzavřelo Polsko s Ruskem, Ukrajinou, Běloruskem a Litvou a posléze i Bulharsko s Ruskem. V těchto souvislostech stojí za pozornost, že Rumunsko takové smlouvy s Ruskem a Ukrajinou nepodepsalo.

Pokud se týká vztahů se státy NATO, pak Maďarsko bylo první postkomunistickou zemí, která podepsala dohodu o vojenské spolupráci s Nizozemím. Krátce nato následovalo množství dalších smluv mezi zeměmi Severoatlantické aliance a bývalými členy VS. Do vojenských výměn se postupně začaly angažovat i evropské neutrální státy. Vojenská spolupráce nakonec dosáhla takového rozsahu, že i dříve izolovaná Albánie se dohodla s Tureckem na školení a výcviku svých důstojníků v této zemi.

Turecký politolog T. Ataöv uzavírá své pojednání konstatováním, že pro státy střední a východní Evropy se organizace NATO stala konzultačním partnerem, přičemž vzájemné vztahy se rychle rozvíjejí směrem k užší vojenské spolupráci. Dosažená úroveň vzájemných vazeb však ještě zdaleka nepředznamenává brzké plné členství těchto zemí nebo konkrétní bezpečnostní záruky. Nelze například nevidět skutečnost, že zatímco občanská válka v bývalé Jugoslávii vybízí organizaci NATO k tomu, aby redefinovala své poslání, 16 suverénních států NATO může mít rozdílné zájmy a přístupy. Protože řešení jugoslávského konfliktu nebyly schopny účinně napomoci OSN, Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, ani Evropské společenství, nelze očekávat, že NATO může v dosud nesjednocené Evropě nabízet univerzální a efektivní řešení. Ze všeho výše uvedeného proto vyplývá, že nový evropský bezpečnostní systém musí být teprve nalezen.

Zpracovali:

plk. MUDr. Josef Štorek a

plk. MUDr. Vladimír Šilha, CSc.

Armádní generál JOSEF BÍLÝ

* 30. 6. 1872 Žbonín u Českých Budějovic

† 21. 9. 1941 Praha

Armádní generál Josef Bílý byl význačnou postavou předválečné československé armády. Náležel k nejlepším znalcům strategie a taktiky. Zvláště blízké mu byly problémy opevnění a operací v horských podmínkách. Znal pohraničí i jeho vojenské možnosti ...

Vojenskou službu začínal ještě v rakousko-uherské armádě, neboť po studii na gymnáziu v Písku a kadetní škole v Terstu byl vyřazen v roce 1892 k tarnopolskému pěšímu pluku 15. Jako mladý důstojník absolvoval v letech 1898-1900 Válečnou školu ve Vídni, načež byl přidělen generálnímu štábu u 7. pěší divize a poté u 13. pěší brigády v Osijeku. Před první světovou válkou přednášel potom na kadetní a dále na sborové škole ve Vídni.

V létě 1914 byl ustanoven velitelem praporu, později polního pluku 18, s nímž bojoval nejdříve na ruské a nakonec na italské frontě. Již tehdy rozuměl vojenskému umění jako málokdo. Dosáhl nejvyššího vyznamenání - řádu Marie

Terezie. Avšak v armádě Františka Josefa zůstal podplukovník Bílý Čechem, i když nepřešel na druhou stranu fronty k československým legiím. Ještě po letech vzpomínali čeští vojáci od pěšího pluku 92 (jehož velitelem byl jmenován po svém zranění u Dobrušky) na statečného a starostlivého důstojníka. Ještě za války působil jako učitel v informačním kurzu pro vyšší velitele v Brixenu a nakonec byl jmenován velitelem pěšího pluku 74.

Krátce po 28. říjnu 1918 nastoupil podplukovník Bílý službu v nově se tvořící československé armádě, ve které byl nejdříve pověřen posádkovým a okrskovým velitelstvím v Českých Budějovicích. Odtud na jaře roku 1920 odešel na Podkarpatskou Rus jako velitel okrsku Berehová. Krátce poté převzal velitelství 16. pěší brigády a zúčastnil se převzetí Těšína. Koncem roku 1921 ho jmenovali generálem a také zástupcem zemského vojenského velitele v Brně.

Bývalí rakouští důstojníci českého původu, kteří zůstali věni svému češství a po první světové válce přešli do československé armády, to neměli vždy snadné. Bylo logické, že do popředí se dostávali legionářští důstojníci. I oni však museli uznat **neobyčejné vojenské kvality a charakter Josefa Bílého.**

V roce 1926 se stal velitelem 6. pěší divize v Brně, v dubnu 1928 pak 1. pěší divize v Praze. Mezitím dvakrát krátce zastával funkci zemského vojenského velitele v Brně. Po přeložení

do Prahy a povýšení na divizního generála se stal zástupcem a o rok později velitelem Zemského vojenského velitelství v Praze.

„Prorokovalo se,“ uvedly tehdy jedny rakouské noviny, „že tomuto důstojníku neobvyklého formátu je předurčena velická budoucnost. Podplukovník Bílý slouží dnes v československé armádě a jako generál má významnou funkci zemského vojenského velitele v Čechách. Jeho bývalí podřízení z úseku Bocche-Lusia jsou pyšní a radují se z toho, že dosáhl tak vysoké velitelské funkce člověk, který si v těžkých dobách získal lásku a úctu svých vojáků.“

Byl známou postavou. Pozdější nestor československé žurnalistiky František Gel se ho jednou zeptal, co považuje za největší úspěch. Generál Bílý odpověděl bez rozmyšlení: **Výcvik.** Jeho hodnocení podřízených generálů a důstojníků představují velmi zajímavý a kritický pohled na špičky předválečné československé armády. Mnozí z nich se později stali jeho představenými.

Ve svém služebním postupu byl Bílý nepochybně podporován francouzskými vojenskými odborníky, kteří aspoň ve dvacátých letech měli v československé armádě značný vliv. Bílý také v roce 1924 absolvoval generálský kurz ve Versailles a byl vyznamenán řádem **Čestné legie**. Velmi přátelské styky udržoval se zmocněncem francouzské armády v Československu generálem L. Faucherem, ale později také s prvním vedoucím vojenské delegace Dělnicko-rolnické Rudé armády generálem Unschlichtem.

Dnem 1. července 1937 byl sedmašedesátiletý armádní generál Josef Bílý sice přeložen do výslužby, avšak po dvou letech byl znovu povolán do služby. V zářijové mobilizaci v roce 1938 měl své velitelské stanoviště u Zlína, tedy na nejohroženějším směru ... Rozkaz ke kapitulaci i přes pociny ponížení jako voják poslechl. Když Němci 15. března 1939 vtrhnou do země, hovoří o hanbě ...

Pokusil se ji odčinit. Nečekal na žádné pověření. Z podnětu takzvané Rady starších (generálové J. Bílý, S. Vojtechovský, A. Eliáš a H. Vojta) a s porad uskutečněných po 20. březnu 1939 mezi Bílým, Vojtechovským a generálem S. Ingrem vznikla odbojová organizace „bývalých“ vojáků - Obrana národa.

Koncem léta a na podzim 1939 se pak podařilo vybudovat vojenské podzemí, které představovalo rámec jakési zakonspirované armády, v jejímž čele bylo hlavní velení se štábem. Jemu byla podřízena tři zemská velitelství (Čechy, Morava a Praha) a různé speciální organizace - sabotážní, zpravodajské, teroristické, pro rádiové a kurýrní spojení atd. Zemským velitelstvím podléhaly kraje (tzn. divize), těm pak okresy (pluky), jimž byly podřízeny opět teritoriální úseky - prapory, členěné na roty a čety. Na relativně jednotné struktuře měla značný podíl likvidační skupina ministerstva národní obrany, která využívala toho, že zafazovala „bývalé“ důstojníky do civilního povolání a přidělovala je na určitá místa, aby tak současně vytvářela kostru organizace.

Důsledky oslav 28. října 1939 nepostihly jen studenty vysokých škol. Gestapo intenzivně hledalo organizátory demonstrací a koncem roku už mělo zakresleno „pavouky sítě Obrany národa“. Počátkem roku 1940 pak skončilo období první garnitury Obrany národa, kterou gestapo prakticky zničilo. Koncepcie, orientovaná na brzký převrat, a nedostatek konspirace se krutě vymstila.

Generál Bílý odešel do ilegality 14. prosince 1939, neboť byl varován, že má být zatčen. O potížích, s kterými se přitom setkával, svědčí následující příhoda: *„Potkal na celnici dva četníky, ti mu vzdali čest, poněvadž v něm poznali bývalého zemského velitele ...“* Následující léto byl nakonec zatčen a vězněn až do vyhlášení prvního stanného práva po příchodu R. Heydricha.

Mezi prvními souzenými stanným soudem v Praze byli odsouzeni právě členové Obrany národa - J. Bílý, generálové H. Vojta, F. Horáček a další. Rozsudek - trest smrti - byl okamžitě vykonán.

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Václav Havel armádě	3
Slovo vydavatele	5
Ing. Vladimír Leška Evropská bezpečnost v období systémové transformace postkomunistických zemí	8
Podplukovník Ing. Milan Hanousek Struktura mezinárodního bezpečnostního systému	21
Podplukovník Ing. Josef Janošec, CSc. Vybrané ekonomické aspekty procesu profesionalizace	27
Spojenecký sbor rychlé reakce Severoatlantické aliance	34

STRATEGIE

Generálmajor Ing. Emil Antušák Nové aspekty vojenské strategie	36
---	----

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Plukovník gšt. Ing. Milan Kubeša, podplukovník Ing. Luděk Hodboť K prostoru obrany	39
Podplukovník doc. Ing. Karel Kotek, CSc. OPZH ano, nebo ne?	45

Z HISTORIE

Vojenské rozhledy o Vojenských rozhledech	50
Plukovník v zál. Ing. Zdeněk Řezáč Vojenské přípravy Srbska a Černé Hory k válce v roce 1914	54

NÁZORY ČTENÁŘŮ, POLEMIKA

Plukovník Ing. Václav Svoboda Ještě k myšlení a armádě (k článku ve VR č. 6/1993)	65
Plukovník v zál. doc. Ing. Václav Maryška, CSc. Ke koncepci výstavby Armády ČR (K článku ve VR č. 7/93) (Z hlediska metod její tvorby a rozvíjení)	71
Plukovník Ing. František Valach, CSc. Ke konfliktu nízké intenzity (k článku ve VR č. 5/93)	76
Plukovník gšt. Ing. Milan Kubeša, plukovník Ing. Karel Kozák K obsahu operační přípravy	84
Ing. Milan Štembera, CSc. Krizový management (K článku ve VR č. 10/93)	87

INFORMACE

Netradiční zbraně a prostředky (Zbraně nezpůsobující smrt)	89
Vojenská doktrína Ruské federace, její ozbrojené síly, rozvědka	97
Služba poddůstojníků na krátkodobý úvazek v armádách Francie, Belgie a SRN	104
Ing. Stanislav Krajíček Metody tvůrčí práce (kreativní metody) a jejich možné aplikace ve vztahu k armádě	114
Východní Evropa - hledání bezpečnosti (Z 29. mezinárodního kongresu vojenské medicíny)	120

PERSONÁLIE

Armádní generál Josef Bílý	124
-----------------------------------	-----

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
MO - 64
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Tychonova 1, Praha 6.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (330) 45 311,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (330) 45 315,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 45 318.

Redakční rada: genmjr. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Václav Budil, CSc., plk. gšt. Ing. Jan Duda, plk. Ing. Karel Eminger, plk. Ing. Miloslav Fikar, pplk. Ing. Miroslav Franta, Ing. Josef Fučík, Ing. Pavel Jégl, Dr. Jiří Krobath, genmjr. Ing. Karel Kuba, genmjr. Ing. Josef Loučka, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. Ing. Rudolf Tomešek, CSc.

Ročník III. (XXXV). Toto číslo bylo dáno do tisku 19. 11. 1993. MKČR 6059, MIČ 47751.

**VOJENSKÉ
ROZHLEDY**